

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ
ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษารองเย็น
อำเภอสอง จังหวัดแพร่

THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM
ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY: A CASE STUDY
OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย

ประจำปี 2552

จำนวน 88,000 บาท

หัวหน้าโครงการ นางสาวอำนวยการ ใหญ่ยิ่ง

ผู้ร่วมโครงการ นางเกษราพร ทิราวงศ์

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

31 มีนาคม 2554

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาร้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับ การการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และเพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตาม แนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น โดยเน้นการมีส่วนร่วมและให้ชุมชน เห็นคุณค่าในวิถีของการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง

โครงการวิจัยนี้ได้ดำเนินการแล้วเสร็จเป็นที่เรียบร้อย โดยได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุน การวิจัยประจำปีงบประมาณ 2552 สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร ของมหาวิทยาลัย แม่โจ้ และได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำว และ ประชาชนบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้ำว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อีกทั้ง หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การส่วนปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลทุ่งน้ำว สำนักงานอำเภอสอง จังหวัดแพร่ รวมถึงผู้บริหาร บุคลากร นักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ในโครงการค่ายเรียนรู้คุณธรรม นำชีวิตพอเพียง ปี 2550 ซึ่งเป็นโครงการ ภายใต้อำนาจคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในการให้ข้อมูลทรัพยากรด้านต่างๆ ของบ้านร่อง เย็น และคณะวิจัยได้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมในโครงการดังกล่าว และบุคลากรของสำนักวิจัย และส่งเสริมวิชาการการเกษตร ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้ความช่วยเหลือทุกด้าน ที่ให้ การช่วยเหลือการวิจัยจนทำให้งานวิจัยสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย

คณะผู้วิจัย

มีนาคม 2554

สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญเรื่อง	(ก)
สารบัญตาราง	(ง)
บทคัดย่อ	1
ABSTRACT	3
บทที่ 1 บทนำ	5
ปัญหาการวิจัย	7
วัตถุประสงค์การวิจัย	8
ขอบเขตการวิจัย	8
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	9
นิยามศัพท์	9
บทที่ 2 ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมของชุมชน	11
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน	13
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	21
แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	32
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	35
แนวคิดด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	36
แนวความคิดการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	56
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	59
วัตถุประสงค์ที่ 1 : เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็น	59
ในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	
• สถานที่ดำเนินการวิจัย	59
• ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย	59
• ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	61

สารบัญเรื่อง(ต่อ)

	หน้า
•เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	61
•การทดสอบเครื่องมือ	62
•การเก็บรวบรวมข้อมูล	63
•การวิเคราะห์ข้อมูล	63
วัตถุประสงค์ที่ 2 : เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถี ของชุมชนบ้านร่องเย็น	64
•สถานที่ดำเนินการวิจัย	64
•ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย	64
•ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	66
•เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	66
•การทดสอบเครื่องมือ	67
•การเก็บรวบรวมข้อมูล	68
•การวิเคราะห์ข้อมูล	68
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	70
ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็น ในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	71
ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง นิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้อง กับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น	136
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	141
สรุป	141
การอภิปรายผล	142
ข้อเสนอแนะ	146

สารบัญเรื่อง(ต่อ)

หน้า

บรรณานุกรม

148

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก กรอบการบันทึกการสำรวจข้อมูลชุมชน

ภาคผนวก ข แบบวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ภาคผนวก ค ภาพงานวิจัย

ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ปราชญ์ชุมชนบ้านร่องเย็น หมู่ 3 ตำบลทุ่งน้ำว	120
2 ปราชญ์ชุมชนบ้านร่องเย็น หมู่ 5 ตำบลทุ่งน้ำว	126
3 ลักษณะส่วนบุคคลจำแนกเพศและช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูล	127
4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	129

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ
ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาน้ำร่องเย็น

อำเภอสอง จังหวัดแพร่

THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-
ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY
ECONOMY: A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT,
PHRAE PROVINCE

อำนวยการใหญ่

AMNUAYPORN YAIYING

เกษตรกร ทิราวงศ์

KASSARAPORN THIRAWONG

มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่

บทคัดย่อ

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาน้ำร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) โดยกำหนดใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research, PAR) และเทคนิคการจัดประชุมแบบเทคนิค AIC ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการวิสาหกิจเกษตร เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คณะผู้วิจัยได้นำแบบประเมินด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของกรมการท่องเที่ยว และแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกรมส่งเสริม

การเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อ พัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกัน ซึ่งการวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น จากการศึกษาความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง บ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีผลการวิจัยพบว่าประชาชนบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี รวมทั้งการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของบ้านร่องเย็นที่มีเอกลักษณ์และโดดเด่นด้านการเกษตรที่มีความหลากหลาย เช่น การปลูกข้าว ยาสูบ พืชผักสวนครัว ไม้ผล การเลี้ยงปลา อีกทั้งพิธีกรรมความเชื่อในเชิงเกษตรที่ยังคงอยู่ รวมทั้งเอกลักษณ์ความเป็นวิถีล้านนาตะวันออกของประเทศไทย ที่ยังแสดงให้เห็นถึงความ เป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุข บรรยากาศความอบอุ่นในการเอาใจใส่แบบญาติพี่น้อง การพึ่งพาช่วยเหลือ รวมถึงวัฒนธรรมการให้สามารถพบได้ที่บ้านร่องเย็น และที่สำคัญคือวัฒนธรรมความพอเพียงหรือการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยสังเกตจากการเก็บพืชผักจากพื้นที่ในบ้านหรือจากเพื่อนบ้าน การร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชน การนำพืชผลทางการเกษตรมาขายในตลาดชุมชน ซึ่งคนชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ และนำมาขายแลกเปลี่ยนกันในตลาดชุมชนบ้านร่องเย็น ซึ่งเป็นราคาที่ทุกคนยอมรับได้ ราคาถูกปริมาณได้มากกว่าตลาดกลางในที่แห่งอื่น นั่นหมายความว่าชุมชนบ้านร่องเย็นส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และจากการศึกษาทำให้ชุมชนบ้านร่องเย็นได้ร่วมกันตัดสินใจใช้การท่องเที่ยวมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากการวิเคราะห์ที่พิจารณาว่าเป็นการลงทุนน้อย เพราะใช้ทรัพยากรของบ้านร่องเย็นที่มีอยู่แล้วมาจัดการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ส่วนเรื่องอื่นๆ ที่ชุมชนต้องการให้มีการพัฒนา ส่วนใหญ่มีอยู่ในแผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว ดังนั้นการนำการท่องเที่ยวมาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะต้องได้รับความรู้และความเข้าใจที่แท้จริง เพราะการท่องเที่ยวเป็นลักษณะของงานบริการที่จะต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และเกิดผลกระทบน้อยที่สุดกับวัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือสังคม อีกทั้งการจัดการท่องเที่ยวนั้นจะต้องใช้หลักการของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อชุมชนมองว่าเป็นเพียงอาชีพเสริม และจะต้องไม่กระทบต่อวิถีดั้งเดิมหรืออาชีพหลักของตน

ABSTRACT

"The study of a community for supporting agro-ecotourism activities to along the sufficiency economy : a case study of ban rongyen, song district, phrae province." was conducted by using participatory action research (PAR) and AIC (appreciation, influence and control) meeting technique including analyzing the tourism potentials of agro-ecotourism. The researchers made evaluations of culture, ecotourism by the Department of Tourism and the evaluation form on the tourism potentials of agro-ecotourism for sufficiency economy by the Department of Agricultural Extension together with Thailand Tourism Development Research Institute (TRI) through using strategies that conform together and setting the following objectives: 1) to study and analyze Rongyen community as a prompt community in supporting agro-tourism, and 2) to study the model of management of agro-ecotourism for sufficiency economy conforming to the community's way of life.

Results of this study found that the people in Moo 3 and Moo 5 of Rongyen community cooperated very well and the Tungnow Sub-district Administration Organization (SAO) gave its support. To summarize concerning tourism resources potential of Rongyen community, it has its own identity and outstanding feature in its diverse agricultural practices such as planting rice, tobacco, fruits, vegetable home gardening, aquaculture, as well as belief about ecological farming including the identity of Lanna in Thailand. It is still a happy society with warm and caring atmosphere of one family relying upon one another or having the culture of giving that can be observed in Rongyen community. And what is important is the culture of simple way of life which can be observed in people collecting local produce in the household or from neighbors nearby. Also evident are the cooperative efforts and concern toward community activities, selling the agricultural produce in the community market and majority of the people in the community are farmers planting crops and raising livestock or making processed foods and selling or bartering them in Rongyen community market at acceptable or reasonable prices or more goods for cheap prices. This means that

Rongyen community has a way of life conforming to sufficiency economy and the study found that the community chose tourism as a means for developing its community. Analyses showed that tourism required low investment since the existing tourism resource potentials are being used and converting them into tourism resources with added value. For other issues that need development, they are already included in the development plan of Tungnow Sub-district Administration Organization. Thus, using tourism resources for community development need technical knowhow and real understanding since tourism is service focused business / activity that should be deeply understood and that have least effect on the culture, nature and environment or society. Furthermore, tourism management should use self sufficiency economy so that the community would consider it as a supportive economy and should not affect the way of life and main occupation of the people in the community.

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมโดยพื้นฐานและเป็นอาชีพหลักของประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท พระองค์จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนและศึกษาความเป็นอยู่ของพสกนิกรในพื้นที่ชนบททุกภูมิภาคทั่วประเทศ ได้ทอดพระเนตรสภาพภูมิประเทศที่ทุรกันดารและทรงรับทราบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนทั่วทุกท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่พระบรมราชวินิจฉัยในปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม และมีประสิทธิผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยพระราชทานแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554))

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยมีทิศทางการเจริญเติบโตที่มีการเกษตรเป็นรากฐานสำคัญ ด้วยวิถีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ รวมทั้งวิถีวัฒนธรรมทางสังคมซึ่งเป็นอารยธรรมที่ได้รับการสั่งสมและสืบทอดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้เทคโนโลยีจะได้รับการพัฒนาให้ทันสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการที่สะดวกสบายของผู้คนที่มียาได้และเป็นสิ่งที่สังคมได้การยกย่องเพิ่มมูลค่าทางศักดิ์ศรีในการแบ่งระดับชนชั้นของผู้มีฐานะทางการเงิน จนทำให้เกิดปัญหาการพัฒนาประเทศที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วบนความไม่พร้อมของประชาชนและไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง วัฒนธรรมด้านการเกษตรของไทยเป็นรูปแบบสำเร็จรูปสำหรับการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรหลากหลาย ประชาชนภายในประเทศสามารถอยู่อย่างมีความสุขบนฐานของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามปัจจัยการดำรงชีวิตที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับ เช่น การมีที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม มียารักษาโรค มีอาหารถูกสุขลักษณะ ได้รับการศึกษา และมีเงินสำหรับการใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจบ้าง แต่การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้มีประสิทธิผลก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญของหลายๆประเทศ และประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่กำลังเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญ และก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นลูกโซ่ติดตามมา อาทิเช่น กิจกรรมที่พักแรม กิจกรรมนำเที่ยว ภัตตาคาร และการซื้อขายสินค้าและบริการต่างๆ ไม่ว่าจะ

เป็นการแลกเปลี่ยนเงินตรา หรือความบันเทิงรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงานและช่วยแก้ปัญหาการว่างงานของประเทศ นอกจากนี้ การเดินทางท่องเที่ยวจากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่งย่อมก่อให้เกิดผลในด้านการกระจายรายได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะนำเงินไปใช้จ่ายใช้สอย ซื้อสินค้าและบริการจากท้องถิ่นทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้มากขึ้น

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้กลายเป็นกลยุทธ์หนึ่งของประเทศไทยที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาบ้านเมืองซึ่งบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในระดับหนึ่ง แต่ในทางกลับกัน การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์ของการท่องเที่ยวถดถอยลงเช่นกัน การจัดการการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางกันระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมกับการพัฒนาอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดและอุดมการณ์ของการพัฒนาประเทศยังยึดติดอยู่กับอุตสาหกรรมนิยมที่แสวงหาความสุขสมบูรณ์ของตัวมนุษย์โดยอาศัยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจ จึงมีผลให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศและระบบสังคมเสื่อมโทรมอย่างรุนแรง

ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการเป็นเครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่การรักษาทุนธรรมชาติให้อยู่ระดับเดิม หรือมากกว่า โดยต้องมีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนค่านิยมจากความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยรักษาระดับกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้อยู่ภายใต้ขีดจำกัดของระบบนิเวศ รวมทั้งยอมรับความสำคัญของท้องถิ่นให้มีอำนาจในการจัดการและควบคุมทรัพยากรของตนเอง เปลี่ยนแนวคิดจากการแบ่งปันมาเป็นความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบไร้สารพิษ มีการลดการใช้พลังงานและวัสดุต่าง ๆ ให้น้อยลง ซึ่งท้ายที่สุดคือการปรับเปลี่ยนความต้องการของตัวมนุษย์ในการแสวงหาผลกำไรสูงสุดมาสู่ความต้องการที่พอเหมาะและมีจิตสำนึกทางนิเวศ รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือกันของมนุษย์(นำชัย ทนุผล : 2542 : 14-15)

การเกษตรของประเทศไทย มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เกษตรกรมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการผลิตพืชผักผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ได้อย่างมีคุณภาพและสามารถผลักดันให้ผลผลิตทางการเกษตรเหล่านั้นเป็นสินค้าส่งออกหรือเป็นครัวระดับโลกได้อย่างภาคภูมิใจ นอกจากนี้การเกษตรยังสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมหรือรูปแบบการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ผลิตได้พบปะกันโดยตรงลูกค้าสามารถสัมผัสผัสการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ได้อย่างใกล้ชิด ผู้บริโภคทราบถึงขั้นตอนการผลิต ผู้ผลิตทราบถึงความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาการด้านการเกษตรที่สอดคล้องเหมาะสมซึ่งกันและกันมากขึ้น

ปัญหาการวิจัย

(Research problems)

บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ปัจจุบันมีนายเกียรติ หล่ายหก เป็นผู้ใหญ่บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และนายวิเวช ร่องแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 5 ทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะชุมชนเป็นชาวพื้นบ้านดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ มีภาษาพูดเป็นภาษาท้องถิ่น มีความผูกพันเหมือนที่น้อง มีขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ที่คล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรโดยพึ่งพ้อาศัยกับแบบเครือญาติ กำลังจะ ขยายครอบครัวออกเป็นชุมชนใหญ่ มีความเคารพผู้อาวุโสตลอดถึงนับถือผีปู่ ผีย่า จนยึดถือเป็น ประเพณี จำนวนประชากรบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 จำนวน 588 คน แยกเป็นครัวเรือน จำนวน 158 ครัวเรือน และประชากรบ้านร่องเย็นหมู่ 5 จำนวน 685 คน แยกเป็นครัวเรือน จำนวน 172 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพปลูกข้าว ข้าวโพด ยาสูบ พริก กะหล่ำปลี ถั่วเหลือง เลี้ยงโค เลี้ยง สุกร เลี้ยงจิ้งหรีดประดิษฐ์ดอกไม้จันทร์ และมีราษฎรบางส่วนได้ทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ ดำรงชีวิตตามวิถีของชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี เนื่องจากเป็นที่ราบสลับเนินเขา และได้รับน้ำ จากแม่น้ำยมสำหรับหล่อเลี้ยงการประกอบอาชีพการเกษตรของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าบ้าน ร่องเย็นมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่ยังคงรักษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ หมอสมุนไพรพื้นบ้าน อาหาร พื้นบ้าน พิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับศาลเจ้านางสิบสอง อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และศูนย์รวม ความศรัทธาของประชาชน ศิลปวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านแบบล้านนาตะวันออก ในส่วนของ ทรัพยากรธรรมชาติมีป่าชุมชนและป่าสงวน มีลำน้ำและลำห้วยธรรมชาติ ได้แก่ ลำน้ำยม ลำห้วย ศาลา ลำห้วยผาจับ ลำห้วยหิน ลำห้วยต้นนุ่น ลำห้วยผาขาน ลำห้วยร่องเผ่า ลำห้วยโปร่ง นอกจากนี้ยังมีหนองเก่า และหนองใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญต่อการหล่อเลี้ยงชีวิตและ การเกษตรได้ตลอดทั้งปี ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและเป็นสินค้า OTOP ของหมู่ 3 และหมู่ 5 คือ กล้วย ฉาบ และข้าวกล้องคุณภาพ นอกจากนี้ยังพบอุตสาหกรรมขนาดย่อมในการผลิตถ่านอัดแท่งจาก ชังข้าวโพดจากเศษวัสดุเหลือใช้ ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มประชาชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ความสำเร็วดตามวิสัยทัศน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว “ชุมชนเข้มแข็ง แหล่งน้ำสมบูรณ์ การคมนาคมสะดวก ส่งแวดล้อมไม่เป็นพิษ เพิ่มพูนเศรษฐกิจ สุขภาพชีวิตดี เทคโนโลยีก้าวหน้า การศึกษากว้างไกล อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น” จากการร่วมมือของทุก คนของบ้านร่องเย็น หมู่ 3 และ 5 และการปกครองส่วนท้องถิ่น นำโดยนางวิไลวรรณ เทียมแสน นายกององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว ทำให้ได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนเข้มแข็ง และได้รับ พระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อเดือนมกราคม 2550

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาน้ำร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ จะทำให้ทราบถึงระดับความพร้อมที่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริงและมีคุณภาพ ได้แก่ ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ประชาชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องและสามารถนำมาพัฒนาให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง อันจะเป็นสถานที่ตัวอย่างของชุมชนเข้มแข็งและมีความสุขกับชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีของตนเอง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป ที่จะได้มาสัมผัสวิถีผู้คนล้านนาตะวันออก

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives of the Study)

การศึกษานี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ
- 2) เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น

ขอบเขตการวิจัย (Scope of the Study)

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาน้ำร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) เป็นการศึกษาเชิงพัฒนาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ และความเป็นไปได้ของทรัพยากรท่องเที่ยวที่สามารถรองรับท่องเที่ยวได้และได้รับอนุญาตจากชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนว

เศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น โดยเก็บข้อมูลจากการบันทึก การสังเกตการณ์ การพบปะพูดคุยกับผู้แทนชุมชน และการใช้แบบสอบถามประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการท่องเที่ยว ในพื้นที่บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และ 5 ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected Results)

ผลของการวิจัยนี้ คาดว่าเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ความพร้อมของชุมชนบ้านร่องเย็นที่สามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ
- 2) ชุมชนบ้านร่องเย็นมีความพร้อมในด้านการบริหารจัดการและรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวพระราชดำริ
- 3) ชุมชนได้นำรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมมาใช้พัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
- 4) ผลการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ และเป็นคลังความรู้ของชุมชนบ้านร่องเย็น
- 5) ชุมชนบ้านร่องเย็นเป็นห้องเรียนหรือห้องสมุดแห่งวิถีชีวิต สำหรับชุมชนและประชาชนทั่วไป

นิยามศัพท์

(Definition of Terms)

ความพร้อมของชุมชน หมายถึง ความครบครัน หรือมีทุกอย่างครบแล้ว ดังนั้นหากจะแปลความหมายของความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่โดยตรงไปตรงมาแล้ว ก็น่าจะมีความหมายว่า สภาพที่มีทุกสิ่งทุกอย่างครบครันที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ได้ ได้แก่ ความพร้อมคิด ความพร้อมทำ และความพร้อมรอบตัว (สมพงษ์ เทียงธรรม, 2536 : ออนไลน์ : หน้า 10)

การท่องเที่ยวสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์(paradigm shift) ในการเป็นเครื่องมือของการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่การรักษาทุนธรรมชาติ(natural stock) ให้อยู่ในระดับเดิม หรือมากกว่า โดยต้องมีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนค่านิยมจากความเจริญทางเศรษฐกิจไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยรักษาระดับกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยรักษาระดับกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจให้อยู่ภายใต้ขีดจำกัดของระบบนิเวศ รวมทั้งยอมรับความสำคัญของท้องถิ่นให้มีอำนาจในการจัดการและควบคุมทรัพยากรของตนเอง (นำชัย ทนุผล, 2542 : 14-15)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร สวนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในการสวนเกษตร ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ ,2544 : 1-6)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งท้องถิ่นควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2538 : 8-9)

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีการจัดการด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติรายได้ที่ได้รับจากการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและการใช้จ่ายเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ หรือโดยสรุปคือ การเกี่ยวข้องกันระหว่างการอนุรักษ์ ธุรกิจและการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกิจการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการจัดการโดยชุมชน ซึ่งหมายถึงการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้แล้วนำรายได้ดังกล่าวไปเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนให้ดีขึ้น(นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาอุทยานและนันทนาการ ,2545 : 39-48)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งมี 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กรมส่งเสริมการเกษตร[ออนไลน์])

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

(REVIEW OF RELATED LITERATURES)

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมของชุมชน

คำว่า “ พร้อม ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความไว้ว่า เป็นคำวิเศษณ์ที่มีความหมายว่า ครบถ้วน ส่วนคำว่า “ ความพร้อม ” เป็นคำนามซึ่งจะมีความหมายว่า ความครบครัน หรือมีทุกอย่างครบแล้ว ดังนั้นหากจะแปลความหมายของความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาแล้ว ก็น่าจะมีความหมายว่า สภาพที่มีทุกสิ่งทุกอย่างครบครันที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ได้

1. ความพร้อม 3 ด้าน (Three Prompts) ประกอบด้วย

1.1 ความพร้อมคิด (Intellectual Prompts) คือ

- คิด ท้น ผู้อื่น เป็นความสามารถที่จะเรียนรู้ สิ่งต่างๆตามคำสอนของผู้อื่น และเข้าใจในหลักการ และเหตุผลต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสามารถนำความรู้นั้นๆ ไปปฏิบัติได้
- คิดได้ด้วยตนเอง เป็นความสามารถที่จะพัฒนา ความคิดของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อความเป็นผู้รู้จักคิด พิจารณาและหา เหตุผล ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ
- คิดอย่างสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการพัฒนาความคิด สู่ความเป็นเลิศในด้านต่างๆ กล่าวคือ เป็นความสามารถในการคิดค้นแสวงหา เพื่อสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ

1.2 ความพร้อมทำ (Action Prompts) ประกอบด้วย

- ทำอย่างมีระเบียบ แบบแผน มีวินัย เป็นความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ ในฐานะต่างๆ ของตนได้อย่างมีแบบแผน และสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อม ทางสังคม

- ทำอย่างรวดเร็ว ทันท่วงที เหตุการณ์ ไม่ประมาท เป็นความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ ได้อย่างทันท่วงที สนองตอบต่อเหตุการณ์

- ทำอย่างมีการพัฒนา และต่อเนื่อง จนเกิดทักษะ เป็นความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ในการเผชิญ ปัญหา อุปสรรค ความยากลำบาก ต่าง เพื่อสร้างจิตสำนึกในการพัฒนา คักยภาพ ของตนทั้งการและใจ

1.3 ความพร้อมรอบตัว (Environment Prompts) เป็นความสามารถ ที่จะใช้ประโยชน์ ต่างๆ จากสภาพ แวดล้อม รอบตัวและสังคม รวมถึงบุคคล ล้อมรอบ โดยคำนึงถึง ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ (สมพงษ์ เทียงธรรม,(2536 : ออนไลน์ : หน้า 10)

Good (1973 อ้างถึงใน นวรัตน์ พ.ต.ต., 2545:17) ให้คำนิยามเกี่ยวกับความพร้อมว่า เป็นความสามารถตกลงใจ ความปรารถนา และความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ความพร้อม เกิดจากลักษณะทางวุฒิภาวะ ประสบการณ์และอารมณ์ ความพร้อมจึงเป็นการพัฒนาคนให้มีความสามารถทำกิจกรรมนั้น ๆ Sinclair and Hanks (1987: 1995) กล่าวว่าความพร้อม หมายถึง การที่บุคคล 1) ได้การเตรียมตัวเพื่อกระทำกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จตามเป้าหมาย 2) ความเต็มใจ ความกระตือรือร้นที่จะกระทำกิจกรรมบางอย่าง Barrow and Milburn (1990: 259) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง การที่บุคคลมีความสนใจและเริ่มต้นที่จะกระทำบางสิ่งบางอย่าง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพร้อม คือ สภาพจิตใจ กายวิภาค และสรีรวิทยา กมลรัตน์ (2540: 229-230) ให้ความหมายไว้ว่า ความพร้อม หมายถึงสภาพความ สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจที่พร้อมจะตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทางด้านร่างกาย ได้แก่ วุฒิภาวะ (Maturity) ซึ่งหมายถึง การเติบโตอย่างเต็มที่ของอวัยวะร่างกาย ทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความพอใจที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือพอใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ พรพนี (อ้างถึงใน นฤตพงศ์ 2540:15) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึงสภาวะของบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด วิชชุดา (2540: 26) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง สภาพที่เตรียมพร้อมในการปฏิบัติ หรือดำเนินกิจกรรมนั้นๆให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นผลมาจากการเตรียมตัวไว้แล้วสำหรับกิจกรรมนั้นๆ ศรีสุภาบุญ (2540: 69) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง ภาวะที่บุคคลมีวุฒิภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจและประสบการณ์การเรียนรู้ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมต่างๆให้บรรลุผลสำเร็จได้ วิชญาพร (2541: 30) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง การที่บุคคลมีความสนใจมีความเต็มใจและมีความกระตือรือร้นที่จะกระทำบางสิ่งบางอย่างให้สำเร็จลุล่วงโดยได้เตรียมการไว้ล่วงหน้า กล่าวโดยสรุปความพร้อม หมายถึง สภาพที่เตรียมพร้อมในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สามารถลุล่วงและสำเร็จภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาจากความหมายของความพร้อมและแนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมข้างต้น กล่าวโดยสรุปการเตรียมความพร้อม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ได้

ถูกเตรียมพร้อมเพื่อให้เกิดความมั่นใจและตั้งใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ให้สามารถสำเร็จ ลุล่วงไปได้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนคุณสมบัติหรือสภาวะของบุคคลที่พร้อมจะทำงานหรือ กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีแนวโน้มจะประสบผลสำเร็จอย่างตามวัตถุประสงค์

องค์ประกอบของความพร้อม

พรหมณี (2538 อ้างใน นฤตพงษ์ ไชยวงศ์ 2540: 18) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความ พร้อมไว้ 3 ประการ คือ

1. วุฒิภาวะ
2. การได้รับการอบรมและเตรียมตัว
3. ความสนใจหรือแรงจูงใจ

(1971 อ้างถึงใน นวรัตน์ พ.ต.ต., 2545 : 17) ได้แบ่งองค์ประกอบของความพร้อม ออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1. องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ การบรรลุลวุฒิภาวะด้านร่างกายทั่วไป เป็นต้น
2. องค์ประกอบด้านสติปัญญา ได้แก่ ความพร้อมด้านความสามารถในการรับรู้ ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น
3. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ประสบการณ์ด้านสังคม สภาพแวดล้อมรอบตัว เป็นต้น
4. องค์ประกอบด้านอารมณ์ แรงจูงใจและบุคลิกภาพ ได้แก่ ความมั่นคงทางอารมณ์ เป็นต้น (วิกรม อารีราษฎร์, 2547 : 5-7)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นอกจากนี้ เบญจวรรณ วงศ์คำ (2546 : 18-19) ภาพการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเป็นอย่างมาก เพื่อต้องให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวในเชิงอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โครงการ unseen in Thailand โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ประกาศแผนในปี 2547 เป็น "ปีท่องเที่ยวและการกีฬา" แผนงานผู้ว่าราชการจังหวัดระบบใหม่(ผู้ว่าฯ CEO) จะต้องเน้นพัฒนาจังหวัดให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลัก ฯลฯ ระดับพื้นที่และหน่วยงาน หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ภาคเหนือหลายหน่วยงานลุกขึ้นมาจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเปิดพื้นที่ ภาคเหนือหลายหน่วยงานลุกขึ้นมาจัดการเรื่องการท่องเที่ยวเปิดพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อาทิ โครงการหลวง. ศูนย์ส่งเสริมการเกษตร, กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น โดยมีกระบวนการและ รูปแบบการบริหารที่มีความเหมาะสม สามารถแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวที่จัดการโดยชุมชน

นั้น จะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อทุกชุมชนท้องถิ่น ที่เชื่อมั่นในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป ส่วนของชาวลิต สิทธิฤทธิ์(2546 : 20-21) ได้ระบุว่า จุดหมายปลายทางของการจัดการท่องเที่ยวไม่ใช่เป้าหมายทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เป้าหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สุดท้ายจะต้องมุ่งไปสู่การที่ชุมชนมีศักยภาพในการฟื้นฟู ในการช่วยกันดูแลและมีวิธีการในการใช้ประโยชน์จากทุนชุมชนทั้ง 4 ทุน อันประกอบด้วย ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชนให้ยั่งยืน และยืนนานจนถึงที่สุด โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การเคลื่อนงาน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนท่องเที่ยวทั้งฐานของความรู้ ความสามารถ ฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคีในชุมชน และที่สำคัญคือ ฐานความคิดที่มองการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมาย โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ
2. ยุทธศาสตร์การขยายแนวคิด ประสบการณ์ของชุมชนต้นแบบ เพื่อมุ่งให้เกิดการเอาอย่างในโซนพื้นที่แต่ละโซน โดยมุ่งหวังให้เกิดเครือข่ายในโซนพื้นที่ที่มีคุณภาพในการช่วยกันดูแลทุนของชุมชนร่วมกัน
3. ยุทธศาสตร์การประสานการเรียนรู้ของแต่ละโซนพื้นที่ เพื่อสานพลังของกลุ่มคนที่มองการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการรักษาทุนทางสังคมของชุมชน และมุ่งหวังการทำงานเชิงรุก เพื่อสื่อสารกับสังคมภายนอก เพื่ออธิบายถึงสิ่งที่ชุมชนร่วมกระทำกันมา

นิสิตปริญญาโทสาขาวิชาอุทยานและนันทนาการ (2545 : 39-48) ได้ระบุเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน(community based ecotourism) จากการสัมมนาระดับนานาชาติ เรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” พ.ศ. 2540 ที่ จังหวัดเชียงใหม่สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการผสมผสานผสานระหว่างการรักษาธรรมชาติกับการพัฒนาชุมชน โดยหลักการพื้นฐานประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นและชุมชนใกล้เคียงในการได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเพื่อให้รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเสมือนการเปิดโอกาสให้องค์กรชุมชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนการท่องเที่ยว และสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับวางแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากร และกระจายอำนาจตัดสินใจ โดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีการจัดการด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติ รายได้ที่ได้รับจากการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและการใช้รายได้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ หรือโดยสรุปคือ การเกี่ยวข้องกันระหว่าง

อนุรักษ์ ธุรกิจและการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกิจการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการจัดการโดยชุมชน ซึ่งหมายถึงการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ทำให้เกิดรายได้แล้วนำรายได้ดังกล่าวไปเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนให้ดีขึ้น จากนิยามความหมาย สามารถสรุปหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนโดยแบ่งออกได้เป็น 3 มิติ

1. มิติทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ควรให้ความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งที่เป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ในการเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวมากกว่าการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ถ้าหากชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ควรได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของหรือผู้ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรท่องเที่ยวเสียก่อน

2. มิติทางด้านชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้น จะต้องมาจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่ไม่ใช่ต้องการเพียงแค่ว่าเงินที่จะได้จากการท่องเที่ยว แต่เป็นความต้องการที่จะให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนต้องมีความพร้อมในการบริหารจัดการ มีแผนงานมาตรการที่นำไปสู่การปฏิบัติ คนในชุมชนมีทักษะในการจัดการการท่องเที่ยว รวมถึงมาตรการในการประเมินผล ป้องกันผลกระทบและกฎระเบียบที่ชุมชนให้การยอมรับโดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังสุดท้ายคือควรมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและคืนส่วนหนึ่งให้กับการดูแลแหล่งท่องเที่ยว

3. มิติทางการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของตลาดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวควรได้รับประสบการณ์จากการเรียนรู้ธรรมชาติและวัฒนธรรมการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ดีเยี่ยมส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวควรได้รับการบริการที่เหมาะสมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย(2542) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างการอนุรักษ์กับการท่องเที่ยว ซึ่งไม่จำกัดรูปแบบว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบใด ขอบเขตของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบ ทุกส่วนของกรท่องเที่ยวโดยเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งสู่ความยั่งยืน นั่นคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้มีนักท่องเที่ยวมาเยือนสม่ำเสมอ ทรัพยากรท่องเที่ยวรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ กิจการการบริการมีกำไร ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม หรือหากมีต่อน้อยที่สุด ความยั่งยืนในที่นี้จึงหมายความว่าความยั่งยืนของทรัพยากร ความยั่งยืนของชุมชน และความยั่งยืนของตลาดการท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพราะการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ โดยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบการดำเนินการต้องเน้นการรักษาระบบนิเวศและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนนั้นจัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนดำเนินการและชุมชนได้รับผลประโยชน์แต่ยังคงรักษาทรัพยากรไว้ได้

อุทัย ดุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์(2540 : 105-220) ใน จริน ศิริ,(2549 : 17) ได้กล่าวถึงปัจจัยการพัฒนาชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคมแบบราบชุมชนที่จะมีการพัฒนาได้นั้น โครงสร้างทางสังคมชุมชนจะต้องอยู่ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ อยู่ในแนวราบหรือแนวนอน เนื่องจากโครงสร้างแบบนี้เป็นเงื่อนไขให้เกิดความร่วมมือ เกิดการมีส่วนร่วมของคนทั้งหมดได้อย่างกว้างขวาง เป็นโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ และแสดงศักยภาพอย่างมีอิสระเป็นปัจจัยหนุนให้เกิดความรักสามัคคีซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาและพลังของส่วนรวม

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพตนเอง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ธรรมชาติในชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในลักษณะพึ่งตนเอง และมุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อยังชีพของชุมชนเป็นหลัก การที่ไม่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นส่งผลให้ชุมชนมีอำนาจและความเป็นอิสระ ชุมชนจึงสามารถกำหนดความต้องการและวิธีการจัดการทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง

3. ค่านิยมจากศาสนธรรม ชุมชนจะพัฒนามากน้อยเพียงใด ขึ้นกับค่านิยมที่สมาชิกยึดถือ เพราะค่านิยมเป็นปัจจัยที่กำหนดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตในด้านต่างๆ ชุมชนที่จิตวิญญาณของความผูกพันต่อชุมชน สนับสนุนการพึ่งพาดตนเองและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในเชิงพึ่งพา

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความต้องการการพัฒนาของชุมชน เพราะเป็นกลไกหลักซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอด พัฒนาระบบค่านิยม และกิจกรรมของคนในชุมชน

5. กลุ่มผู้นำธรรมชาติ เป็นกลไกรูปธรรมในการนำชุมชนไปตามค่านิยมความต้องการของชุมชน รวมทั้งแก้ไขและคลี่คลายปัญหาหรือวิกฤตการณ์ในชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาของท้องถิ่น ชุมชนที่สามารถพัฒนาได้ดีจะต้องมีกลุ่มผู้นำที่มีอิสระในการตัดสินใจ มีค่านิยมตามที่ชุมชนยึดถือ และมีทักษะในการจัดการ

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาชุมชน เป้าหมายของความสัมพันธ์อยู่ที่คน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จึงส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ ทำให้เกิดรู้

จริยธรรม รู้จักการจัดความสัมพันธ์ที่ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบกัน อีกทั้งก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่างๆ

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา จำเป็นจะต้องมีการปฏิบัติสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดระยะเวลา ระหว่างสมาชิกในชุมชน เพื่อถ่ายเทและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ และเพื่อปรึกษาหารือในปัญหาของชุมชน รวมถึงความร่วมมือภายในชุมชน

ปรัชญานิพนธ์พานิช,2541 : 77 ผลการวิจัยการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวอนุรักษ์ในทรรคนะของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีทรรคนะเกี่ยวกับด้านแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ถูกต้องและเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน กล่าวคือผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวมีทรรคนะที่ดีมากต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 4 องค์ประกอบ ด้านแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ด้านแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการศึกษาสิ่งแวดล้อม ด้านแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อผลประโยชน์ต่อชุมชน และผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวมีทรรคนะที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 1 องค์ประกอบ คือ ด้านแนวคิดทางการท่องเที่ยวมีทรรคนะที่ดีและดีมากต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้ง 5 องค์ประกอบ กล่าวคือ ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอย่างดี ตลอดจนมีความพร้อมที่จะเข้าไปมีส่วนในการจัดการหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจส่วนใหญ่มีการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่แล้ว เป็นไปอย่างถูกต้องและยั่งยืน แม้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวบางส่วนที่ยังไม่ได้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็มีแนวโน้มที่จะดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยมีความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างถูกต้อง

จริน ศิริ(2549 : 306-307) วัฒนธรรมชุมชนที่หมายถึง วิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่ง ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ วิถีชีวิตที่กล่าวถึงได้รวมหมดทุกอย่างที่คนในชุมชนคิดขึ้น สร้างขึ้นที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ทั้งความเชื่อประเพณีการปฏิบัติต่างๆ การกินอยู่ การประกอบอาชีพต่างๆ ภาษา สุนทรียศาสตร์ หมอกลงกลางบ้าน การรักษาโรค การดำเนินภายใต้วิถีชีวิต คือ วัฒนธรรมชุมชน(ประเวศ วะสี, 2542 : 11) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงได้นำเอานิยามวัฒนธรรมดังกล่าวมาขยายผลให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้วย เห็นได้จากที่ผู้วิจัยมองว่า การพัฒนาใดก็ตามหากได้นำเอาสิ่งที่มีอยู่รอบๆ ตัว มาทำให้เกิดคุณค่า ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลงทุนน้อยที่สุด การพัฒนานั้นเป็นการพัฒนาที่มีศักยภาพ มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กนกศักดิ์ แก้วเทพ และ

กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 168-170) ที่ว่า แนวทางวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งควรให้มีการสนับสนุนทั้งในระดับการศึกษาวิจัย และในระดับของการปฏิบัติ เพื่อค้นหาประสบการณ์ต่อไป ด้วยเหตุผลที่ว่าในสถานการณ์ของสังคมไทยปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่เด่นมากที่สุดแนวคิดหนึ่งในบรรดาทางเลือกการพัฒนาที่มีอยู่ในขณะนี้ และอาจกล่าวได้เช่นกันว่าแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนนี้มีอิทธิพลอยู่ในระดับหนึ่งที่สามารถผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงทิศทางการพัฒนาประเทศ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน แก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวกระแสหลัก การขับเคลื่อน งานสังเคราะห์การท่องเที่ยวโดยชุมชน ของแม่ฮ่องสอน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ส่วนหนึ่งเป็นการสังเคราะห์การท่องเที่ยวในภาพรวม ในพื้นที่ศึกษาวิจัยทั่วทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน จุดเริ่มต้นของ CBT ชุมชนควรหันกลับมามองและประเมินชุมชนของตนเองก่อน แขนงนำ นักพัฒนา CBT ควรสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนเพื่อปรับฐานคิดชุมชน ก่อเกิดกลุ่มทำงานร่วมกัน วางบทบาทตามความสามารถเหมาะสมของสมาชิก ร่วมค้นหา "ต้นทุน" (ทรัพยากรการท่องเที่ยว) เพื่อเข้าใจคุณค่า/ความหมาย ร่วมกับสมาชิกชุมชน คำนิยามว่า "ทรัพยากรการท่องเที่ยว" จัดการโดยชุมชนหรือระหว่างชุมชนเพื่อสร้างข้อตกลงร่วมกันในการจัดการ คำนิยามถึงการสืบทอด และความยั่งยืน "ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน" เพื่อคนรุ่นหลังมากกว่ารายได้ซึ่งเป็นเพียงตัวเสริม จัดสรรผลประโยชน์รายได้ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม แบ่งปันสู่ชุมชน โดยยึดหลักว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวคือ "ทรัพยากรส่วนรวม" (สมบัติสาธารณะ) มีการเรียนรู้และปรับกิจกรรมการท่องเที่ยวผลิตภัณฑ์ในชุมชน ตามสถานการณ์การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน /พื้นที่ /หน่วยงานต่างๆกระบวนการ CBT แก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวแบบเดิมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขยายแนวคิดแนวทางร่วมกับสมาชิกชุมชน หลากหลายวิธีการ หาโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฐาน CBT ต่างชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบวิธีการจัดการ นำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน สร้างสัมพันธ์ที่ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งหมดเป็นการถอดบทเรียนจากงานสังเคราะห์การท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอน

เรียนรู้ สู่สมดุล : งานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน คนภายนอกไม่ค่อยเข้าใจรูปแบบของการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน(Community Based Tourism) เกิดเครือข่ายคนทำงาน รวมไปถึงเครือข่ายชุมชนที่จัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเองในเขตภาคเหนือที่เริ่มเด่นชัดมากขึ้น ภายใต้การผลักดันของ ดร.สินธุ์ สโรบล สกว.ภาคเหนือ ที่คาดหวังให้ชุมชนพึ่งตนเองให้ได้ โดยใช้กระบวนการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น หลายๆท่านบอกว่า(รวมไปถึงส่วนราชการที่ทำงานกับท้องถิ่น) งานท่องเที่ยวไม่น่าจะมีอะไรมากมาย เพียงแค่มาเที่ยวมีที่พัก มีอาหาร เก็บเงิน แล้วก็จบเป็นวัฏจักรแบบนี้เรื่อยๆ...แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ไม่ได้มีเพียงเท่านั้น โดยความจริง การพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ที่เหนือไปกว่านั้นหลายประการ แนวคิดเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการวิจัยและพัฒนาจึงล้ำลึกและยากกว่าที่หลายท่านมองไว้ข้างต้น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research) ซึ่งเป็นร่วมใหญ่ ก็มองเรื่องของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และการสร้างคนในพื้นที่ติดอาวุธทางปัญญา powerment ให้มีพลัง มีปัญญาในการแก้ไขชุมชน แนวทางการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็แนวคิดเดียวกัน ก็มีการคิดกันอีกว่า การท่องเที่ยวนี้แหละเป็นการชักนำการไหลบ่าที่แรงขึ้นของทุนนิยม ให้เข้ามาสู่ชุมชนอย่างรุนแรงกว่าที่เคย การทำงานส่งเสริมการท่องเที่ยวก็เหมือนกับว่าส่งเสริมให้ชุมชนอ่อนแรงลงเร็วมากขึ้น...จริงหรือไม่ ลองคิดกันในหลายๆมุม ก็เห็นว่า กระแสทุนนิยม ถึงชุมชนอยู่แล้วทุกวิถีทาง โดยสื่อต่างๆที่รวดเร็วฉับไว ใช้ง่าย กินง่าย แล้วก็ทำลายความเป็นท้องถิ่นลงอย่างง่ายดาย ไม่ต้องชักชวนมันก็มา ผมเคยทำงานอยู่กับพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์บนดอยสูง ไม่มีไฟฟ้า แต่กลับมีทีวีอยู่หนึ่งเครื่อง อาศัยไฟปั่น ปรากฏว่ารับทีวีได้หลายช่องเพราะอยู่ตรงจุดที่สามารถรับสัญญาณได้ ...เขาวชนบนดอยติดนิยายทีวีกันงอมแงม เชื่อหรือไม่ว่า ที่กรุงเทพนิยมโกรกผมสีแดงเหมือนคนชาติสารอาหาร เขาวชนบนดอยก็โกรกผมสีแดง และก็แดงกันทั่วดอยกันจริงๆ ที่ยกปรากฏการณ์มา ก็เพียงชี้ให้เห็นว่า หากไม่มีการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยว ทุนนิยมก็มาเองได้อย่างรวดเร็ว แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการเฝ้าระวังมากกว่าครับ เพราะในกระบวนการแล้ว เป็นการเริ่มให้ชุมชนค้นหาศักยภาพ วิเคราะห์ตนเอง ย้อนกลับเรียนรู้บริบทของตนเอง นั่งคิด นั่งทำร่วมกันว่าจะเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนภายใต้ปัญหาใหม่ๆที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างไร ความรู้ที่ค่อยๆก่อเกิดปัญหา ไปสู่การเลือกทางเลือกที่เหมาะสมกับชุมชนได้ไม่ยากนัก ที่สำคัญการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความรัก สมัคสมานสามัคคีมากขึ้น กระบวนการต่างๆที่เลี้ยงนักวิจัยจึงมีบทบาทสำคัญในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ผมเดินทางไปในหลายๆพื้นที่ศึกษาวิจัย เห็นภาพของความสุขของคนที่มาช่วยกันคิด กันทำ ด้วยพื้นฐานของคนมักจะรวมตัวเป็นสังคมอยู่แล้ว ความสุขง่ายๆก็เกิดขึ้น พลังในการแก้ไขปัญหาที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อคนมาร่วมกันคิด ผลที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นมากมาย ได้แก่ การหันกลับมาอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นทุนของพวกเขา การที่พยายามสืบสานวิถีภูมิปัญญาดั้งเดิม การบริหารจัดการชุมชนที่มีโครงสร้างที่มีระบบชัดเจน สร้างอาชีพให้เกิดขึ้นในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม เกิดความพอเพียงในการดำรงชีวิต นั่นคือ การพึ่งพิงภายนอกให้น้อยลง และพึ่งพาศักยภาพของตนเองให้มากขึ้น ภายใต้ปรัชญา "สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น" ตามแนว "เศรษฐกิจพอเพียง" ขององค์ในหลวงของปวงชนชาวไทยที่มุ่งเน้นการดำเนินชีวิตสายกลางที่มีความสุขบนความพออยู่พอกิน ...บันทึกนี้ เขียนขึ้นเพื่อสร้างมุมมองแห่งความเข้าใจเพื่อการเรียนรู้ต่อเนื่องในประเด็น "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" ว่าเป็นไปตามแนวทางใด ... ผม

เขียนขึ้นหลังจากโทรศัพท์ไปคุยกับผู้ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่านหนึ่ง ที่บอกกล่าว ผมเสมอว่าคนภายนอกไม่ค่อยเข้าใจรูปแบบของการทำงานท่องเที่ยวโดยชุมชน...แล้วเราควรจะบอกกล่าวคนเหล่านั้นอย่างไร ผมเขียนขึ้นจากการที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการผลักดัน "องค์การการท่องเที่ยวโดยชุมชนแห่งประเทศไทย" ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้(จตุพร วิศิษฎ์โชติอังกูร ,2550 : 28 [ออนไลน์])

งานวิจัยที่จังหวัดอุตรดิตถ์ได้กล่าวถึงกระบวนการทำงานวิจัย ก่อนที่จะมีศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน ต้องชวนชาวบ้านพูดคุย ชาวบ้านที่เป็นที่วิจัย ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน มองเห็นสิ่งที่อยากทำร่วมกันหมดแล้วก็มาร่วมกันวางแผนเพื่อปฏิบัติการ ศึกษาข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลก็นำมาจัดเวทีวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้ร่วมกันแล้ว จึงจัดเวทีประชาชาคมชุมชนเพื่อร่วมกันพิจารณารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน ที่จะเกิดขึ้นซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาคม ได้รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน 2 รูปแบบ ได้แก่ แบบที่ 1 "เป็นการท่องเที่ยวแบบทัศนศึกษาชุมชนนาทะเล แบบวันเดียว ประมาณ 3 ชั่วโมง มีกิจกรรมท่องเที่ยว คือ เยี่ยมชมและกราบพระที่วัดนาทะเล ฟังความรู้เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน พบปะพูดคุยกับชาวบ้าน เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการทอผ้า การสาธิตการทอผ้า และนิทรรศการผ้าทอลับแล ชมงานหัตถกรรม ชมการทำข้าวแคบและลองทำ สวนสมุนไพร ชมการทำไร่ทำนา ชมแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุ จบลงด้วยการเลือกซื้อสินค้าของที่ระลึกที่เป็นผลผลิตจากชุมชน" ส่วนรูปแบบที่ 2 "ระยะเวลา 1 วัน 1 คืนกิจกรรมในช่วงแรกจะเหมือนรูปแบบที่ 1 แต่จะเพิ่มการเที่ยวชมหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมด้วย คือ ไปชมสภาพบ้านเรือนแบบลับแลที่บ้านคุ้ม กราบพระที่วัดดอนไชย นมัสการพระวัดม่อนธาตุ กลับมาพักค้างคืนที่บ้านชาวบ้านที่บ้านนาทะเล ตื่นมาตอนเช้าร่วมใส่บาตร จั๊กจั่น เหยื่อบาตร ชมตลาดเช้ากลางหมู่บ้าน ชมวิถีชีวิตของชาวบ้านในตลาดก่อนกลับ" ข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัย เป็นประโยชน์ในแง่ที่ได้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรค ที่มีอยู่ รวมทั้งความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนบ้านนาทะเล เกิดการใช้แนวคิดในเรื่องการตลาดท่องเที่ยว เรื่องผลิตภัณฑ์,ราคา,การส่งเสริมการตลาด และสถานที่จำหน่าย ที่ได้นำมาจัดการวางแผนการทำงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเบญจรงค์ ,2550[ออนไลน์]

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงนิเวศ

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544 : 1-6) ได้ระบุถึงความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เริ่มจากแนวความคิด หรือการคิดค้นนำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศ จัดกิจกรรม จัดรูปแบบทางการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจ และอยากเดินทางไปเที่ยว เพื่อขยายเส้นทางทางการท่องเที่ยวและสร้างรายได้กระจายสู่ท้องถิ่นสู่ผู้ประกอบการนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แยกประเภททรัพยากรจัดกิจกรรม 9 กิจกรรม และได้้นำเผยแพร่ เป็น Amazing Thailand เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

กิจกรรมหนึ่งใน Amazing Thailand คือ “การเกษตรไทย” หรือ Amazing Agricultural Heritage ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมย่อยๆ ได้แก่

1. การทำนา (Rice Cultivation) การทำนาปี การทำนาปรัง การทำนาหว่านน้ำ ตม การทำนาขั้นบันได พิพิธภัณฑชาข้าว ความรู้เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว วัฒนธรรมการกินข้าวไทย เป็นต้น

2. การทำสวนไม้ตัดดอก(Cutting Flowers) การทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกขาย ทุกชนิด เช่น สวน กุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชาติ ไม้กระถางทุกประเภท รวมถึงไร่ทานตะวัน

3. การทำสวนผลไม้(Horticulture) การทำสวนผลไม้ทุกประเภท รวมถึงการทำวนเกษตร การทำเกษตรแผนใหม่ การทำสวนผสม รวมถึงการทำสวนยางพารา สวนไม้ สวนปาล์ม น้ำมัน

4. การทำสวนครัวสวนผัก(Vegetables) การปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภท รวมถึงการทำไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพดข้าวฟ่าง ไร่พริกไทย เป็นต้น

5. การทำสวนสมุนไพร(Herbs)การปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหาร เสริมพืชผักสวนครัวข้างบ้าน เพื่อใช้เป็นเครื่องต้ม เพื่อใช้เป็นเครื่องสำอาง และเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย

6. การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) การเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด อาทิ การเลี้ยงไหม การทำฟาร์มผึ้ง การทำฟาร์มปลา ทั้งปลาสวยงาม ปลาน้ำจืด ปลาน้ำกร่อย การทำฟาร์มมุก การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม หอยตะกอม ฟาร์มจระเข้ บางแห่งเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก เช่น ฟาร์มนกยูง ฟาร์มไก่ฟ้า ฟาร์มกวาง รวมถึงสวนงูของสภาอากาศไทย

7. งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ต่างๆ (Festival) การจัดงานเพื่อส่งเสริมการขาย
ผลิตผลทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกซุก อาทิ มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งาน
เทศกาลลิ้นจี่งานเทศกาลลำไย งานเทศกาลกินปลา เป็นต้น

พืชพรรณผลผลิตจากฟาร์มจากสวนเกษตรทั้งหลายนั้น นับเป็นความสำเร็จของเกษตรกร
ที่เฝ้าบำรุงรักษาจนเก็บผลจำหน่ายได้ แต่เป็นความน่าสนใจอยากรู้อยากเห็นของนักท่องเที่ยว
ต่างบ้านต่างเมืองว่า เกษตรกรทั้งหลายทำได้อย่างไร มีกลวิธี เทคนิคอะไรบ้าง อยากเข้าไปเที่ยว
ชมกันถึงสวน ถึงฟาร์ม ถึงแหล่ง เพื่อเกิดความรู้ใหม่เพิ่มเติมขึ้น ได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ จากที่
ไม่เคยรู้มาก่อน ที่พิเศษกว่านั้น หากได้ลองลิ้มชิมผลผลิตเหล่านั้นย่อมเกิดความพอใจ ความสุข
ความประทับใจ และซ็อกกลับเป็นของฝากทางบ้านเพื่อนรัก คนนับถือด้วยแล้ว นับเป็นการ
เดินทางที่มีความทรงจำที่สร้างประสบการณ์ตรง

การเที่ยวสวนเกษตรในเมืองไทยนั้นมีมานานแล้ว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมของเพื่อนๆ
ที่รู้จักมักคุ้น ไปดูความสำเร็จ ไปชื่นชมกับผลิตผลในไร่ ในสวน ในฟาร์ม เจ้าของกิจการ
เจ้าของสวนให้การต้อนรับผู้ไปเยี่ยมชม แนะนำกิจการ อธิบายให้ทราบถึงปัญหา การแก้ไข
ปัญหา การถนอมเลี้ยงดูจนกระทั่งได้รับความสำเร็จ และส่งออกไปขาย ในทำนองเดียวกัน
เจ้าของสวน เจ้าของฟาร์มก็จะมีคามภาคภูมิใจที่มีคนต่างถิ่นต่างอาชีพมาสนใจ เขาเหล่านั้น
ยินดีที่จะต้อนรับ อย่างมีอัธยาศัยไมตรีใจดีและใจเย็น

สวนเกษตร สวนผลไม้ นับเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งจัดว่าเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เกษตรกรเป็นผู้สร้างขึ้น เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
(Agrotourism) หมายถึง “การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร
สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และ
เพลิดเพลินในการสวนเกษตร ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มี
จิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น”

ผลจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นับว่าเป็นการสร้างรายได้โดยตรงให้กับเกษตรกรผู้เป็น
เจ้าของหรือผู้ผลิต นักท่องเที่ยวเดินทางเที่ยวชมแล้ว ยังได้ซื้อผลิตผลต่างๆ ที่เกษตรกรได้จัดทำ
ในอาชีพปกติ เช่น

1. สามารถจำหน่ายต้นอ่อน และเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวซื้อกลับไป
ทดลองปลูก หรือไม่บางคนอาจนำไปขยายอาชีพเสริมต่อ เป็นเกษตรกรใหม่เพิ่มขึ้น เป็นการสร้าง
งานสร้างอาชีพใหม่ได้

2. สามารถขายผลผลิตที่เก็บได้ส่งให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ช่วยขยายตลาดขายปลีกและขายส่งให้กับเกษตรกรได้

3. ผลผลิตบางชนิดที่จำหน่ายสดไม่ทันสามารถแปรรูปเป็นผลผลิตอีกรูปแบบหนึ่งจัดทำเป็นของแห้ง เป็นการถนอมอาหารจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เป็นรายได้เพิ่มพูนจากเดิม

4. มีส่วนแนะนำสู่ทางธุรกิจการเกษตรเพิ่มขึ้น นักท่องเที่ยวและเกษตรกรที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด สามารถช่วยขยายผลจากการทำการเกษตรต่อไปทางธุรกิจอื่นๆ ได้ อีก นับเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพเพิ่มขึ้น อาทิ การทำธุรกิจผลไม้สดกับเครื่องจักสาน เครื่องบรรจุกัญช์ เป็นต้น

5. การจัดการท่องเที่ยวแวะพัก ชมสวนเกษตร ยังทำให้เพื่อนบ้านสามารถขายสินค้า ทั้งจากสวนเกษตร และสินค้าจำพวกอาหาร เครื่องดื่มได้เพิ่มขึ้น

สวนเกษตรและสวนผลไม้ นับเป็นสถานที่ที่มีความอ่อนไหว เปราะบาง หากได้รับความกระทบกระเทือน หรือผลกระทบจากการขาดความระมัดระวังแล้ว ย่อมทำให้เกิดความเสียหาย ต้นไม้ตายจากการติดเชื้อ หรือสัตว์ตัวเล็กๆ อาจติดเชื้อเกิดโรคระบาดและตายลงได้ เรื่องนี้มีข้อกล่าวโยไม่มีเหตุผล ความเสียหายของสวนผลไม้ที่เกิดจากการรับบริการนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้วิธีการเที่ยวที่ดีนั้น ประการหนึ่งคือ นักท่องเที่ยวที่ไม่รู้วิธีการเที่ยวสวนที่ดี เข้าไปเด็ด หัก เอาผลไม้จากต้น ทำให้กิ่งก้านต้นไม้ฉีกเกิดรอยแผล อาจมีเชื้อราเข้าไปทำให้ลำต้นกิ่งเน่าตายได้ ประการที่สอง บางคนที่ไม่รู้เรื่องผลอ่อนผลแก่ ไปหักเอามาแล้วทิ้ง ทำให้เจ้าของสวนขายไม่ได้เกิดความเสียหาย

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร(Agro-tourism) จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี คือ เจ้าของสวนผู้จัดนำเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยว บุคคลทั้ง 3 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกันจะต้องรู้วิธีการจัดการอย่างมีระบบ

การเริ่มต้นจากเจ้าของสวนหรือกลุ่มเกษตรกร ผู้ดำเนินการตัดสินใจว่าจะจัดส่วนหนึ่งของสวนเป็นสถานที่บริการท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละ 1 รถบัล 30-35 คน กำหนดเส้นทางเดินชมสวนแบบเป็นวงรอบหรือวงกลม เพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวเดินซ้ำย้ำทางเดิน มีจุดสาธิตการเก็บผลเพื่อให้ได้รู้ได้เห็นกับตา จนกระทั่งเก็บผลออกสู่ตลาดได้ มีจุดแบ่งผลไม้ให้ลองชิม และมุมจำหน่าย สวนบางแห่งมีแปลงสาธิตได้เพื่อรองรับบริการนำเที่ยวโดยเฉพาะกันไว้ต่างหากจากสวนผลไม้ที่เก็บออกสู่ตลาด

บุคลากรกลุ่มที่สอง คือ เจ้าหน้าที่บริษัทนำเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์นำชมจะต้องมีความรอบรู้ถึงการทำสวนผลไม้แต่ละชนิด ประดุจผู้แทนของสวน เพื่อตอบข้อมูลนำชมสิ่งที่จะต้องรอบรู้มากกว่าเจ้าของสวน ทำหน้าที่เหมือนคนกลาง ที่รู้เขา รู้เรา และรู้ว่าสิ่งใดที่ควรปฏิบัติ สิ่งใดที่ไม่

ควรปฏิบัติเมื่อไปเที่ยวสวน วิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวจะซื้อรายการนำเที่ยว ฝ่ายต้อนรับจะต้องอธิบายวิธีเตรียมตัวเที่ยวสวนให้นักท่องเที่ยวทราบด้วยทั้งข้อห้ามข้อควรปฏิบัติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้เตรียมตัวเตรียมใจ นอกจากนั้นต้องเสนอข้อควรพิจารณาเพื่อเที่ยวสวนเสร็จแล้ว มีเอกสารแนะนำ เตรียมอุปกรณ์ของใช้เดินทาง

บุคลากรกลุ่มที่สาม คือ นักท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่มีการเตรียมตัวเดินทาง เตรียมอุปกรณ์ของใช้พร้อม มีความสนใจใฝ่รู้ มีความรอบรู้วิธีการปฏิบัติตัวเมื่อจะเที่ยวสวน สิ่งหนึ่งคือ ต้องไม่เบียดเบียนทั้งเจ้าของสวนและต้นไม้ เช่น เมื่อเห็นผลไม้ออกลูกสะพรังอยู่บนต้น ก็ควรจะห้ามมุดถ่ายรูปให้สวยงาม ไม่ควรใช้มือแตะ จับ เด็ด หากเป็นต้นที่เจ้าของสวนอนุญาตให้เก็บเอาได้ก็ควรใช้กรรไกรตัดออกมาตามอย่างที่เขาสาธิตให้ชม เพื่อไม่ให้กิ่งบอบช้ำ การถ่ายรูปควรระวังมิให้เหยียบหรือเบียดกิ่งจนต้องหักเสียหายได้

การบริหารจัดการของเจ้าของสวน

1. จัดเตรียมสถานที่นำชม ควรเป็นเส้นทางวงรอบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นจริง
2. หากมีมุมสาธิตได้ ควรจัดเจ้าหน้าที่เตรียมสาธิตให้ชม
3. มีมัคคุเทศก์นำชมสวน สามารถอธิบายได้ดีเท่ากับ หรือดีกว่าเจ้าของสวน
4. จัดมุมสถานที่พักผ่อน จัดมุมบริการอาหารและเครื่องดื่ม จำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ทั้งของในสวนและของเพื่อนบ้านใกล้เคียง พร้อมติดราคาให้ชัดเจน
5. จัดเตรียมอุปกรณ์ที่หิ้งขยะ
6. มีการจัดห้องสุขาที่สะอาด

แนวทางการเตรียมตัวไปท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. เป็นผู้ที่สนใจการทำสวนเกษตรแต่ละสาขาที่จะไปชม
2. มีการเตรียมตัวเดินทางและเตรียมอุปกรณ์ของที่ใช้พร้อม ตามที่ผู้จัดรายการแนะนำ
3. หากมีความชอบถ่ายภาพเป็นที่ระลึกแล้ว ควรเตรียมกล้องและฟิล์มไปให้เพียงพอ
4. ปฏิบัติตามข้อแนะนำและข้อห้ามของแต่ละสถานที่ เพราะต้นไม้และธรรมชาติรอบด้านนั้นมีความอ่อนไหวและเปราะบาง มีโอกาสติดเชื้อโรคจากผู้ที่เป็นได้ ในทำนองเดียวกัน หากนักท่องเที่ยวบางคนมีภูมิแพ้ต่อยาฆ่าแมลงง่าย ก็ต้องระมัดระวังเช่นกัน บางเวลาเจ้าของสวนฉีดยาป้องกันแมลง

และเชื้อราที่สามารถทำลายต้นไม้ได้

5. มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวที่ไปเยือน มีสภาพแวดล้อมที่ดี สะอาด และสวยงาม

กองอนุรักษ์ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 1) ได้เสนอแนวทางการดำเนินงาน การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพร้อมบริการ

วิธีการดำเนินงาน

1. เลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำการศึกษาและสำรวจว่ามีศักยภาพ 3 ระดับ คือ A = ระดับดีมาก B = ระดับดี C = ระดับปานกลาง โดยพิจารณาจากความพร้อมของพื้นที่ และความพร้อมการบริการนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
2. ส่งแบบสอบถามถึงแหล่งที่มีศักยภาพตามข้อ 1 เพื่อประเมินเบื้องต้นก่อนออกสำรวจ
3. ออกสำรวจพื้นที่ สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และทำแผนที่เส้นทางในพื้นที่ที่มีการตอบรับ
4. จัดทำต้นฉบับภาษาไทย/อังกฤษ และดำเนินการจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่

หลักเกณฑ์การพิจารณาความพร้อม

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพร้อมบริการที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้ มีหลักเกณฑ์การพิจารณาความพร้อมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนี้

1. พื้นที่ที่มีการจัดเส้นทางนำชมในพื้นที่ โดยจัดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าชมแยกจากพื้นที่เกษตรจริง
2. มีพื้นที่/โรงเรียนคัดแยกและบรรจุผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
3. มีสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรสด/แปรรูป พร้อมติดป้ายราคาชัดเจน
4. มีวิทยากรบรรยาย
5. มีป้ายสื่อความหมาย
6. มีเอกสารเผยแพร่
7. ยินดีรับบริการนักท่องเที่ยวเมื่อมีการแจ้งวัน/เวลาด่วงหน้า
8. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว ราคาค่าชมสวนที่ และค่าบริการอื่นๆ (มีใบเสร็จรับเงิน หรือหลักฐานการรับเงินมอบให้)
9. เปิดบริการทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ

10. จัดอาหารพื้นบ้าน น้ำดื่ม เครื่องดื่มจำพวกพืชสมุนไพร/น้ำผลไม้ บริการ
11. มีบริเวณที่จอดรถ
12. มีห้องสุขาบริการ

การท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ โดยนำชัย ทนุผล, (2540: 2-5) ได้ให้ความหมายว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจในธรรมชาติวัฒนธรรมการเกษตร อันเกิดจากภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและวัฒนธรรมการเกษตรบนพื้นที่จริง ซึ่งจะยึดหลักแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศ และเอื้ออำนวยประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบด้านพื้นที่ของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศนั้น มีส่วนของภูมิปัญญาและผลงานด้านการเกษตรของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นอีกด้านหนึ่ง ซึ่งก็ยิ่งผลให้เกิดการขยายผลการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว ในด้านองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ทำให้เกิดมิติของความสัมพันธ์และการผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น อันเป็นการเพิ่มคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยว มากขึ้นกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมดาอีกมิติหนึ่งด้วย และยังเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การสร้างเครือข่ายของการเรียนรู้และการเกื้อกูล ระหว่างชุมชนกับปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรภายนอกชุมชนอีกด้วย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางไปพร้อมกับการพัฒนากับการอนุรักษ์ได้ รวมทั้งนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ไปพร้อมกัน เพียงแต่มีการจัดการและสำนึกที่ดีเท่านั้น แนวคิดดังกล่าว มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น Sustainable Tourism, Green Tourism, Bio Tourism, การท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ แต่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุด คือ Ecotourism โดยมีหลักการกว้างๆ คือ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวจะต้องได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งท้องถิ่นควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538 : 8-9) ทางด้าน สุรเชษฐ ทรัพย์ธรรม (2536 : 13) ในนำชัย ทนุผล (2538 : 24-25) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษา ศึกษารู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น ในขณะเดียวกัน The Ecotourism Society.(1991 : 1) ซึ่งเป็นองค์ภาคเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษา วางแผน และเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “เป็นการเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่น ในส่วนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(2546 : 1-28 ถึง 1-1-37)ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(Sustainable Tourism) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สามารถรักษาความมั่นคงของระบบนิเวศ ตลอดจนวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต(WTO,1991 อ้างโดย ททท.,มปป.) หลักการสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีดังนี้

1. มีการดำเนินการจัดการภายใต้ขีดความสามารถของระบบธรรมชาติในการทดแทนฟื้นฟู ให้สามารถผลิตและบริการต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ตลอดไป โดยไม่สลัดถอยหรือเสื่อมโทรม ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความต้องการของชุมชน
2. มีการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น
3. ให้ประสบการณ์ันทนาการที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว
4. ให้ผู้มาเยือน นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากรและวิถีชีวิต
5. เน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและใช้วัสดุในท้องถิ่น
6. เน้นการผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่แผนพัฒนาการระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับประเทศ
7. เน้นข้อมูลพื้นฐานเพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจและการติดตามตรวจสอบ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญยิ่ง 4 ประการ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น(Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system)ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ(Nature-based tourism)
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ(Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการ

พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน(Sustainable managed tourism)

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เน้นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process)โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น(Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามผลตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพท้องถิ่น และอาจารย์ไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจารย์ไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน(Community participation-based)

นำชัย ทนุผล(2540: 2-5) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ เครื่องมือที่จะใช้เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านโป่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้การท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ (agro-ecotourism) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจในธรรมชาติวัฒนธรรมการเกษตร อันเกิดจากภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและวัฒนธรรมการเกษตรบนพื้นที่จริง ซึ่งจะยึดหลักแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศ และเอื้ออำนวยประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่น จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบด้านพื้นที่ของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศนั้น มีส่วนของภูมิปัญญาและผลงานด้านการเกษตรของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นอีกด้านหนึ่ง ซึ่งก็ยิ่งผลให้เกิดการขยายผลการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว ในด้านองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ทำให้เกิดมิติของความสัมพันธ์และการผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น อันเป็นการเพิ่มคุณค่าให้เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวมากขึ้นกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมดาอีกมิติหนึ่งด้วย และยังเป็นการปูพื้นฐานไปสู่การสร้าง

เครือข่ายของการเรียนรู้และการเกื้อกูล ระหว่างชุมชนกับปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรภายนอก ชุมชนอีกด้วย

การใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การที่ชุมชนใดหรือแหล่งท่องเที่ยวใดมีความเหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือไม่ ควรใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการพัฒนา ตามที่ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2540 : 3/12-14) ได้ระบุไว้ดังนี้ คือ

1. ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาสภาพทรัพยากรที่มีความเหมาะสม มีลักษณะเฉพาะ และคงลักษณะพื้นถิ่น โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ (ecosystem) หรือ วัฒนธรรมพื้นที่ และความดึงดูดใจว่า มีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้มีความสำคัญที่ ต่างๆ กัน ในแต่ละปัจจัยดังนี้

1.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาพิจารณาจากสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว หรือองค์ประกอบหลักภายในแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจาก

1.1.1 ความเป็นสภาพธรรมชาติดั้งเดิม

1.1.2 หรือเป็นสภาพที่ถูกดัดแปลง ตกแต่ง เป็นบางส่วน แต่ยังคงสภาพเดิมไว้เป็นหลัก

1.1.3 หรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสาน จำลอง หรือ ตกแต่งใหม่ โดยไม่มีลักษณะที่เป็นระบบนิเวศที่ถูกต้อง

1.1.4 หรือไม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

1.1.5 หรือเป็นแหล่งที่สร้างเลียนแบบธรรมชาติ มีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มากน้อยตามลำดับ

1.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยศึกษาพิจารณา

1.2.1 ความสำคัญของระบบนิเวศ ความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ลักษณะที่หายาก และความสัมพันธ์ที่เป็นระบบพื้นที่

1.2.2 ความโดดเด่นด้านกายภาพ คือ มีความโดดเด่นมาก (มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ชัดเจน มีความแปลก แตกต่างจากทั่วไป) หรือมีความโดดเด่นลดลงตามลำดับ

1.2.3 สภาพที่มีความสวยงามของธรรมชาติ (ทัศนียภาพและองค์ประกอบ) ว่ามีระดับของความงามมากเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็นอย่างไร โดยสรุปแล้ว มีความดึงดูดใจมากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้รวมถึงความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศว่า มีอย่างไร

1.2.4 องค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (ด้านนามธรรม ประวัติ ความเป็นมาที่สำคัญ ด้านวัฒนธรรม ด้านรูปแบบและกิจกรรม ที่มีลักษณะดั้งเดิมของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ) ที่ผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากขึ้นเพียงไร

2. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบัน โดยการจัดการที่อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีมากน้อยแค่ไหน การพิจารณาการจัดการนี้ จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้นได้ ศักยภาพการจัดการประกอบด้วย

2.1 มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการที่สำคัญจะทำให้เกิด

2.1.1 การเรียนรู้ร่วมกัน

2.1.2 สร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

2.1.3 โดยพิจารณาจากรูปแบบการจัดสื่อความหมาย กิจกรรมด้านการศึกษา (กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว)

2.2 มีการจัดการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

2.2.1 มีมาตรการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

2.2.2 มีการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร พิจารณาจากการมีการรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยมีมาตรฐานการควบคุม ดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

2.2.3 มีการนำรายได้บำรุงรักษาแหล่งทรัพยากรมากน้อยแค่ไหน

2.2.4 มีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

2.2.5 มีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว

2.2.6 มีการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

2.3 มีองค์กรในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน พิจารณาจาก

2.3.1 รูปแบบองค์กรในการจัดการ เน้นความเป็นองค์กรประชาชน หรือรัฐ และ/หรือ เอกชน

2.3.2 และระดับของการมีส่วนร่วมว่า ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยว

- 2.3.3 หรือให้ความเห็นในการท่องเที่ยว

2.3.4 หรือเพียงได้ประโยชน์จากการค้าและบริการ

2.4 การจัดการและพัฒนากองท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องการจัดการ
อย่างเป็นระบบ โดย

2.4.1 จัดทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวภายใน
ขีดความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของพื้นที่โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อ
สิ่งแวดล้อม

2.4.2 จัดการด้านการตลาดอย่างยั่งยืน โดยให้มีจำนวนนักท่องเที่ยว
จำนวนที่เหมาะสม และรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและ
บริการ

2.4.3 จัดการด้านบริการ เช่น ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการสื่อสารประชาสัมพันธ์

2.4.4 การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

3. ความพร้อมของชุมชน พิจารณาจาก

3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ซึ่งมองได้จาก

3.1.1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้มีประชาชนในชุมชนเป็นเป้าหมาย
หลัก

3.1.2 มีการให้ความสำคัญกับชุมชน ในการเข้ามามีบทบาทตัดสินใจ
กำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวนั้น ๆ

3.1.3 สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

3.2 ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นและของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.2.1 มีความรัก ห่วงแหน มีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรท่องเที่ยว

3.2.2 มีการพัฒนาตนเองและกลุ่มเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยวด้วยตนเอง

3.2.3 มีความพยายามที่จะประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐ
และเอกชน เพื่อผลประโยชน์ของชุมชน ในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.2.4 มีการตกลงกันได้ในการแบ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น

3.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน ในทางปฏิบัติ

3.3.1 การให้ข้อมูลท้องถิ่น

3.3.2 การเตรียมการจัดการ

3.3.3 การวางแผน

3.3.4 การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว

3.3.5 การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

3.3.6 การได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการ

3.3.7 การรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน

3.4 ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมในการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน ว่า จะสามารถรองรับ ปริมาณ นักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมนันทนาการ และระดับของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศ และประสบการณ์การท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการไปเยือน ซึ่งควรมีองค์ประกอบพื้นฐานดังนี้

3.4.1 ด้านชีวกายภาพ (biophysical carrying capacity)

3.4.2 ด้านจิตวิทยา (psychological carrying capacity)

3.4.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural carrying capacity)

จากการศึกษาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า การใช้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องมีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Local participation) เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเสมอ และการที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นจริงเป็นจังขึ้นมาได้นั้น ธุรกิจชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจริงขึ้นมาได้ (actualized) ในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว ฉะนั้น ในการศึกษาต่อนต่อไป การเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อแนวคิดของธุรกิจชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าใจบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในฐานะบทบาทของธุรกิจชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการ

เปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

" เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy... คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่... Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่ ...และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น." พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542 " อันนี้เคยบอกว่า ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเองจะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก " พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540 (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กรมส่งเสริมการเกษตร [ออนไลน์])

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณา ดังนี้

-กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

-คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

-ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

- เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัย ทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

- แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

" ถ้าไม่มี เศรษฐกิจพอเพียง เวลาไฟดับ ... จะพังหมด จะทำอย่างไร. ที่ที่ต้องใช้ไฟฟ้าก็ต้อง แยกไป.... หากมี เศรษฐกิจพอเพียง แบบไม่เต็มทีถ้าเรามีเครื่องปั่นไฟ ก็ปั่นไฟหรือถ้าขึ้นโบราณ กว่า มีดักจืดเทียน คือ มีทางที่จะแก้ปัญหาเสมอ.... ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียง นี้ ก็มีเป็นขั้น ๆ แต่ จะบอกว่า เศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ นี่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้. จะต้องมี การแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน... พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำเนินงานได้. "พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 23 ธันวาคม 2542 (คณะอนุกรรมการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กรมส่งเสริมการเกษตร[ออนไลน์])

จากการตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ต้องอาศัยเครื่องมือที่สำคัญในการเข้ามามีบทบาทสำคัญ นั่นคือการนำการ ท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าสรสรสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้เข้าใจมิเกิดสำนึกรักถิ่น ฐานของตนเอง โดยยึดหลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การเกิดความยั่งยืนทางด้าน ธรรมชาติ ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ ความยั่งยืนทางสังคม และความยั่งยืนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมในการบริหารงานและการจัดการกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของเจ้าของ

แหล่งท่องเที่ยวในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติโดยใช้ทางธรรมชาติ ทนทางสังคม ทนทางวัฒนธรรม และทุนทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชนให้ยั่งยืน และยืนนานจนถึงที่สุด การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษา หาคำตอบเกี่ยวกับความพร้อมของชุมชนและศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อนำมาพัฒนา รูปแบบของการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศที่มีการจัดการโดยชุมชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ผลที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำมาใช้ในการกำหนดและการออกแบบวางแผน ปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และเน้นให้ชุมชนเป็น ผู้ดำเนินการจัดการและการบริหารงานท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยมุ่งหวังให้ประชาชนในชุมชนเห็น ความสำคัญและช่วยกันรักษา อีกทั้งเกิดความรู้สึกหวงแหนในถิ่นของตนซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา อย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วีระพล ทองมา(2553)ได้ระบุถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนด ทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการ ดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมี ส่วนในการจัดการ

ภราเดช พัทม์วิเชียร (2539) ใน วุฒิพงษ์ ดงคำฟู(2543) กล่าวว่าในการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจำเป็นที่สุดก็คือ การสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม องค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อน ด้อย เพราะองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจากทรัพยากรของการ ท่องเที่ยว คือ ธรรมชาติระบบนิเวศ ชุมชน สังคม ดังนั้น ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การ พัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้าธุรกิจของการ ท่องเที่ยวต้องนำรายได้ กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจและชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิด ความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ใน วุฒิพงษ์ ดงคำฟู(2543) ได้เสนอการมีส่วนร่วมของ ชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีดังต่อไปนี้

1. การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเป็นการร่วมแก้ปัญหาของ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความ คิดเห็นของชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผน

3. การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประธาน

5. การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

6. การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการตอบคำถามของรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป ในการพัฒนาด้านต่างๆ ในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเข้ามามีส่วนในการจัดการไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง หรือมีส่วนเกี่ยวข้องมากน้อยก็ตาม เพราะปัจจุบันบทบาทของภาคประชาชนได้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก เนื่องจากประชาชนคือเครื่องมือที่สำคัญที่นำไปสู่ตัวชี้วัดถึง ผลสำเร็จของงานหรือการจัดการใดๆ ของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนแล้วก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นรูปแบบของการจัดการที่ยั่งยืน

แนวคิดด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภาวค์ จันทวนิช (2531) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จาก

ประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นตัวนำของการพัฒนาไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ชินษฐา กาญจนสินนท์(2536) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนและดำเนินการตามแผนในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการดำเนินการประเมินผล โดยที่ทุกขั้นตอนดังกล่าวสมาชิกชุมชนเข้าร่วมด้วย อันเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ใฝ่พัฒนาตนเอง ในการทำงานพัฒนา

อุทัย ดุลยเกษม กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย โดยทั่วไปแล้ว ข้อกำหนดของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้นแตกต่างไปจากแนวคิดของการวิจัยแบบเดิมอยู่มาก แนวคิดในการวิจัยแบบเดิมนั้น หยั่งอยู่บนฐานของปรัชญา ปฏิฐานนิยมเชิงตรรก (Philosophy of Logical Positivism) และพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ซึ่งมีข้อกำหนดว่า นักวิจัยทุกคนจะต้องรักษาความเป็นกลาง (Neutrality) โดยแยกตัวเองโดยสิ้นเชิงออกจากสิ่งที่ศึกษาเพื่อมิให้เกิดอคติ (bias)

ต่อการศึกษา อันจะทำให้ผลของการศึกษาเบี่ยงเบนและไม่น่าเชื่อถือ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย และนักพัฒนาหรือนักปฏิบัติการ (Practitioners) ตลอดกระบวนการศึกษาค้นคว้า กมล สุดประเสริฐ จึงให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นการวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยทันที และต้องกระทำเป็นหมู่คณะร่วมกัน ขยายความอีกได้ ว่าเป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวนสอบสวนหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างจะลำเอียงไปในทางกระบวนการประชาธิปไตย

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2537) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตนเอง ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา กับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยหลักการนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำหรือการปฏิบัติการ (Action) เพื่อที่จะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือด้วยโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในรายละเอียด พันธุ์ทิพย์ รามสูต อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิง

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย

1. ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมระดับนักศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์

2. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม

3. สนใจปรีทศน์ของชาวบ้าน โดย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา

4. การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านแต่ละคนยากจนด้อยโอกาสสามารถมองความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทัศนะของกมล สุคประเสริฐ มีความแตกต่างกันอยู่สองชุดซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. กิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการ หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยการวิจัย โดยเป็นกิจกรรมการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถที่จะเผยแพร่แก่สังคมได้ โดยรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นรูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

2. กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน หรือเรียกว่า กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการของชุมชน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาชุมชนของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นผู้อำนวยการวิจัย ซึ่งมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการวิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม และค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยไปจนถึงสิ้นสุดโครงการแล้ว ประชาชนจะมีความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างพลังที่พอเพียง

กระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ มีต้องรอรับการช่วยเหลือจากภายนอกอีก

การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการ (Means) สำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบ มีสิ่งกับประการได้นั้น สามารถพิจารณาได้จากทัศนะของทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ ซึ่งมีความเห็นว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจนได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน โดยภาครัฐจะต้องคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้อง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน คือ เป็นผู้

กำหนดความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน และเป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ในเชิงทฤษฎีแล้ว การมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น มีหลากหลายมิติ สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย มิติที่สอง ร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหาเรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน และมิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

ไพโรจน์ ชลารักษ์ อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. **ขั้นการศึกษาบริบท** ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนาประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมและชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

2. **ขั้นกำหนดปัญหา** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาละมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน และครอบคลุมส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็น/ความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงานในขั้นต่อนี้

3. **ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยโดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4. **ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง** รวมทั้งการแก้ไขระหว่างกระบวนการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้ นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

5. **ขั้นการสรุปผลการวิจัย** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดย

ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ และแสดงความคิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

นักวิชาการได้ให้มุมมองในเรื่องขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งผู้เขียนขอหยิบยกมากล่าวถึงดังนี้

1. ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase)

ในระยะนี้ เป็นการเตรียมชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแก่นแกนหลักของการวิจัยแบบนี้ โดยการดำเนินงานขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งเน้นสำคัญที่จะให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้อง ในขั้นเตรียมการนี้ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยกล่าวคือ

1.1 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Build-up Rapport) โดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติตัวของนักวิจัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ นักวิจัยสามารถทำความเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้านได้ดีมากขึ้น โดยทั่วไปแล้ว ผู้วิจัยจะลงพื้นที่เพื่อไปพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายและความต้องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการวิจัย อันจะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถทำการวิเคราะห์คาดหมายสภาพการณ์และปัญหาของการดำเนินงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น และสามารถเตรียมรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การสำรวจ ศึกษาชุมชน (Surveying and Studying Community) เป็นขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลที่เป็นลักษณะทางกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง ซึ่งโดยมากแล้ว ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกต สุ่มบันทึก และถ่ายภาพสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานจากหน่วยงานราชการหรือจากองค์กรพัฒนาที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังมีบางโครงการวิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน หรือผู้สูงอายุเพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนด้วย ส่วนการจัดเลือกชุมชนนั้น

1.3 คัดเลือกชุมชน (Selecting Community) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า โดยทั่วไปแล้ว การคัดเลือกชุมชนจะยึดหลักการเลือกชุมชนที่ด้อยโอกาสในการพัฒนา (Disadvantage Community) เพื่อเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างโอกาสความเท่าเทียมในการ

พัฒนากับชุมชนอื่น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยจำนวนมากคัดเลือกชุมชนโดยยึดเอาประเด็นของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยเร่งด่วน หรือบางกรณีการวิจัยมุ่งหมายกระทำต่อชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแข็งขัน เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบของการทำวิจัย และการพัฒนาให้กับชุมชนอื่นด้วยเช่นกัน

1.4 การเข้าสู่ชุมชน (Entering Community) ข้อมูลชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจกำหนดพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลที่มีรอบด้าน สำหรับแหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจมาจากส่วนราชการ เช่น ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลจำนวนประชากรและบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น และอาจเป็นข้อมูลที่องค์กรพัฒนาเอกชนรวบรวมไว้ หรือนักวิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลเองโดยการสำรวจชุมชน (Community Surveying) ก็ได้

1.5 การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ในขั้นตอนนี้ มักถูกกำหนดให้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของระยะก่อนการวิจัย โดยมุ่งหมายให้เกิดความพร้อมในการดำเนินการวิจัย ซึ่งเป็นระยะต่อไปและก่อให้เกิดการประสานงานที่ดีเพื่อความสะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย ในส่วนของการเตรียมคนนั้น เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านเพื่อเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักพัฒนาและคณะผู้วิจัย ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว มักจะมีการเตรียมคน 3 กลุ่ม คือ เตรียมคนในชุมชน คณะนักวิจัยมักจะลงพื้นที่เพื่อจัดประชุมในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคยกับกระบวนการและการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและรวดเร็ว เตรียมนักพัฒนา ด้วยการประชุมร่วมกับนักพัฒนาซึ่งโดยทั่วไปแล้วคนกลุ่มนี้หมายถึงผู้นำชุมชน พัฒนาการอำเภอหรือพัฒนาการอำเภอประจำตำบล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรพัฒนาภายนอกที่มีความสนใจศึกษาร่วมกัน กิจกรรมสำคัญของการดำเนินงานในขั้นตอนนี้คือการประสานความร่วมมือ การสร้างความเข้าใจในกรอบของการทำงานวิจัย และการหารือแนวทางพัฒนาชุมชน ซึ่งมักจะรวมถึงการประสานงานเรื่องการใช้สถานที่ดำเนินการประชุมด้วย และเตรียมนักวิจัย ด้วยการประชุมปรึกษากันเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในการทำงานวิจัย

การเตรียมเครือข่ายความร่วมมือนั้น งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหลายชิ้นได้ใช้วิธีการให้ครูผู้วิจัย/นักวิจัยทำการประสานกับองค์กรภาครัฐและหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานวิจัย การเตรียมเครือข่ายความร่วมมือนีที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี ในขั้นนี้ ปัญหาของการวิจัยมักเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายรวมถึงการสื่อสารการทำวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนและผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับของคณะนักวิจัย พึงทำความเข้าใจ

เข้าใจว่า โดยทั่วไปนั้น งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมมักจะเป็น “ของใหม่” ที่ในสายตาของชาวบ้านแล้วชวนให้เข้าร่วมไม่น้อย และชาวบ้านส่วนมากก็มักจะตื่นตัวกับการเข้ามาทำงานเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาของเขาจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก แต่กระนั้น ชาวบ้านก็มักจะไม่ค่อยมีเวลามากนัก การดำเนินกระบวนการวิจัยจึงต้องเป็นไปอย่างกระชับ เพราะยิ่งกระบวนการทอดออกยาวมากเท่าใด การมีส่วนร่วมของชาวบ้านก็จะลดลงไปตามส่วนเท่านั้น นอกเหนือไปจากนี้แล้วการจัดเวทีที่ง่ายต่อความเข้าใจและสะท้อนความต้องการของประชาชนที่มีบรรยากาศสบาย ๆ หรือการศึกษาชุมชนประกอบ ยังจะช่วยให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่กว้างขวางมากขึ้น และบางกรณีจะช่วยให้คณะนักวิจัยสามารถสร้างคำถามที่แหลมคมต่อการกำหนดปัญหาของการวิจัยได้อีกประการหนึ่ง การขาดความชัดเจนในประเด็นที่ต้องการนำเสนอเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหารวมทั้งการขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมวิจัยของชาวบ้าน ยังอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมชาวบ้านคิดตามผู้นำชุมชน หรือชาวบ้านส่วนใหญ่ในแบบ “ว่ายังไงก็ว่าตามกัน” ซึ่งบางกรณีผู้นำชุมชนอาจขาดความเป็นกลางหรือมีแนวโน้มฝักใฝ่ฝ่ายการเมือง กระทั่งส่งผลให้ตัวชาวบ้านตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ และการตัดสินใจของชาวบ้าน สร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐ

2. ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ

2.1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and Diagnosis) ในขั้นนี้ เน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education Participation-CEP) โดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยวิธีการจะใช้องการอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Need Assessment) พร้อมไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (Resource Assessment) ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อที่จะนำทรัพยากรมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดโครงการต่อไป

2.2 การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal and Identification) เมื่อมีการวิเคราะห์โครงการโดยการประเมินความต้องการของชุมชน หาแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ในความเป็นจริงมักจะมีหลายแนวทาง ชาวบ้านและนักวิจัยจะต้องพิจารณาร่วมกันว่าวิธีการแก้ไขปัญหาใดที่เหมาะสมกับท้องถิ่น หรือมีความเป็นไปได้ โดยชาวบ้านควรรับบทบาทหลักเข้ามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น และกำหนดโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการ

2.3 การกำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ (Planning Phase) กิจกรรมในช่วงนี้จะเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ ดังนั้น เพื่อความมั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือก เป็นโครงการและกิจกรรมที่ต้องดำเนินการ ดังนั้น หลังจากที่ผ่านมาขั้นตอน 2.1 มาแล้ว ผู้วิจัยควรจะต้องใช้วิธีการกระตุ้นให้ชาวบ้าน มีบทบาทหลักในการแก้ไขปัญหา การกำหนดโครงการ และกิจกรรมที่จะดำเนินการ

2.4 การปฏิบัติตามโครงการ (Implementation Phase) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยคำถามที่ผู้วิจัยจะต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือในคณะทำงานเพื่อการดำเนินการ ในขั้นนี้คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร

ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ โดยทั่วไปมักเป็นประเด็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย จากประสบการณ์ของผู้เขียนพบว่า ความไม่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านจำนวนไม่น้อย นอกเหนือไปจากการขาดความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการและผลประโยชน์ของการทำวิจัยแล้ว ยังปรากฏด้วยว่า ชาวบ้านมักมองเห็นการวิจัยเป็นเรื่องทางเทคนิคที่ต้องอาศัยความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะ และไม่เกี่ยวอะไรนักกับปากท้องที่จะต้องทำมาหากินเป็นประจำวัน ประกอบกับธรรมชาติของกรวิจัยแบบนี้ที่มักไม่มีการจ่ายตอบแทนเป็นเงินให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยด้วยแล้ว การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผลของการวิจัยไปสู่การปฏิบัติแล้วยิ่งห่างไกลจากบริบทชีวิตประจำวันของเขาออกไปมากขึ้น การเข้าร่วมงานวิจัยของชาวบ้าน จึงเป็นไปโดยเน้นการรับฟังสิ่งที่ผู้วิจัย และนักพัฒนาพูดเป็นหลัก ผลสืบเนื่องประการต่อมาคือ บุคคลที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ก็มักจะได้ชาวบ้านที่เป็นพวก “ชาประจำ” ที่มักอยู่ในวงข่ายอิทธิพล (Sphere of Influence) ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือการเมืองท้องถิ่น มาเข้าร่วมกิจกรรม และส่งผลให้สุดท้ายแล้ว ผลของการวิจัยเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

3. ระยะเวลาติดตามและประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase)

เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการการวัดผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งหากโครงการมีสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและอย่างต่อเนื่อง ก็อาจจะเป็นข้อพิสูจน์ถึงความไม่ประสบผลสำเร็จของโครงการได้ ในขั้นตอนนี้ โดยมากแล้วคณะผู้วิจัยจะร่วมกับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมงานวิจัย ทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจะมีการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการสานต่อให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ดี ระยะเวลาของการทำวิจัยและขั้นตอนของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ

แบบมีส่วนร่วมนั้น อาจมีความแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด ซึ่งไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดหรือถูก หากแต่เป็นความเหมาะสมในบริบทของการดำเนินงานวิจัยที่อาจมีข้อจำกัดที่คณะผู้วิจัย จำเป็นต้องรวมกิจกรรมหลายกิจกรรมไว้ดำเนินการในในคาบเวลาที่ใกล้เคียงกัน หรือเป็นความต้องการของชุมชนเองที่จะกระชับขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย เพื่อมิให้กระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยจะสั้นหรือยาว มีรายละเอียดมากหรือน้อยเพียงใดจึง อาจจะไม่ใช่ว่าเรื่องใหญ่ หากแต่การมุ่งตอบสนองของความต้องการและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการ ทำให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง เกิดความต้องการอย่างแท้จริงและมุ่งมั่นมีส่วนร่วมทั้ง ในการปฏิบัติงานวิจัยและการนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่อปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้นนั่นเอง นับเป็น เรื่องที่สำคัญมากกว่า

ขั้นตอนนี้ยังคงต้องอาศัยการมีเข้าใจที่ถูกต้อง และการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และ กระตือรือร้นของฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าขั้นตอนก่อนหน้า การมีความเข้าใจ ที่ถูกต้อง การสร้างช่องทางการตรวจสอบงานวิจัยและการมีเครื่องมือประเมินผลการวิจัยว่า ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้างนี้เอง จะทำให้ทุกฝ่าย คาดหมายได้ว่า ผลลัพธ์ของการวิจัยจะปรากฏออกมาสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาหรือ สามารถใช้ได้กับการแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่องและ บังเกิดผลประโยชน์ในภาพรวม

บทสรุป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) นับเป็น การวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตาม แผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ ถูกต้องตรงตามความต้องการ และมีนักวิจัยภายนอก ทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ กระบวนการวิจัยบังเกิดผลสอดคล้องกับเป้าหมายอันนับได้ว่าการวิจัยได้ช่วยสร้างคุณลักษณะ ของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับก่อให้เกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงาน ร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนของชุมชน

เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC for Participatory Planning)

ความสำคัญของกระบวนการ A-I-C

การพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการเปิดโอกาสให้บุคคล และผู้แทนของกลุ่มองค์กร ต่างๆ ที่อยู่ใน ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชน ร่วมตัดสินใจอนาคตของชุมชน ร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น กระบวนการ A - I - C จะช่วยให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ในการวางแผนและการตัดสินใจ ร่วมสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน สร้างการยอมรับ ความสำเร็จในฐานะสมาชิกของชุมชน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่ตนมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาชุมชน จึงเกิดความต่อเนื่อง และก่อให้เกิดความสำเร็จสูง

จากประสบการณ์ในการพัฒนามีข้อสรุปที่ได้จากการนำเอากระบวนการ ประชุมนี้มาใช้ ซึ่งพบว่า

1. กระบวนการ A-I-C ช่วยให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม มีความกระตือรือร้น ในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น
2. การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มต่างๆ ประชาชน โดยเฉพาะผู้รู้ กลุ่มคนจน ผู้ด้อย โอกาส ผู้หญิง และเยาวชน เข้ามา มีบทบาทในการร่วมคิด กำหนดแนวทางการพัฒนา และจัดสรรทรัพยากร การมีส่วนร่วม ในกิจกรรม และเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการรวมพลังเชิงสร้างสรรค์
3. ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้งกิจกรรม โครงการ ผลของการพัฒนา และความเป็น เจ้าของชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความมีพลัง รู้ถึงศักยภาพในการพึ่งตนเอง
4. องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนเรียนรู้ที่จะเข้าร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้อง

นับได้ว่ากระบวนการ A-I-C ช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์ มีส่วนร่วม และเสริมพลังของชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนา

กระบวนการ A-I-C เป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาส ให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหา ความต้องการข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลัง สมอบในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการ

สร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น เพราะกระบวนการ A-I-C มีขั้นตอนสำคัญ คือ

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A)

คือขั้นตอนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก โดยใช้การ วาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็น และแบ่งเป็น 2 ส่วน

A1 : การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ในปัจจุบัน

A2 : การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาว่า ต้องการอย่างไร

โดยการวาดภาพมีความสำคัญคือ

(1) การวาดภาพจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถสร้างจินตนาการ คิด วิเคราะห์ จนสรุปมาเป็นภาพ และช่วยให้ผู้ไม่ถนัด ในการเขียนสามารถสื่อสารได้

(2) ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดและพูด เพื่ออธิบายภาพซึ่งตนเองวาด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม อื่นๆ ได้ซักถามข้อมูลจากภาพ เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน และกระตุ้นให้คนที่ไม่ค่อยกล้าพูด ให้มีโอกาสนำเสนอ

(3) การรวมภาพของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่ม จะช่วยให้มีความง่ายต่อการรวบรวมแนวคิดของผู้เข้าร่วม ประชุม และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพ(ความคิด) และส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม

(4) จะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการประชุมให้มีความสุข และเป็นกันเอง ในบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุม มักมองว่าการ วาดภาพเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ดังนั้นวิทยากร กระบวนการจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจ และนำเกมต่างๆ เกี่ยวกับการ วางแผน การละลายพฤติกรรมกลุ่ม หรือการวาดภาพเพื่อการแนะนำตนเอง หรือวาดภาพสิ่งที่ตนเองชอบ ไม่ชอบ มาใช้ อุปกรณ์เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมประชุม

2) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

คือขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์ หรือที่ได้ช่วยกันกำหนด วิสัยทัศน์ (A2) เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการโดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

I 1 : การคิดเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามภาพผัง
ประสงค์

I 2 : การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการ โดย

- (1) กิจกรรม หรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำเองได้เลย
- (2) กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่
- (3) กิจกรรมที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ไม่สามารถดำเนินการได้เอง ต้องขอความร่วมมือ เช่น ดำเนินการจากแหล่งอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

3) ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

คือยอมรับและทำงานร่วมกันโดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินการ ซึ่งจะรับผิดชอบโครงการ โดยขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย

C 1 : การแบ่งความรับผิดชอบ

C 2 : การตกลงใจในรายละเอียดของการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติ

นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมคือ

(1) รายชื่อกิจกรรม หรือโครงการที่กลุ่ม องค์กรชุมชนดำเนินการได้เอง ภายใต้
ความรับผิดชอบ และเป็นแผนปฏิบัติการ ของหมู่บ้าน ชุมชน

(2) กิจกรรม โครงการที่ชุมชน หรือองค์กรชุมชน เสนอขอรับการส่งเสริม
สนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน หรือสนับสนุนชุมชน

(3) รายชื่อกิจกรรม โครงการที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากร และประสานงาน
ความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้การประชุม A-I-C ประสบความสำเร็จได้

(1) การจัดประชุมกระบวนการ A-I-C นี้ "เน้นความเป็นกระบวนการ" จะ
ดำเนินการข้ามขั้นตอนหรือสลับขั้นตอน ไม่ได้ เน้นการระดมความคิด และสร้างการยอมรับซึ่งกัน
และกัน ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ การกำหนดอนาคตร่วมกัน และเน้นการสร้างพลังความคิด
วิเคราะห์ และเสนอทางเลือก ในการพัฒนาและพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศ
ที่เป็นมิตร อันเป็นพลังเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนา

2.1 การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพของหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบล
ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ การทราบความสามารถ ศักยภาพของกลุ่ม สภาพการพึ่งตนเอง เป็น

ต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอ เป็นข้อเท็จจริง ในการกำหนดอนาคตทางเลือก รวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา และการประสานความร่วมมือ

2.2 การเตรียมชุมชนเพื่อทำให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ประชาชนเข้าใจ และส่งผู้แทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจของ กลุ่ม เข้าร่วมประชุม รวมทั้งมีการพิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้ประสบปัญหาต่างๆ เป็นต้น

(3) วิทยาการกระบวนการที่เข้าใจขั้นตอนของกระบวนการ A-I-C มีประสบการณ์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการ ประชุม มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ เฉพาะหน้า สามารถไกล่เกลี่ย หรือมีวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้ง ที่เหมาะสมในกรณีที่จะเกิดขึ้น โดยสามารถทำหน้าที่

3.1 เตรียมชุมชน เตรียมการประชุม ดำเนินการประชุม และสรุปผล

3.2 สร้างบรรยากาศในการประชุม เพื่อคลายความตึงเครียดของผู้เข้าร่วมประชุม

3.3 ความคุมขั้นตอนและเวลาในการดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามกระบวนการ

3.4 สรุปความเห็นที่แท้จริงของผู้เข้าร่วมประชุม โดยไม่สอดแทรกความเห็นหรือทัศนคติของตนเองลงไป

3.5 ในกรณีที่มีข้อถกเถียงระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งเกิดความต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้ดำเนินการประชุมต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และหาข้อยุติให้ได้

3.6 วิเคราะห์และสังเกตบรรยากาศในการประชุม สำหรับจำนวนผู้จัดการประชุม อาจมีเพียงคนเดียวก็ได้เป็นผู้นำ การประชุม ซึ่งจะมีข้อดี คือ กระบวนการประชุมเป็นเอกภาพมากกว่า แต่หากไม่มั่นใจในการดูแลบรรยากาศการประชุม น่าจะจัดคณะมาช่วยโดยแบ่งหน้าที่เป็น

-ผู้จัดการประชุม ดูแลอำนวยความสะดวกทั่วไป ได้แก่ การลงทะเบียน อาหาร เครื่องดื่ม

-ผู้นำการประชุม

-ผู้จัดกิจกรรมเกมส์ สร้างบรรยากาศ เพื่อการละลายพฤติกรรม คลายเครียด และการนำเข้าสู่ขั้นตอนแต่ละ ขั้นตอน

-ผู้เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้คณะฯ จะต้องทำความเข้าใจ ในขั้นตอนและวิธีการให้ตรงกัน สอดรับกัน

รายละเอียดขั้นตอน กระบวนการ A-I-C กับประสบการณ์ที่นำไปใช้
ขั้นเตรียมการ ได้แก่

1. การศึกษาชุมชน เพื่อให้ทราบประวัติการพัฒนา โครงสร้างทางสังคม
ปัจจัยพื้นฐาน แหล่งทรัพยากรของหมู่บ้าน โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่แล้วในรายงานการสำรวจของ
ราชการ การพูดคุยกับชุมชน การสำรวจ
2. การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
ประมาณ 30-50 คน โดยการสอบถามกลุ่มต่างๆ และผู้นำของหมู่บ้าน
3. การชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน และขอความเห็นในการ
จัดการประชุม ให้สะดวกราบรื่นทุกฝ่าย (แจก Mind Map® ให้กับทุกคน เพื่อเป็นข้อมูลนำเข้า)
4. การเตรียมตัวของผู้นำการประชุม เพื่อดำเนินการประชุมให้ราบรื่น (เตรียมด้วย
Mind Map® เพื่อมองเห็นภาพรวมของงาน)
5. การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประชุม ได้แก่สถานที่ อุปกรณ์ เครื่อง
เขียน การจัดบันทึกต่างๆ

ขั้นตอนการจัดประชุมและปฏิบัติการตามกระบวนการ A-I-C
การจัดประชุมในระยะเวลา 2 วัน

Control

C-2.2 เสนอแผนการปฏิบัติการ	กลุ่มไทย
C-2.1 ทำแผนปฏิบัติการ	กลุ่มสนใจ
C-1 เลือกแนวทางที่สมัครใจจะทำ	รายบุคคล

Influence

I-2 วิเคราะห์จำแนกผลลำดับแนวทางสู่วิสัยทัศน์	กลุ่มใหญ่
I-1 แนวทางสู่วิสัยทัศน์ร่วม	กลุ่มย่อย

Appreciation

A-2 2 วิสัยทัศน์ร่วม	กลุ่มใหญ่
A-2.1 เป้าหมายอนาคตที่ปรารถนา	กลุ่มย่อย
A-1.2 นำเสนอให้เข้าใจสภาพปัจจุบัน	กลุ่มใหญ่
A-1.1 เข้าใจสภาพ/สถานการณ์ปัจจุบัน	กลุ่มย่อย
A-0 เข้าใจอดีตบทวนสถานการณ์	กลุ่มใหญ่

Appreciation (วันที่ 1 ของการประชุม)

A-0 ความเป็นมาจากอดีต เพื่อให้เข้าใจสภาพปัจจุบัน การทบทวนสถานการณ์ ที่ผ่านมา จะช่วยให้สมาชิก มองเห็นภาพ ปัจจุบัน และอนาคตชัดเจนขึ้น วิทยากร ผู้ร่วมให้ประสบการณ์ เพิ่มเติม ซึ่งกิจกรรมนี้ถือเป็นกิจกรรมอุ่นเครื่อง ก่อนเข้า สู่กระบวนการ A-1

A-1.1 สภาพ สถานการณ์ ปัจจุบัน (60 นาที)

1. สมาชิกทุกคนในกลุ่มย่อย วาดภาพลงบนแผ่นกระดาษ จากมุมมองของตนเอง กลุ่มย่อยอาจใช้กลุ่มเฉพาะ เช่น กลุ่มผู้หญิงล้วน กลุ่มผู้ชายล้วน กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มข้าราชการ ให้เวลาวาดภาพประมาณ 10-15 นาที

2. สมาชิกแต่ละคนเล่าภาพของตน สมาชิกคนอื่นตั้งใจฟัง และสอบถามได้ แต่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อเปิดโอกาส ให้รับฟังรับรู้ จดจำ ข้อมูล ประสบการณ์ ความรู้สึกของผู้อื่นอย่างเต็มที่

3. ทุกคน นำภาพของตัวเองมารวม บนกระดาษแผ่นใหญ่ และช่วยกันเติมให้เป็นภาพรวมเพียงภาพเดียวของกลุ่ม เป็นการสร้างการมีส่วนร่วม และยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วิทยากรพยายามกระตุ้นให้ทุกคนร่วมกันวาดภาพ

A-1.2 นำเสนอความเข้าใจสภาพปัจจุบัน (30 นาที)

ผู้แทนกลุ่มนำเสนอ อภิปรายความหมายภาพรวมของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มอื่นจะซักถามหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติม วิทยากรควรช่วยตั้งคำถาม เพื่อให้การอธิบายชัดเจนขึ้น

A-2.1 เป้าหมาย อนาคตที่ปรารถนา (60 นาที)

1. สมาชิกทุกคนในกลุ่มย่อยวาดภาพจินตนาการถึงภาพชุมชน สภาพที่ตนเองอยากเห็นในอนาคต ให้เวลาวาดภาพ 10-15 นาที (เขียนแผนที่ความคิด - Mind Map®)

2. แต่ละคนเล่าถึงภาพของตน แล้วจึงนำภาพของทุกคนมารวมกัน เป็นภาพเดียว โดยช่วยกันต่อเติมให้เป็นภาพ เดียวของกลุ่มที่สมบูรณ์

3. นำเสนอภาพรวมของแต่ละกลุ่ม โดยให้มีผู้แทนกลุ่มคนใหม่นำเสนอ

A-2.2 วิสัยทัศน์รวม (75 นาที)

1. วิทยากรนำภาพของทุกกลุ่มมาให้กลุ่มพิจารณาเลือกภาพใดภาพหนึ่ง เพื่อต่อเติมให้เป็นภาพตัวแทนของอนาคต ที่ต้องการของกลุ่มทุกๆ กลุ่ม

2. คัดเลือกอาสาสมัครช่วยกันเพิ่มเติมภาพ สมาชิกชวนกันบอกความต้องการเพิ่มเติม การรวมภาพของทุกกลุ่มให้เป็นภาพ เดียวกัน เป็นขั้นตอนสำคัญที่จำเป็น เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้

สร้างทิศทางไปสู่อนาคต ร่วมกันเป็นภาพเดียวกัน รู้สึกเป็นเจ้าของความคิดร่วมกัน วิทยากรกระตุ้นให้แต่ละคนในใจไว้ว่า ถ้าจะให้เป็นอย่างจริงตามภาพจะทำอย่างไรบ้าง

Influence (วันที่ 2 ของการประชุม)

I-1 แนวทางการพัฒนาวิสัยทัศน์ร่วม (90 นาที)

1. วิทยากรทบทวนวิสัยทัศน์ร่วม(Vision) และให้โอกาสสมาชิกปรับปรุงเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ (เสนอด้วย Mind Map® แดกแขนงเพิ่มเติมได้)
2. สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มย่อยเขียนแนวทาง กิจกรรม ลักษณะโครงการบนแผ่นกระดาษ เพื่อให้เสนอให้กลุ่มย่อยพิจารณา ให้เวลาคิดส่วนตัว 10-15 นาที
3. แต่ละคนนำเสนอแนวทาง โดยชี้แจงเหตุผล ความจำเป็น ประโยชน์ (แต่ละคนเสนอ Mental Model ด้วย Mind Map®)
4. รวบรวมข้อเสนอแต่ละคนจัดเป็นหมวดหมู่ โดยต้องเป็นแนวทางที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นข้อเสนอของกลุ่ม
5. ผู้แทนกลุ่มนำเสนอสมาชิกกลุ่มกันซักถามให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

I-2 วิเคราะห์ จำแนก และจัดลำดับพัฒนาวิสัยทัศน์ร่วม (75 นาที)

1. พิจารณาแนวทาง กิจกรรมแต่ละข้อ โดยจัดลำดับความสำคัญ ความต้องการ การเกื้อหนุนจากคน องค์กรใด ที่เห็นว่าสำคัญ และควรคำนึงถึงความสำเร็จในการปฏิบัติ
2. ผู้แทนกลุ่มคัดเลือก จัดกิจกรรมไว้เป็นประเภท โดยรวมกิจกรรมที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน และจัดประเภทกิจกรรม ที่สมาชิกทำได้อเอง กิจกรรมที่ร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรในท้องถิ่น กิจกรรมที่ขอความร่วมมือจากองค์กรนอกท้องถิ่น
3. เมื่อแยกประเภทแล้ว แต่ละคนพิจารณาว่าหากมีทรัพยากร จำกัด จะเลือกโครงการใดที่คิดว่าสำคัญที่สุด 3-5 กิจกรรม โดยเขียนลำดับบนกระดาษแล้ว รวมคะแนนกิจกรรมที่ได้คะแนนมากที่สุดให้เป็นลำดับหนึ่ง

Control

C-1 เลือกแนวทาง/กิจกรรมที่จะทำ (30 นาที)

1. กิจกรรมที่สามารถทำได้เอง สมาชิกตัดสินใจเลือกที่จะทำโดยลงชื่อในกระดาษของแต่ละกิจกรรม แบ่งกลุ่มย่อย ตามกิจกรรมที่สมาชิกลงชื่อไว้

2. กิจกรรมที่ต้องทำร่วมกับองค์กรอื่นๆ สมาชิกร่วมกันเสนอมอบหมายให้บุคคล หรือกลุ่ม
ดำเนินการประสาน ติดตาม หรือยื่นข้อเสนอ

C-2.1 ทำแผนปฏิบัติการ (120 นาที)

1. จัดทำแผนปฏิบัติการที่ทำได้เอง โดยนำแนวทาง กิจกรรมต่างๆ ที่จำแนกกลุ่มไว้แล้วมา
ทำแผนปฏิบัติการ โดยตอบ คำถาม ดังนี้

- ทำอะไร (ชื่อโครงการ)
- ทำแล้วได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ เกิดขึ้น)
- ทำอย่างไร (กิจกรรม วิธีดำเนินการ)
- ต้องใช้ทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณเท่าใด
- ทำที่ไหน (สถานที่ที่จะดำเนินโครงการ)
- ทำเมื่อไร (วันเวลาที่จะดำเนินโครงการ)
- ใครบ้างจะช่วยทำ
- ใครรับผิดชอบ (ผู้ดูแล ประสานงาน)

2. กิจกรรมที่ต้องขอความร่วมมือสนับสนุนจากองค์กรอื่น นำมาทำแผนโดยตอบคำถาม
ดังนี้

- ทำอะไร (ชื่อโครงการ)
- ทำแล้วได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ / เกิดขึ้น)
- ประสานงานกับหน่วยงานอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร
- ใครเป็นผู้ประสานงาน ติดตามความก้าวหน้า

ตัวอย่าง หัวข้อเขียนแผนปฏิบัติ

1. ชื่อโครงการ (ทำอะไร)
2. หลักการและเหตุผล (ทำไมต้องทำ)
3. วัตถุประสงค์ (ทำเพื่อให้ได้อะไร)
4. เป้าหมาย (ผลที่หวัง)
5. วิธีดำเนินการ (ทำอย่างไร)
6. กำหนดเวลา (ทำเมื่อไร ถึงเมื่อไร)
7. ค่าใช้จ่ายและแหล่งเงิน (ใช้เงินเท่าไร จากไหนบ้าง)
8. ประเมินการรายรับ ถ้ามี (คาดว่าจะมีรายได้เท่าไร)

9. ผู้รับผิดชอบ (ใครเป็นคนสำคัญที่รับผิดชอบดูแลเรื่องนี้)
10. ผู้ให้ความร่วมมือ (ใครบ้างต้องมาร่วมมือจึงจะสำเร็จ)

C-2.2 เสนอแผนปฏิบัติการ (30 นาที)

1. นำเสนอรายละเอียดของกิจกรรม
2. อภิปรายเพิ่มเติมและตกลงดำเนินงาน มอบหมายงาน กำหนดวันเวลา สถานที่
ขั้นสุดท้าย คือ การเตรียมการเพื่อเสนอแผนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสาน
ของรับการสนับสนุน หรือส่งเสริมและเข้าร่วมพัฒนา

การประยุกต์ใช้ Mind Map ในกระบวนการ AIC สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้กับทุกขั้นตอน
ทั้งในส่วนของผู้ที่เป็นวิทยากรกระบวนการและ สำหรับการระดมความคิดเห็น และการนำเสนอ
ภาพฝัน หรือจินตนาการของแต่ละคนที่เข้าร่วมเวที Mind Map จะช่วยลดความขัดแย้งในระหว่าง
การประชุม เนื่องจาก Mind Map ทุกคนจะสนใจ การเขียนแผนที่ความคิดร่วมกัน รวมทั้งจะ
ช่วยกันระดมข้อมูลให้ได้มากที่สุด อ้างอิงจาก กระบวนการเสริมสร้าง ชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม
ประชาสังคม (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์) ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ

แนวความคิดการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

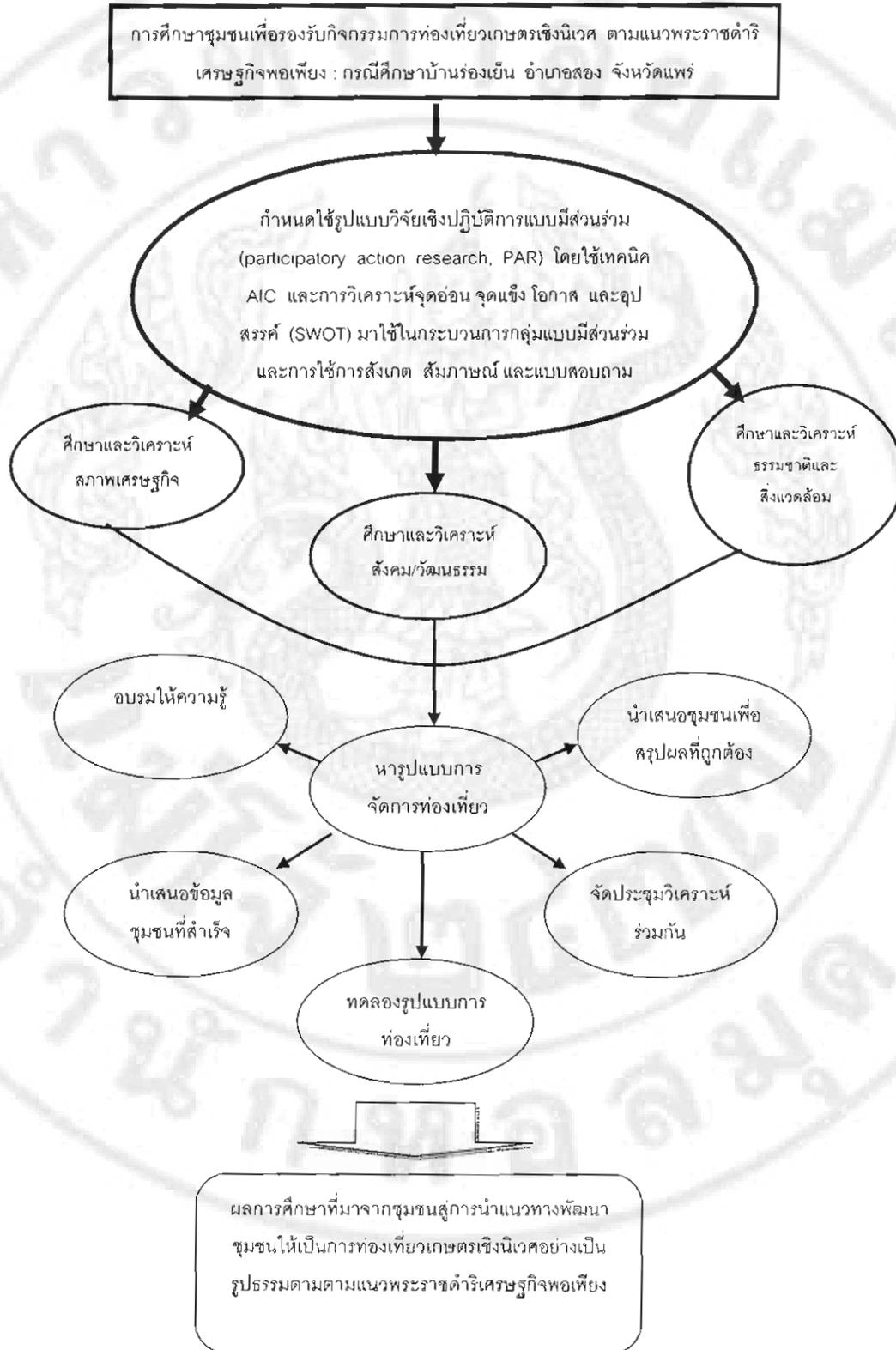
กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย(2554 : ออนไลน์)
ได้ออกแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี
หลักการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แยกเป็น
องค์ประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 4
องค์ประกอบ

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 30 คะแนน
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 40 คะแนน
3. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 10 คะแนน
4. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 20 คะแนน

เมื่อมีการวิเคราะห์แล้วจึงนำคะแนนที่ได้มารวมกันและระบุความเป็นไปได้เกี่ยวกับ
ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

คะแนน	81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม
คะแนน	71-80	ดีมาก
คะแนน	61-70	ดี
คะแนน	51-60	ปานกลาง
คะแนน	50 หรือน้อยกว่า	ควรปรับปรุง

กรอบแนวความคิด

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย (RESEARCH METHODOLOGY)

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ได้กำหนดวิธีการดำเนินวิจัยตามวัตถุประสงค์ 2 ประเด็น ดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 : เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

วัตถุประสงค์ 2 : เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น

วัตถุประสงค์ 1 : เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ชุมชนบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ห่างจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ประมาณ 20 กิโลเมตร

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

การสำรวจและกำหนดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกษตรที่สำคัญ ที่มีศักยภาพสามารถรองรับการเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

- ติดต่อผู้นำหมู่บ้านและร่วมหาบุคคลในชุมชนที่ความรอบรู้เกี่ยวกับวิถีการเกษตร และเรื่องอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวได้

- กำหนดใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research, PAR) โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้านแสวงหา คัดเลือก ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป้าหมายจำนวน 10-15 คน โดยเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเหล่านี้เป็นระยะเวลานาน

- ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องการวิถีการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย(2554 : ออนไลน์) ได้ออกแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แยกเป็นองค์ประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 4 องค์ประกอบ

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	30 คะแนน
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	40 คะแนน
3. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	10 คะแนน
4. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	20 คะแนน

เมื่อมีการวิเคราะห์แล้วจึงนำคะแนนที่ได้มารวมกันและระบุความเป็นไปได้เกี่ยวกับศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

คะแนน 81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม
คะแนน 71-80	ดีมาก
คะแนน 61-70	ดี
คะแนน 51-60	ปานกลาง
คะแนน 50 หรือน้อยกว่า	ควรปรับปรุง

นอกจากนี้ยังได้นำคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของกรมการท่องเที่ยว มาประยุกต์ในการประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านร่องเย็น ร่วมกับผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อวิเคราะห์ตนเองด้านศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านร่องเย็น

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง(Population and Sampling Procedures)

ประชากร ประชากรที่เป็นขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ หมู่บ้านบ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่

การสุ่มตัวอย่าง (Sampling Procedures) คณะผู้วิจัยศึกษาประชากร เป้าหมาย และแยกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็นสองกลุ่มตามขั้นตอนการสำรวจข้อมูล ซึ่งขั้นตอนการสำรวจข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยมีผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยจะเข้าพบผู้นำชุมชนเพื่อคัดเลือกผู้ที่มีองค์ความรู้ จำนวนประมาณ 10 คน เพื่อพูดคุย ซักถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนในด้านต่างๆ ในภาพรวมของชุมชน

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยจะใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) โดยใช้การสุ่มตามวิธี disproportional stratified random sampling คัดเลือกผู้แทน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย(The Research Instrument)

เครื่องมือเก็บข้อมูลใช้การสอบถาม สัมภาษณ์ พูดคุย และการสังเกตร่วมกัน โดยมีกระบวนการการคิดและเรียนรู้ร่วมกัน และการปฏิบัติอย่างจริงจัง (interactive learning through action) ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมกันบนรากฐานของความรัก ความเมตตา โดยไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ซึ่งใช้เทคนิค AIC มาใช้ในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ขั้นที่ 1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน และทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิถีการเกษตร โดยมีขั้นตอนรวบรวมข้อมูลดังนี้

- คณะผู้วิจัยนัดหมายผู้นำในหมู่บ้านและผู้อาวุโสที่เคยใช้ประโยชน์และคุ้นเคยกับธรรมชาติมาพูดคุย ซักถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมการเกษตร ของชุมชนโดยเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล ซึ่งจะใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ในการรวบรวมข้อมูล

- นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เรียบเรียงเพื่อให้ได้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเกษตร

ขั้นที่ 2 เพื่อให้เกิดการยืนยันในทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเกษตรของชุมชน มีการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนของเทคนิค AIC ดังต่อไปนี้

(1) ขั้น A (appreciation) การทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชม มีวิธีการดังต่อไปนี้

(1.1) ร่วมประชุมทั้งหมดซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำชุมชน ประมาณ 30 คน

(1.2) แบ่งแกนนำชุมชนดังกล่าวเป็นกลุ่มย่อย จำนวน 3 กลุ่ม พุดคุยเรื่อง ความภาคภูมิใจและปัญหาที่มีในชุมชนทุกด้าน ได้แก่ ด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมการเกษตร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1.3) สรุปและแยกแยะประเด็นที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ สภาพปัญหาของชุมชน และวัฒนธรรมที่ผู้นำชุมชนร่วมกันค้นหา ว่าเป็นอย่างไร สามารถยืนยันหรือไม่ยืนยันเกี่ยวกับ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

(2) ชั้น I (influence) การระดมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

(2.1) การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้

(2.2) การมีส่วนร่วมในการหาแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว

(3) ชั้น C (control) นำวิธีการหรือทางเลือกที่ได้ มาวางแผนปฏิบัติการ ซึ่งมีวิธีการดังนี้ คือ ให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมช่วยกันวางแผนพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้

การทดสอบเครื่องมือ (Pre-testing of Instruments)

ข้อมูลสำหรับการวิจัยขั้นตอนเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นมีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล และการตีความของคณะผู้วิจัยเกี่ยวกับความเป็นจริงระดับต่าง ๆ กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องต้องกันหรือไม่ ซึ่งดำเนินการโดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาต่าง ๆ ของข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังนี้

- การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation)

- การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation)

นอกนั้นข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ประกอบการวิจัยและการตีความเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องผ่านการตรวจสอบเป็นระยะๆ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนสุดท้ายของการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล(Data Collection)

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ 3 วิธี ดังนี้

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามและสังเกตการณ์ ซึ่งหมายถึง การเฝ้าดูหรือศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวโดยละเอียด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ
- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลควบคู่ไปกับการสังเกต ซึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น "มนุษย์" เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล นักวิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่การเก็บข้อมูลด้านข้อเท็จจริง (factual) ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและเจตนา

การวิเคราะห์ข้อมูล(Analysis of Data)

วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย ระบุนคุณลักษณะเฉพาะของข้อความ หรือสารอย่างมีระบบ เป็นสภาพวัตถุวิสัย และอิงกรอบแนวคิดทฤษฎี ซึ่งมีกระบวนการดังนี้ คือ ขั้นตอนใช้ การลดทอนข้อมูล (data reduction) ซึ่งหมายถึงการเลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจทำให้เข้าใจง่าย สรุปย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บรวบรวมได้มา ลงรหัส ทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่ม แบ่งเป็นหมวดหมู่หรือเป็นส่วนๆ เขียนข้อสรุปชั่วคราว ทำให้เกิดความชัดเจนเป็นพวก เป็นประเภท เป็นรูปแบบ หากจุดที่น่าสนใจและปรับลดเพิ่มหาข้อมูลใหม่จนกระทั่งได้ผลสรุปและพิสูจน์บทสรุปที่น่าพอใจ ขั้นที่สองใช้ การแสดงข้อมูล (data display) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดการเลือกเฟ้นสรรหาตัวอย่างข้อมูลหรือสารสนเทศไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงานการสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์ หรือการกระทำของผู้ให้ข้อมูล นำมาเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราวเสนอไว้เพื่อแสดงให้เห็นและก่อให้เกิดความเข้าใจว่า อะไรเกิดขึ้น ทำไม อย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป และขั้นสุดท้ายใช้ การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) เป็นการสังเคราะห์ข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุป และตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ๆ เรื่อยๆ ขึ้นไปนี้ เป็นก้าวของการพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะไปสู่ข้อสรุปทั่วไป (generalized) เป็นกระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมสนาม ไปสู่รูปแบบที่เป็นนามธรรมที่

เป็นทฤษฎี (grounded theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (induction) และเพื่อให้บทสรุปมีความน่าเชื่อถือ นักวิจัยจะตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่เขียนรายงานกับข้อมูลสนามเพื่อยืนยันผลสรุปวิจัย ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า การนำผลสรุปวิจัยตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ใช้ข้อมูลตรวจสอบความแตกต่าง / คล้ายคลึงของความคิดคนใน (emic) กับคนนอก (etic)

คณะผู้วิจัยจัดทำบันทึกการแสดงกระบวนการวิเคราะห์ เพื่อแสดงประสบการณ์เรียนรู้ และเพื่อการตรวจสอบ (auditing) กระบวนการวิเคราะห์ว่า นักวิจัยได้ข้อมูลมาอย่างไร วิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร ด้วยเหตุนี้ รวมทั้งวิธีการสรุปผลการวิจัยว่าทำอย่างไร ฯลฯ เพื่อให้ นักวิจัยอื่น ๆ สามารถเรียนรู้และนำไปทำซ้ำได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 : เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น

สถานที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น

ชุมชนช่วยกันวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงอย่างมีความรับผิดชอบ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

- ติดต่อผู้นำหมู่บ้านและร่วมหาบุคคลในชุมชนที่ความรอบรู้เกี่ยวกับวิถีการเกษตรและอำนาจในการตัดสินใจแทนชุมชนได้

- กำหนดใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research, PAR) โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้านแสวงหา คัดเลือก ผู้แทนในชุมชนเป้าหมายจำนวน 30 คน โดยเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเหล่านี้เป็นระยะเวลานาน

- ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมของตนเองและชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการประยุกต์ใช้เกณฑ์การคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ

วัฒนธรรมของกรมการท่องเที่ยว(2554 : ออนไลน์) และกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย(2554 : ออนไลน์) ได้ออกแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีตัวชี้วัดการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และการศึกษาศักยภาพเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว โดยศึกษาความต้องการและศักยภาพของชาวบ้าน ในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (participatory action research) ซึ่งจำเป็นต้องใช้วิธีสอบถาม สัมภาษณ์ พูดคุย และการสังเกต ร่วมกัน ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามขั้นตอนของการสำรวจข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการยืนยัน ความสอดคล้อง และเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมค้นหาปัญหา และแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา อันจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการร่วมกัน สำหรับขั้นตอนการสำรวจวิจัย จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยมีผู้ให้ข้อมูลดังนี้ คือ

ขั้นที่หนึ่ง พบผู้นำ (key informants) ในชุมชน เพื่อแสวงหาผู้แทนที่มีอำนาจตัดสินใจแทนชุมชน และผู้ที่ประชาชนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ และอาศัยอยู่ในชุมชนเหล่านี้มานาน จำนวนประมาณ 10 คน จากนั้นผู้วิจัยจะเข้าพบ พูดคุย เพื่อซักถามเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงอย่างมีความรับผิดชอบ

ขั้นที่สอง ผู้วิจัยจะขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้าน เพื่อเรียกประชุมแกนนำของประชาชน (key persons) ในหมู่บ้าน ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่มในชุมชนได้ประมาณ 30คน โดยใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) จากนั้นผู้วิจัยใช้กระบวนการกลุ่มโดยใช้เทคนิค AIC ในการดำเนินการกระบวนการกลุ่ม ให้เกิดแนวคิดร่วมกัน ในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน ที่ผู้อาวุโสในหมู่บ้านร่วมกันค้นหาในขั้นตอนแรก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการยืนยันในทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าวร่วมกันรวมทั้งการควบคุมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เพื่อให้วัฒนธรรมชุมชนเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง(Population and Sampling Procedures)

ประชากร ประชากรที่เป็นขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่

การสุ่มตัวอย่าง (Sampling Procedures) คณะผู้วิจัยศึกษาประชากรเป้าหมาย และแยกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็นสองกลุ่มตามขั้นตอนการสำรวจข้อมูล ซึ่งขั้นตอนการสำรวจข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยมีผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยจะเข้าพบผู้นำชุมชนเพื่อคัดเลือกผู้ที่มีองค์ความรู้ จำนวนประมาณ 10 คน เพื่อพูดคุย ชักถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนในด้านต่างๆ ในภาพรวมของชุมชน

ขั้นที่ 2 ผู้วิจัยจะใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) โดยใช้การสุ่มตามวิธี disproportional stratified random sampling คัดเลือกผู้แทน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย(The Research Instrument)

วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์ พูดคุย และการสังเกตร่วมกัน โดยมีการบวนการคิดและเรียนรู้ร่วมกัน และการปฏิบัติอย่างจริงจัง (interactive learning through action) ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมกันบนรากฐานของความรัก ความเมตตา โดยไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ซึ่งใช้เทคนิค AIC มาใช้ในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ขั้นที่ 1 รวบรวมข้อมูลศักยภาพของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีขั้นตอนรวบรวมข้อมูลดังนี้

- คณะผู้วิจัยนัดหมายผู้นำในหมู่บ้านและผู้อาสาที่เคยใช้ประโยชน์และคุ้นเคยกับธรรมชาติมาพูดคุย ชักถามพูดคุยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเก็บข้อมูลเป็นกลุ่ม

- นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เรียบเรียงเพื่อให้ได้ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และโอกาสความเป็นไปได้ของการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับชุมชน

ขั้นที่ 2 เพื่อให้เกิดการยืนยันในการมีความพร้อมต่อการรองการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม โดย มีการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนของเทคนิค AIC ดังต่อไปนี้

(1) ขั้น A (appreciation) การทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชม มีวิธีการดังต่อไปนี้

(1.1) ให้ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำชุมชน ประมาณ 30 คน พร้อมกับแจ้งถึงวัตถุประสงค์ที่เข้ามาจัดการประชุม

(1.2) แบ่งแกนนำชุมชนดังกล่าวเป็นกลุ่มย่อย จำนวน 3 กลุ่ม ปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการยืนยันการนำการท่องเที่ยวเข้ามาพัฒนาชุมชน

(1.3) สรุปและแยกแยะประเด็น และการยืนยัน ยอมรับให้มีการพัฒนาโดยใช้การท่องเที่ยว

(2) ขั้น I (influence) การระดมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

(2.1) พิจารณาแนวทางการพัฒนาชุมชนด้วยการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และความเข้าใจ

(2.2) พัฒนาโดยการอบรมรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับชุมชน

(3) ขั้น C (control) นำวิธีการหรือทางเลือกที่ได้ มาวางแผนปฏิบัติการ ซึ่งมีวิธีการดังนี้ คือ ให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมช่วยกันวางแผนในการจัดตั้งเป็นองค์กรหรือชมรม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้

การทดสอบเครื่องมือ(Pre-testing of Instruments)

ข้อมูลสำหรับการวิจัยขั้นตอนเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นมีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล และการตีความของคณะผู้วิจัยเกี่ยวกับความเป็นจริงระดับต่าง ๆ กับความคิดของผู้ให้ข้อมูลว่าสอดคล้องต้องกันหรือไม่ ซึ่งดำเนินการโดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาต่าง ๆ ของข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังนี้

- การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation)

- การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation)

นอกนั้นข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ประกอบการวิจัยและการตีความเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องผ่านการตรวจสอบเป็นระยะๆ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนสุดท้ายของการศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล(Data Collection)

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ 3 วิธีดังนี้คือ

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกและสังเกตการณ์ ซึ่งหมายถึง การเฝ้าดูหรือศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวโดยละเอียด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ

- การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลควบคู่ไปกับการสังเกต ซึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น "มนุษย์" เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล นักวิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่การเก็บข้อมูลด้านข้อเท็จจริง (factual) ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและเจตนา

การวิเคราะห์ข้อมูล(Analysis of Data)

วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย ระบุคุณลักษณะเฉพาะของข้อความหรือสาระอย่างมีระบบ เป็นสภาพวัตถุวิสัย และอิงกรอบแนวคิดทฤษฎี ซึ่งมีกระบวนการดังนี้คือ ขั้นต้นใช้ การลดทอนข้อมูล (data reduction) ซึ่งหมายถึงการเลือกเฟ้นหาจุดที่น่าสนใจทำให้เข้าใจง่าย สรุปย่อ ปรับข้อมูลดิบที่เก็บรวบรวมได้มา ลงรหัส ทดสอบแนวคิด รวมเป็นกลุ่ม แบ่งเป็นหมวดหมู่หรือเป็นส่วนๆ เขียนข้อสรุปชั่วคราว ทำให้เกิดความชัดเจนเป็นพวก เป็นประเภท เป็นรูปแบบ หากจุดที่น่าสนใจและปรับลดเพิ่มหาข้อมูลใหม่จนกระทั่งได้ผลสรุปและพิสูจนบทสรุปที่น่าพอใจ ขั้นที่สองใช้ การแสดงข้อมูล (data display) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการจัดการเลือกเฟ้นสรรหาตัวอย่างข้อมูลหรือสารสนเทศไม่ว่าจะเป็นการสรุปจากรายงานการสังเกต คำพูดจากการสัมภาษณ์ หรือการกระทำของผู้ให้ข้อมูล นำมาเป็นหลักฐานของข้อสรุปชั่วคราวเสนอไว้เพื่อแสดงให้เห็นและก่อให้เกิดความเข้าใจว่า อะไรเกิดขึ้น ทำไม อย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลต่อไป และขั้นสุดท้ายใช้ การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (conclusion and verification) เป็นการสังเคราะห์ข้อสรุปย่อยๆ ในช่วงแรกๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุป และตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยในช่วงสุดท้าย การพัฒนาข้อสรุปย่อยๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ๆ เรื่อยๆ ขึ้นไปนี้ เป็นก้าวของการพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะไปสู่ข้อสรุปทั่วไป (generalized) เป็นกระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมสนาม ไปสู่รูปแบบที่เป็นนามธรรมที่เป็นทฤษฎี (grounded theory) ตามวิธีการแบบอุปนัย (induction) และเพื่อให้บทสรุปมีความน่าเชื่อถือ นักวิจัยจะตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่เขียนรายงานกับข้อมูลสนามเพื่อยืนยัน

ผลสรุปวิจัย ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า การนำผลสรุปวิจัยตรวจสอบความถูกต้องกับผู้ให้
ข้อมูลตรวจสอบความแตกต่าง / คล้ายคลึงของความคิดคนใน (emic) กับคนนอก (etic)

คณะผู้วิจัยจัดทำบันทึกการแสดงกระบวนการวิเคราะห์ เพื่อแสดงประสบการณ์เรียนรู้
และเพื่อการตรวจสอบ(auditing) กระบวนการวิเคราะห์ว่า นักวิจัยได้ข้อมูลมาอย่างไร วิเคราะห์
ข้อมูลอย่างไร ด้วยเหตุนี้รวมทั้งวิธีการสรุปผลการวิจัยว่าทำอย่างไร ฯลฯ เพื่อให้ นักวิจัยอื่น ๆ
สามารถเรียนรู้และนำไปทำซ้ำได้

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) โดยกำหนดใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research, PAR) และเทคนิคการจัดประชุมแบบ เทคนิค AIC ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องการวิเคราะห์การเกษตร เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกัน ซึ่งการวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ได้แก่

1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

2) เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น

จากการวิจัยที่กำหนดตามวิธีดำเนินการวิจัย ปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 : เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็น ในการรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ

คณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้นำท้องถิ่น และบุคคลที่เป็นแกนนำการพัฒนาชุมชนบ้านร่องเย็น ของหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิถีการเกษตร และเรื่องอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวได้ ซึ่งกำหนดใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research, PAR) โดยผู้วิจัยขอความร่วมมือจากผู้นำหมู่บ้าน แสวงหา คัดเลือก ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป้าหมายจำนวน 10-15 คน โดยเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเหล่านี้เป็นระยะเวลานาน และใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลใช้การสอบถาม สัมภาษณ์ พูดคุย และการสังเกตร่วมกัน โดยมีกระบวนการการคิดและเรียนรู้ร่วมกัน และการปฏิบัติอย่างจริงจัง (interactive

learning through action) ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมกันบนรากฐานของความรัก ความเมตตา โดยไม่
เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ซึ่งใช้เทคนิค AIC มาใช้ในการรวบรวมข้อมูลและสรุปผลได้ดังนี้

ข้อมูลทั่วไป

บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และ 5 อยู่ในพื้นที่ของตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อยู่ห่าง
จากอำเภอสองไปทางทิศตะวันตกประมาณ 12 กิโลเมตร มีพื้นที่โดยประมาณ 1,400 ไร่ สภาพ
พื้นที่เป็นที่ราบ มีภูเขาสูงอยู่ทางทิศตะวันตก พื้นที่ราบเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และปลูกพืชผล
ทางการเกษตร มีลำคลองอยู่ท้ายหมู่บ้านและมีแม่น้ำยมไหลผ่าน

อาณาเขตติดต่อของหมู่ที่ 3

ทิศเหนือ	ติดต่อกับหมู่บ้านทุ่งน้าว หมู่ที่ 1 และ 2
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านเด่นนางพื่อน หมู่ที่ 4
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านทุ่งน้าว หมู่ที่ 5
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลแดนชุมพล หมู่ที่ 1 และ 4

อาณาเขตติดต่อของหมู่ที่ 5

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านทุ่งน้าว หมู่ที่ 1
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3
ทิศตะวันตก	ติดกับแม่น้ำยม
ทิศใต้	ติดกับบ้านป่าแดงใต้ ตำบลแดนชุมพล

สภาพดิน ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย ดินลูกรัง ในที่ดอนเชิงเขามีความอุดม
สมบูรณ์ปานกลางเหมาะสำหรับการปลูกพืชทุกชนิด สภาพภูมิอากาศมีอุณหภูมิเฉลี่ย 21-36
องศาเซลเซียส มีสามฤดูกาล คือ ฤดูฝน เดือนมิถุนายน - กันยายน ฤดูหนาว เดือนตุลาคม -
มกราคม และฤดูร้อน เดือน กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม

เส้นทางคมนาคม มีเส้นทางคมนาคมติดต่อและขนส่งผลผลิตทางการเกษตรได้สะดวก
ตลอดทั้งปี สามารถติดต่อกับหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียงได้สะดวก โดยมีถนน รพช. ผ่านกลาง
หมู่บ้านและมีถนนคอนกรีตและถนนลูกรังยาวประมาณ 300 เมตร เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านไปยัง
พื้นที่ทำการเกษตรกรรม

โครงสร้างและจำนวนประชากร

ลักษณะชุมชนของบ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้าว มีลักษณะชุมชนเป็นชาวพื้นบ้านดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ คือ จะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มมีภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารในชุมชน มีความผูกพันกันเหมือนพี่น้อง ขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรโดยพึ่งพาอาศัยกันเป็นระบบเครือญาติ มีความเคารพผู้อาวุโสตลอดถึงนับถือผีปู่ ผีย่า จนยึดถือเป็นประเพณี

ประชากรของหมู่ที่ 4 รวมทั้งสิ้น 568 คน แยกเป็นชาย จำนวน 283 คน หญิง จำนวน 258 คน มีครัวเรือน จำนวน 158 ครัวเรือน และจำนวนประชากรบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 5 มีทั้งสิ้น จำนวน 685 คน โดยแยกเป็นชายจำนวน 353 คน หญิง จำนวน 332 คน และครัวเรือนจำนวนทั้งสิ้น 172 ครัวเรือน

สภาพทางเศรษฐกิจ ราษฎรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรม ด้านการปลูกพืช ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ พริก กะหล่ำปลี ถั่วเหลือง มะเขือ และมีราษฎรบางส่วนได้ทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิต

หน่วยธุรกิจในหมู่บ้าน

- บั๊มน้ำมัน	จำนวน	1	แห่ง
- อุตสาหกรรมขนาดย่อม	จำนวน	3	แห่ง
โรงงานผลิตถ่านอัดแท่ง			
โรงงานผลิตสุรา			
โรงงานผลิตเตาอังไต้			
- โรงสีข้าว	จำนวน	2	แห่ง
- ร้านค้าขายของชำ	จำนวน	3	แห่ง
- ตลาดสด SML	จำนวน	1	แห่ง

ด้านการศึกษา มีโรงเรียนวัดร่องเย็น เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีนายสมคิด กันทะใจ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านร่องเย็น(สารแก้วประชาสงเคราะห์) มีจำนวนครูในโรงเรียน จำนวน 8 คน นักการภารโรง จำนวน 1 คน ช่วยราชการ จำนวน 1 คน มีจำนวนนักเรียน ดังนี้

- ระดับอนุบาล 1 และ 2 มีจำนวน 11 คน
- ระดับประถมศึกษา ปีที่ 1-6 มีชาย จำนวน 41 คน หญิง จำนวน 39 คน รวมเป็นจำนวน 80 คน รวมจำนวนนักเรียนทั้งหมด ชาย 45 คน หญิง 46 คน รวม 91 คน
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดร่องเย็น

ผู้ดูแลเด็ก (พนักงานจ้างตามภารกิจ) คือ นางสาวมะลิวัลย์ หล่ายสาม นางสาววรรณภา จินารักษ์ นางสาวสุวิมล สารแก้ว และนางสมาพร กลมสุก ราษฎรในหมู่บ้านสามารถที่จะเข้าศึกษาต่อกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสอง ทั้งสายสามัญและสายอาชีพโดยมีครูประจำตำบลทุ่งน้าว เข้ามาจัดกระบวนการเรียนการสอน ปัจจุบันมีนักศึกษาในหมู่บ้านที่เข้าศึกษากับทางศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 30 คน

สถาบันและองค์กรทางศาสนา ชุมชนมีวัด จำนวน 1 แห่ง คือ วัดร่องเย็น ตั้งอยู่เลขที่ 106 บ้านร่องเย็นหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 11 ไร่ 81 ตารางวา มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ น.ส.ก.3 เลขที่ 68(1918)

ลักษณะพื้นที่ทั่วไปมีหมู่บ้านล้อมรอบวัดทั้ง 4 ด้าน จึงส่งผลทำให้น้ำท่วมขังบริเวณวัดได้ เพราะเป็นที่ราบลุ่มต่ำกว่าระดับบ้าน

การตั้งวัดร่องเย็นมีใบอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการประกาศอย่างถูกต้องเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ๒๕๓๘ มีพระสงฆ์และสามเณร ประจำวัด ดังนี้

-พระครูพิณิจสารการ(เจ้าอาวาสวัดร่องเย็น)	อายุ	40	พรรษา	18
-พระสุเทพ สีริวงฺโณ(รองเจ้าอาวาสวัดร่องเย็น)	อายุ	30	พรรษา	11
-พระวิญญู อธิปญฺโญ	อายุ	29	พรรษา	4
-สามเณรนครินทร์ ร่องแก้ว	อายุ	14	พรรษา	1

สาธารณสุข ชุมชนมีสถานื่อนามัยประจำตำบล โดยมีนางจินดา วงศ์ทาเหลือง หัวหน้าสถานื่อนามัย เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 6 นางนางสินีนาง วิใจคำ นักวิชาการสาธารณสุข 4 และนางปัทมา อินทจักร์ พยาบาลวิชาชีพ 7 โครงการบริการของสถานื่อนามัยทุ่งน้าวมีโครงการบริการชุมชน คือ การบริการด้าน ทันตกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย เป็นต้น มีระบบประปาหมู่บ้าน ศูนย์ ศสมช. (ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน)และมีอัตราการใช้สุขาราดน้ำ 100 เปอร์เซ็นต์

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชุมชนมีหน่วยบริการประชาชน (ด้านตรวจตำรวจบ้านร่องเย็น หมู่ 3) หน่วยอาสาป้องกันภัยพลเรือน ทำหน้าที่ ป้องกันภัยและช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยต่างๆ ขึ้น เช่น อุทกภัย ไฟป่า เป็นต้น และหน่วยชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน เช่น ไม่ให้มีการทะเลาะวิวาทกัน ปัจจุบันมีสมาชิกชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน จำนวน 150 คน ประธาน อปพร. ชรบ. ตำบลทุ่งน้าว คือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 หัวหน้าชุด อปพร. ชรบ. ประจำหมู่บ้าน คือ นายสุภชัย มาดี โดยมีผู้ให้ข้อมูลคือ นายอุดม แก้วมุกดา ประธาน อปพร. ตำบลทุ่งน้าว

โครงสร้างการบริหารงานหมู่บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3

นายเกียรติ หล่ายหก	ผู้ใหญ่บ้าน
นายมานัส พิชัยแสน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายยก ผิวอ่อน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายอินสอน ร่องศักดิ์(ประธานสภา อบต.)	สมาชิกสภา อบต.
นายล้วน ร่องแก้ว	สมาชิกสภา อบต.
นางจุฬามณี สุขสวัสดิ์	ประธานแม่บ้าน

โครงสร้างการบริหารหมู่บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 5

นายวิเวช ร่องแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน
นายบุญเทียน กันทะไธ้	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายสุภาพ ใจเห็น	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายนั้นชา ร่องศักดิ์	สมาชิกสภา อบต.
นายนริศราคม ไหมคำ	สมาชิกสภา อบต.
นางลาวัลย์ หล่ายแก้ว	ประธานแม่บ้าน

ตามลักษณะของโครงสร้างหรือรูปแบบการบริหารงานของส่วนองค์การบริหารส่วนตำบล
ทุ่งน่านนั้น ถือได้ว่ามีโครงสร้างที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระทรวงมหาดไทยที่ได้กำหนดให้มีการ
บริหารจัดการตนเองอย่างครบถ้วน เช่นเดียวกับองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ ไป ส่วนในด้านของ
โครงสร้างหมู่บ้าน ใช้โครงสร้างคล้ายกับรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล เพราะการบริหาร
ภายในหมู่บ้านนั้นยังอาศัยการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นจึงส่งผลให้โครงสร้าง
ของตำบลและชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคงอยู่แล้ว จึงส่งผลให้การบริหารงาน การพัฒนา
ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดความเข้มแข็งภายในองค์กรหรือหน่วยงานนั้นๆ ภายในตำบล
และชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนอย่างพึ่งตนเอง

การประกอบอาชีพนั้นสามารถที่จะมีได้อย่างเป็นอิสระบนผืนแผ่นดินไทยหากอาชีพนั้นเป็นอาชีพที่สุจริตสามารถเป็นกลไกในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศ แต่อาชีพที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานแสนนานนั้นก็คือ อาชีพเกษตรกรรมบรรพบุรุษไทยใช้ผืนแผ่นดินปลูกข้าว ปลูกพืชผลได้อย่างสมบูรณ์ เพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตและหล่อเลี้ยงประเทศชาติ เมื่อโลกมีการพัฒนาระบบทุนนิยมเข้ามาทำให้ทุกคนต้องมีการแข่งขันกันมากจนลืมนึกถึงความพอเพียงพอดีกับตนเองจนเกินตัว จนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนบ้านร่องเย็นเป็นหมู่บ้านที่มีการพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์มีเกษตรกรรมที่มีความพอเพียงเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ผู้คนใช้ชีวิตกันอย่างเรียบง่ายและพอเพียงจึงเป็นที่มาของการพึ่งตนเองและนำไปสู่ความสุขที่ยั่งยืนของชาวชุมชนบ้านร่องเย็น

การทำนา ปัจจุบันอาชีพการทำนามักจะไม่ค่อยมีให้เห็นในสังคมในเมืองใหญ่ แต่กลับมองเห็นได้ในชุมชนเขตนอกเมืองซึ่งยึดถืออาชีพการทำนาเป็นหลัก ซึ่งชุมชนบ้านร่องเย็นก็เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่เกษตรกรยึดถืออาชีพการทำนาเป็นหลัก จากการสอบถามข้อมูลก็ได้เรียนรู้ถึงขั้นตอนกรรมวิธีการผลิต จนถึงการเก็บเกี่ยวดังนี้

ขั้นตอนการผลิต : การเพาะกล้า

- 1) นำพันธุ์ข้าว (ข้าวเปลือก) ที่ซื้อมาไปแช่น้ำ 1 วัน (พันธุ์ 72 และ กข.6) ซึ่งในที่นี้ได้ปลูกข้าวพันธุ์ 72 จำนวน 11 ไร่ และปลูกข้าวพันธุ์ กข. 6 จำนวน 4 ไร่
 - 2) นำข้าวเปลือกที่ทำการแช่ทิ้งไว้ดักขึ้นใส่กระสอบ(กระสอบป่าน)ไว้ 2 วัน รอเมล็ดงอก
 - 3) โถพื้นที่เพาะปลูกกล้า จำนวน 2 งาน
 - 4) ใส่ปุ๋ยหมักก่อนจะนำเมล็ดข้าวที่แช่ไว้ไปปลูก
 - 5) นำเมล็ดข้าวเปลือกที่แช่ไว้ไปปลูก โดยวิธีการหว่าน ระยะเวลาของการเจริญเติบโตของต้นกล้า ประมาณ 1 เดือน
 - 6) ใส่ปุ๋ยเคมีตอนใกล้จะถอนต้นกล้า โดยวิธีการ หว่าน 1 ครั้ง สูตร 16-20-0 และใส่ น้ำในพื้นที่เพาะต้นกล้า 2 ครั้ง ต่อ 1 เดือน
 - 7) พอครบระยะเวลา 1 เดือน ทำการถอนต้นกล้าไปปลูก
- พันธุ์ข้าวที่ปลูกมี 2 พันธุ์
- 1) ข้าวพันธุ์ 72
 - 2) ข้าวพันธุ์ กข. 6

วิธีการดำนานี้ เริ่มจากการไถพื้นที่นา จำนวน 15 ไร่ทิ้งไว้ ๑๐ วัน ในระยะเวลาที่ไถทิ้งไว้ ควรมีน้ำขังตลอด นำต้นกล้าที่ทำการถอนลงปลูก และตลอดการทำนา ก็ต้องให้น้ำขังตลอดจนถึง การเก็บเกี่ยว รอข้าวตั้งท้อง ประมาณ 2 เดือน ระยะเวลาในการปลูกข้าวคือ เดือน กรกฎาคม- ตุลาคม เก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือนตุลาคม

ปัญหาในการปลูกข้าวโดยทั่วไปจะพบปัญหามากมายตามมา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับการ ปลูกข้าวก็คือ

1) เพลี้ย มักพบเจอกันตามใบของต้นข้าวการป้องกันกำจัด ซึ่งมีวิธีการจัดการโดยเริ่ม จากการดูแลแปลงข้าวระยะกล้าหรือหลังหว่าน 7 วัน อย่าให้ขาดน้ำ ทำให้น้ำท่วมยอดข้าวทิ้งไว้ 1-2 วัน เมื่อตรวจพบเพลี้ยไฟตัวเต็มวัย 1-3 ตัวต่อต้นในข้าวอายุ 6-7 วันหลังหว่าน ใช้ปุ๋ยยูเรีย อัตรา 10 กิโลกรัมต่อไร่หว่านเมื่อข้าวอายุ 10 วัน หลังหว่าน เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของต้นข้าว ใช้สารฆ่าแมลง มาลาไทออน (มาลาไทออน 83% EC) อัตรา 20 มิลลิลิตรต่อน้ำ 20 ลิตร หรือคาร์ บาริล (เซวิน 85% ดับบลิวพี) อัตรา 20 กรัมต่อน้ำ 20 ลิตร ฟันเมื่อพบใบข้าวมีนมมากกว่า 50% ในระยะข้าวอายุ 10-15 วันหลังหว่าน

2) ข้าวล้ม ส่วนใหญ่จะพบช่วงหน้าฝน และ ช่วงใกล้ถึงฤดูการเก็บเกี่ยว

3) หอยเชอรี่ พบตลอดฤดูการทำนา เพราะพื้นที่ที่ทำนานั้นจะต้องใช้น้ำขังตลอดจึงทำให้ เกิดปัญหาหอยเชอรี่

การป้องกันกำจัด

1) การจับเก็บทำลาย เมื่อพบตัวหอยและไข่ให้เก็บทำลายทันที
2) ตามทางน้ำผ่านให้ใช้สิ่งกีดขวางตาข่ายเมื่อภาชนะดักปลาตกจับหอยเชอรี่
3) ลูกหอยที่ฟักใหม่ ๆ สามารถลอยน้ำได้ ควรใช้ตาข่ายถี่ ๆ กันขณะสูบน้ำเข้าข้าว หรือกัน บริเวณทางน้ำไหล

4) การล่อให้หอยมาวางไข่โดยใช้หลักปักในที่ลุ่มหรือทางที่หอยผ่าน เมื่อหอยเข้ามาวางไข่ ตามหลักที่ปักไว้ทำให้ง่ายต่อการเก็บไข่หอยไปทำลาย

5) การใช้เหยื่อล่อ พืชทุกชนิดใช้เป็นเหยื่อล่อหอยเชอรี่ได้ หอยจะเข้ามากินและหลบซ่อน ตัวพืชที่หอยชอบกิน เช่น ใบผัก ใบมันเทศ ใบมันสำปะหลัง ใบมะละกอ หรือพืชอื่น ๆ ที่มียางขาว คล้ายน้ำมัน

ลักษณะของแรงงาน ชุมชนบ้านร่องเย็นมีลักษณะการใช้แรงงานในช่วงฤดูการเก็บเกี่ยว จะมีทั้งช่วยเหลือกัน และจ้างงาน

สรุปได้ว่าการทำนาเป็นวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านาน และเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของประเทศชาติ ซึ่งที่หมู่บ้านร่องเย็นก็นับว่าเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ได้ทำการเกษตรแบบพอเพียง ใช้ปุ๋ยชีวภาพใน

การดูแลรักษาต้นข้าวให้เจริญเติบโต จากการสอบถามเกษตรกรหมู่บ้านร่องเย็นทุกหลังคาเรือนจะ ใช้ปุ๋ยชีวภาพในการดูแลรักษาพืชผลของตนเอง ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ไม่มีสารตกค้าง มีการ รวมกลุ่มกันทำปุ๋ยหมักชีวภาพกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับพันธุ์พืช ของตนเอง ซึ่งผลที่ได้ก็สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างมาก แต่ในด้านของแรงงาน นั้นจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะมีการจ้างแรงงานกันมากกว่า ลงแรงกัน เพราะเนื่องจากทุกคนต่างมี พื้นที่ทำกินกันมากจึงไม่มีเวลาที่จะทดแทนแรงงานกัน ซึ่งวิธีการจ้างงานก็เป็นวิธีหนึ่งที่สะดวก รวดเร็วจึงทำให้ระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันค่อนข้างที่จะเลือนหายไปในยุคปัจจุบัน และการทำ นาของเกษตรกรบ้านร่องเย็นส่วนใหญ่เน้นเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางโดยต้องพึ่ง ตลาดไม่ใช่ผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือน

พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ได้แก่ ประเพณีทำขวัญข้าว "แม่โพสพ"

การทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของเกษตรกร ในอดีตจะใช้วัวควายไถนา นวดข้าว และลาก ข้าว ใช้แรงคนเก็บเกี่ยว ชาวนามีความเชื่อว่า ข้าวมีแม่โพสพประจำอยู่ พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว มี ขั้นตอนหลายพิธีด้วยกัน แต่ที่ชาวนามีความเชื่อและสืบทอดกันมายาวนานจนถึงปัจจุบัน คือ การ ทำขวัญข้าว หรือทำขวัญแม่โพสพ ประเพณีทำขวัญข้าวในปัจจุบันใกล้จะเริ่มเลือนรางจางหายไป ที่ชุมชนบ้านร่องเย็น ได้สืบทอดประเพณีทำขวัญข้าวมาตั้งแต่อดีต วันประกอบพิธีทำขวัญแม่ โพสพ จะจัดตั้งปะรำพิธี ที่ศาลแม่โพสพ และอันเชิญพระคันธารราษฎร์ จำลอง (ปางขอฝน) ซึ่งเป็น พระพุทธรูปที่ใช้ในพิธีเกี่ยวกับการเกษตรมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน และมีพิธีสงฆ์ โดยอาราธนาพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาธรรมจักรกัปปวัตนสูตร เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ แล้ว ในตอนกลางคืนมีพิธีทำขวัญเวียนเทียน บายศรีสู่ขวัญแม่โพสพ รุ่งขึ้นตอนเช้าทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์เป็นเสร็จพิธี โดยจะประกอบพิธีในวันศุกร์ของเดือนยี่ของทุกปี พิธีทำ ขวัญข้าว เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวต้นข้าวออกรวงสุกเหลืองอร่าม สมควรที่จะ เก็บเกี่ยวได้ ก็ให้ทำ ขวัญข้าวตามวันที่สมควรหาวันที่ดี ๆ เว้นวันอาทิตย์ เพราะตามตำราท่านบอกไว้ว่า แม่โพสพท่าน เกิดวันอาทิตย์ โดยจัดแจงหาเครื่องสังเวย แต่ไม่ให้ใช้ของที่ทำได้ด้วยแป้ง เพราะแม่โพสพจะไม่ บริโภคเนื้อหนังมังสาของตนเอง ของสังเวยมีหลายอย่าง ให้จัดหามาพอสมควร เช่น บายศรีปาก ชาม ไข่ต้มสุก ขนมถั่วงา ผลไม้ นานาชนิด อ้อย หอม พลุ แป้งหอม ดอกไม้รูปเทียน ผ้าม่วง เข็ม ชัดทอง แก้วแหวน ธงสี เมื่อจัดเครื่องสังเวยแล้วให้เย็บใบตองเป็นกระทงใบใหญ่ เพื่อรวบรวมใส่ เครื่องสังเวย แล้วอันเชิญแม่โพสพไปสู่ทุ่งนา เมื่อถึงบริเวณที่จะทำพิธี ให้อันเชิญแม่โพสพตั้งไว้ใน ที่เหมาะสมแล้ว รวบกอข้าวเข้ามา 3 กอ ผูกติดกันแล้วนำผ้าม่วงมานุ่งล้อมรอบกอข้าวทั้ง 3 กอ คาคด้วยเข็มชัดทอง ใส่สร้อยแหวนเงินทองเป็นการแต่งตัวแม่โพสพให้สวยงาม ปักต้นอ้อย ปักธงสี

นำเครื่องสังเวจจัดใส่กระทงใบตอง จุดธูปเทียนปักไว้ในกระทงนั้นแล้ว กล่าวคำขวัญข้าว โดยตั้งเครื่องบูชาเทวดา ตั้งนะโม 3 จบ บูชาพระรัตนตรัย แล้วเริ่มกล่าวพิธีทำขวัญข้าวตามลำดับจนจบ

การทำไร่ยาสูบ ปัจจุบันการทำอาชีพปลูกยาสูบเป็นหนึ่งในอาชีพของเกษตรกรในหมู่บ้านร่องเย็นซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนมากพันธุ์ยาสูบที่ชาวบ้านใช้ในการปลูกก็คือ พันธุ์เวอร์จิเนียซึ่งได้รับพันธุ์ยาสูบมาจากสถานีทดลองใบยาสูบ

ขั้นตอนการผลิต

- 1) เพาะกล้าไว้เป็นเวลา 1 เดือน
- 2) ทำการไถยกร่องที่ดิน เป็นเวลา 2 วัน
- 3) ปูฟางบนที่ดินที่ไถยกร่อง
- 4) นำน้ำเข้าไร่ (สูบน้ำจากแม่น้ำหรืออ่างเก็บน้ำ)
- 5) รอให้ดินหมาด ประมาณ 3-4 วัน แล้วทำการปลูก
- 6) รอให้กล้าปรับสภาพดินประมาณ 10 วัน แล้ว ทำการใส่ปุ๋ย โรละ 100 กิโลกรัม พอ 1 เดือนผ่านไปก็ทำการใส่ปุ๋ยเร่ง (สูตร 27-0-0) ใส่ปุ๋ยเร่งทุกครั้งจะต้องนำไปละลายกับน้ำ
- 7) ในการกำจัดวัชพืชแต่ละครั้งจะใช้สารกำจัดศัตรูพืชหรือใช้วิธีการถอน
- 8) ในการเก็บใบยาสูบนั้นจะมีระยะเวลาเก็บได้ถึง 5 ครั้ง โดยเก็บจากโคนต้นไปจนถึงยอดต้น

9) ขั้นตอนการเสียบใบยาสูบ-ใช้วิธีการเอาแรงกันของบรรดาญาติพี่น้องกันและใช้วิธีการจ้างคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่

10) ขั้นตอนการอบใบยาสูบ

ปัญหาที่พบการปลูกยาสูบ ได้แก่ ใบหด ใบงอ ตายต้นตายจอย (ตายทั้งต้น) โรคใบจุดสีน้ำตาล โรคใบเหี่ยวเฉาแก้โดยการใส่ปุ๋ยชีวภาพที่ทำเองพ่นทุก 2 สัปดาห์

ขั้นตอนการบ่มยา เริ่มจากการเก็บใบยาสูบมาคัดเกรด วิธีการคัดเกรดก็คือแยกใบยาแบบใหญ่ แบบเล็ก นำใบยาที่คัดเกรดเสร็จ มาเสียบกับไม้เสียบยาวประมาณ 1 ฟุต นำยาขึ้นเตาบ่มยา โดยจะต้องนำใบยาที่มีเกรดดีไว้ด้านบนสุดของเตาบ่ม และ นำใบยาที่ที่เกรดรองลงมาไว้ด้านล่าง (เรียงลำดับกันตามเกรด) บ่มยาประมาณ 7 วัน ซึ่งระหว่างการบ่มจะต้องตรวจวัดอุณหภูมิทุก ๆ วัน จากนั้นนำใบยาออกจากเตาบ่มยา ทั้งไว้ประมาณ 2 วัน และนำใบยามาทำการคัดเกรดอีกรอบ

การจำหน่ายไບยาสูบทุกครั้งจะมีโรงงานไบยาสูบให้โควตาในการรับซื้อโดยเกษตรกรจะนำไบยาสูบไปส่งที่โรงงานโดยมีการกำหนดราคาไบยาสูบตามเกรดคือ เกรด c 1 ff คือเกรดที่มีราคาสูงสุดโดยจะมีราคาประมาณ กิโลกรัมละ 76 บาท จะมีลักษณะของใบที่มีความยาวที่สุดและไม่มีรู เมื่อปัมเสร็จจะมีสีเหลืองที่สวย เกรด c 4 คือเกรดที่มีราคากลางโดยจะมีราคาประมาณ กิโลกรัมละ 55 บาท ความยาวของใบจะรองลงมาแต่จะมีรูที่ใบเกรด x 5 k คือเกรดที่มีราคาต่ำสุดโดยจะมีราคาประมาณ กิโลกรัมละ 33 บาท จะมีลักษณะที่ไม่สวยที่สุดเวลาปัม

สรุปถือได้ว่าเป็นการผูกมัดเกษตรกรกับบริษัทจัดส่งเป็นอย่างมากและการให้โควตาในแต่ละครั้งจะไม่เท่ากันเพราะประชาชนส่วนใหญ่มีการปลูกไบยาสูบกันเป็นจำนวนมากจึงทำให้เกิดการกดราคาไบยาสูบ และ ราคาของไบยาสูบลดลงตามไปด้วย ซึ่งเราสามารถเห็นได้ว่าการปลูกไบยาสูบของบ้านร่องเย็นส่วนมากจะเป็นการค้าแบบพึ่งพาทางการตลาดและเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านไม่นิยมจะนำมาผลิตใช้ในครัวเรือน

การปลูกข้าวโพด การปลูกข้าวโพดเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่หมุนเวียนกันในรอบปีของการทำการเกษตรชาวบ้านบ้านร่องเย็นผลัดจากการปลูกข้าวและยาสูบซึ่งอาชีพการปลูกข้าวโพดนี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวของเกษตรกรและในการปลูกนี้จะเป็นข้าวโพดใช้เมล็ดปลูกเพื่อเก็บเมล็ดแก้ไข้เป็นอาหารสัตว์และมนุษย์ หรือทำอุตสาหกรรมอย่างอื่น

ขั้นตอนการผลิต

- 1) ทำการไถที่ดินที่จะทำการปลูกข้าวโพด ไถทิ้งไว้ประมาณ 2 วัน
- 2) เจาะร่องแปลงที่จะทำการปลูกข้าวโพด โดยใช้เครื่องเจาะร่อง
- 3) ผังปุ๋ยสูตร 16-20-0 แล้วทำการหยอดเมล็ดอาจทำได้หลายวิธี เช่น ใช้ไม้สักให้เป็นหลุมแล้วหยอดเมล็ดตาม ใช้จอบขุดแล้วหยอดเมล็ดตามรอยขุด หรือใช้เครื่องมือทุ่นแรงก่อนปลูก ควรทดสอบความงอกของเมล็ดพันธุ์เสียก่อน ถ้าอัตราความงอกต่ำ ควรหยอดเมล็ดเมื่อไว้ให้เพียงพอ เช่น ถ้าความงอกมีเพียงร้อยละ 80 จะปลูกหลุมละ 2 ต้น ก็ควรหยอดไว้หลุมละ 3-4 เมล็ด ระยะปลูก 1 ฟุตความห่างระหว่างแถว 70 เซนติเมตร
- 4) ปลูกเสร็จให้น้ำใส่ไร่ข้าวโพด
- 5) รดครั้งเดือน พ่นยากำจัดวัชพืช(1 เดือนพ่นยา 2 ครั้ง)
- 6) ช่วงต้นข้าวโพดเล็กอยู่ให้ใส่น้ำทุกๆ 10 วัน รดจนโต 3 เดือนครั้งเก็บเกี่ยวได้

ชนิดของข้าวโพด ข้าวโพดอาจจำแนกออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1) การจำแนกทางพฤกษศาสตร์ การจำแนกแบบนี้ถือเอาลักษณะของแป้งและเปลือกหุ้มเมล็ดเป็นหลัก จำแนกออกเป็น 7 ชนิด ได้แก่ ข้าวโพดหัวบุบ (dent corn) ข้าวโพดหัวแข็ง (flint corn) ข้าวโพดหวาน (sweet corn) ข้าวโพดคั่ว (pop corn) ข้าวโพดข้าวเหนียว (waxy corn) ข้าวโพดแป้ง (flour corn) และ ข้าวโพดปา (pod corn)

2) การจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการปลูก อาจจำแนกออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1. ข้าวโพดใช้เมล็ด (grain corn) ปลูกเพื่อเก็บเมล็ดแก่ใช้เป็นอาหารสัตว์และมนุษย์ หรือทำอุตสาหกรรมอย่างอื่น
2. ข้าวโพดหมัก (silage corn) ปลูกเพื่อตัดต้นสดมาหมักใช้เป็นอาหารสัตว์
3. ข้าวโพดอาหารสัตว์ (fodder corn) ปลูกเพื่อตัดต้นสดไปใช้เลี้ยงสัตว์
4. ข้าวโพดฝักอ่อน (baby corn) ในประเทศไทยนิยมปลูกเพื่อเก็บฝักอ่อนไปใช้ในการปรุงอาหาร (รายละเอียดอ่านเรื่องข้าวโพดฝักอ่อน)

ฤดูปลูกการปลูกข้าวโพดในพื้นที่นาในฤดูแล้ง จะแบ่งช่วงการปลูกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

1) การปลูกช่วง พฤศจิกายน - ธันวาคม เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุด ของการปลูกข้าวโพด เนื่องจากช่วงอุณหภูมิโดยทั่วไป จะอยู่ระหว่าง 20 - 25 C ซึ่งเป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมรวมไปถึงเมื่อเข้าสู่การเก็บเกี่ยวเป็นระยะที่อากาศร้อนและแห้งแล้ง จึงสะดวกในการเก็บเกี่ยว และสามารถตากแห้งได้ดี (ยกเว้นบางปีที่อุณหภูมิต่ำมาก ๆ ทำให้พืช ชะงักการเจริญเติบโต

2) การปลูกช่วง มกราคม-กุมภาพันธ์ สภาพอากาศค่อนข้างเย็นแล้ว หลังจากนั้นอากาศจะร้อนขึ้น ทำให้ต้นข้าวโพดมีอาการใบเหี่ยวแม้ความชื้นในดินจะมีเพียงพอ

ปัญหาของการปลูกข้าวโพด คือ ฝักเล็ก เม็ดไม่เต็มฝัก ในการแก้ไขเนื่องจากอาจจะมีการได้สารอาหารไม่ทั่วถึง ดังนั้นในการที่จะให้ปุ๋ยก็ควรที่จะให้ทั่วถึงมากขึ้น อีกทั้ง โรคใบไหม้ ในการแก้ไขที่เป็นโรคใบไหม้เนื่องจากเกิดจากการที่ถูกยาคำจัดวัชพืชในการฉีดพ่นยากำจัดวัชพืชจะมีความระมัดระวังมากขึ้นเพื่อจะได้ไม่เกิดโรคใบไหม้ และ โรคต้นเน่า ในการแก้ไขการเกิดโรคต้นเน่าที่เกิดจากการนำน้ำเข้ามาในไร่ข้าวโพดแล้วเกิดการขังของน้ำมีมากเกินไป เนื่องจากน้ำไม่สามารถระบายออกได้จึงควรทำการระบายน้ำที่ขังอยู่จะได้ไม่เกิดโรคต้นเน่า

สรุป อาชีพการปลูกข้าวเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรในชุมชนบ้านร่องเย็นได้มากในช่วงของฤดูการปลูก ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวขับเคลื่อนกลไกทางเศรษฐกิจของชุมชนและเป็นอาชีพหมุนเวียนในรอบปีของเกษตรกร ทั้งนี้การปลูกข้าวโพดเป็นการปลูกเพื่อจำหน่ายโดยมีนายทุนมารับเป็นการผลิตที่พึ่งพาตลาดและเกษตรกรผูกมัดกับบริษัทด้วย

การปลูกระยะเชือกพันธุ่ม่วง ปัจจุบันอาชีพการปลูกระยะเชือกเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้านที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรของหมู่บ้านร่องเย็นได้หลายหลังคาเรือนและเป็นการใช้ที่ดินที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์

ขั้นตอนการผลิต

- 1) ซื้อต้นพันธุ์จากบริษัท ลีโอ ฟู้ด จำกัด ในราคาต้นละ 2 บาท 25 สตางค์
- 2) เริ่มขึ้นแปลงเดือนพฤศจิกายนหลังจากขึ้นแปลงเสร็จทิ้งไว้ 5 วัน
- 3) ทำการหว่านปุ๋ยหมักปุ๋ยด้วยพลาสติกแล้วเจาะรูปลูกให้ระยะห่างต้นละ 90 เซนติเมตร
- 4) ปลูกได้ 7 วัน ทำการใส่ปุ๋ย
- 5) ทุก 7 วันจะทำการให้น้ำ 1 ครั้ง
- 6) พอได้ 1 เดือน ทำการใส่ปุ๋ยต่อ และการฉีดยาฆ่าแมลงนั้นจะทำการฉีดอาทิตย์ละ 2

ครั้ง

- 7) พอได้ 2 เดือนก็ทำการเก็บผลผลิต (เก็บลูกเล็ก) ถ้าทิ้งไว้ 3 เดือนจะได้ผลผลิตที่เป็นลูก

ใหญ่

ปัญหาที่พบการปลูกระยะเชือกม่วง มักพบแมลงเจาะ ในการแก้ไขคือจะต้องใช้ยาฆ่าแมลงมาฉีดพ่นอาทิตย์ละ 2 ครั้ง เพื่อจะได้ขับไล่แมลงที่มาทำลายผลมะเชือกม่วง จะได้ทำให้ได้ผลผลิตที่ได้คุณภาพดีมากขึ้น แต่ทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรเสื่อมโทรมขึ้น ถ้าเป็นไปได้จึงแนะนำให้หันมาใช้ EM โดยไม่ต้องไปใช้ยาฆ่าแมลงและก็ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพและสุขภาพร่างกายก็จะดีขึ้นด้วย

การจำหน่ายนั้นมีบริษัทมารับซื้อซึ่งเป็นบริษัทเดียวกันที่ให้พันธุ์พืชส่วนการรับซื้อนั้นจะแยกตามเกรดดังนี้ เกรด A และ B ซึ่งจะมีราคาที่แตกต่างกันมากถ้าเป็นเกรด A จะมีราคาที่ขายอยู่ที่กิโลกรัมละ 6 บาท และเกรด B ขายในราคา กิโลกรัมละ 1 บาท ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านของราคาอย่างมาก แต่ในด้านของตลาดไม่ต้องกลัวว่าจะไม่มีที่จำหน่าย เพราะเป็นการที่ส่งผลผลิตให้กับทางบริษัท จึงทำให้ในการปลูกระยะเชือกม่วงนั้นมีความแน่นอนในอาชีพ การจำหน่ายจึงไม่ค่อยมีปัญหา

สรุปได้ว่าอาชีพการปลูกระยะเชือกของชาวบ้าน บ้านร่องเย็น เป็นการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตลาด ซึ่งในการส่งสินค้า(มะเชือกม่วง)ขายในแต่ละครั้ง ทางบริษัทจะให้ราคาตามขนาดที่ได้มาตรฐานของมะเชือกซึ่งอาจทำให้ราคาของมะเชือกลดลงตามไปด้วย จากการสอบถามข้อมูลจากเกษตรกรที่ปลูกระยะเชือก จะพบว่ามะเชือกที่ไม่ได้มาตรฐาน ทางเกษตรกรไม่สามารถนำไปจำหน่ายยังตลาด หรือแหล่งอื่นๆได้ เพราะทางบริษัทจะรับไปหมดถึงแม้มะเชือกที่ขาดมาตรฐานนั้นจะไม่ได้ราคาก็ตาม ทำให้เกษตรกรที่ปลูกระยะเชือกม่วงอาจไม่ได้รับราคาสินค้าเต็มจำนวนที่ทำการเก็บเกี่ยว

การปลูกกะหล่ำปลี อาชีพการปลูกกะหล่ำปลีนั้นเกษตรกรบ้านร่องเย็นมักจะปลูกในช่วง
หลังจากการเก็บเกี่ยวประมาณเดือนมีนาคม ไปถึงประมาณพฤษภาคมห่างจากการทำนา

ขั้นตอนการปลูก

- 1) การเตรียมกล้าในแปลงประมาณ 10 วัน
- 2) ย้ายกล้าที่สมบูรณ์แข็งแรงลงในแปลงเพาะกล้ารดน้ำดูแลทุกวันประมาณ 20 วัน
- 3) ขณะที่รอกกล้าเติบโตก็ทำการโดยร่องในนาที่จะทำเป็นแปลงปลูกใส่ปุ๋ยมูลสัตว์ไปด้วย
- 4) เมื่อกกล้าโตได้ 20 วันก็นำกล้ามาปลูกในแปลงได้
- 5) ดูแลรักษาตลอดโดยสูบน้ำ 15 วัน ต่อ 1 ครั้ง
- 6) เมื่อครบ 20 วันก็บำรุงปุ๋ย สูตร 15-15-15
- 7) พ่นยาฆ่าแมลงทุก ๆ 7 วัน
- 8) เมื่อกะหล่ำโตเต็มที่ก็นำออกขาย โดยกะหล่ำปลีโตเต็มที่ประมาณ 60 วัน กะหล่ำดอกโตเต็มที่ประมาณ 50 วัน ก็ประมาณเดือนมกราคม

ปัญหาที่พบกับการปลูกกะหล่ำ พบแมลงเจาะกะหล่ำ โรครากปมของกะหล่ำปลี สาเหตุเกิดจากไส้เดือนฝอย วัชพืช และโรคเน่าดำ

แนวทางแก้ปัญหา หากพบแมลงเจาะ ใช้สารเคมีกำจัดตัวหนอนโดยตรง และหมั่นตรวจดูแปลงกะหล่ำดอกอยู่เสมอ เมื่อพบตัวหนอนควรรีบทำลายทันที ส่วนการเกิดปมของกะหล่ำ ควรไถตากดินให้ลึก ใส่พวกปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักหรือกากพืชให้มาก และเมื่อพบไส้เดือนฝอยระบาดควรเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่นสัก 1-2 ปี เช่น ข้าวโพด เป็นต้น และถ้าหากมีวัชพืช ต้องมีการกำจัดวัชพืชด้วยใช้วิธีการถอนหรือพ่นสารกำจัดวัชพืช ทุก ๆ 10 วัน ส่วนโรคเน่าดำ ใช้เมล็ดที่ปลอดโรคโดยนำเมล็ดมาแช่น้ำอุ่นก่อนปลูก เพื่อฆ่าเชื้อดังกล่าว และควรปลูกพืชหมุนเวียนสลับบ้าง หากเกิดโรคนี้บนแปลงควรงดการปลูกพืชตระกูลกะหล่ำปลี อย่างน้อย 3 ปี

สรุปการปลูกกะหล่ำปลี เป็นอาชีพที่ทำกันในบางครัวเรือนไม่ได้ทำกันเป็นกลุ่มเป็นอาชีพที่เกษตรกรมุ่งขายส่งตลาดเป็นการประกอบอาชีพที่พึ่งพาดตลาดเป็นการนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว การแก้ไขปัญหาตัวเกษตรกรก็ต้องแก้เอง ส่วนการเก็บเกี่ยวผลผลิตจะเป็นการจ้างกันภายในหมู่บ้านกันเอง

การปลูกถั่วฝักยาว

ขั้นตอนการผลิต

- 1) ซื้อเมล็ดพันธุ์ถั่ว และเมล็ดพันธุ์บวบเหลี่ยม จากร้าน กาดเมือง ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ถั่วฝักยาว กระป๋องใหญ่ กระป๋องละ 250 บาท
- 2) เริ่มปรับพื้นที่ 2 งาน ในการปลูกถั่ว และ บวบเหลี่ยม ในเดือน ธันวาคม ใช้ปุ๋ยหมักและ ปุ๋ยเคมีผสมกัน แล้วฝังดินก่อนปลูก ได้แก่ ปุ๋ยหมัก 10 กิโลกรัม และปุ๋ยเคมี 5 กิโลกรัม
- 3) ทำการปลูกเมล็ดพันธุ์ถั่วฝักยาว
- 4) ดูแลจนพืชเจริญเติบโต

การเก็บเกี่ยวผลผลิต ถั่วฝักยาวใช้เวลาการเจริญเติบโตระยะเวลาประมาณ 2 เดือน ผลผลิตที่เก็บได้วันต่อวัน อย่างละ 4-5 กิโลกรัม

ปัญหาที่พบในการปลูกถั่วฝักยาว มักจะพบโรคใบด่าง เพลี้ยกินใบ โรคราสนิม และโรค โคนเน่า ซึ่งมีวิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับโรคใบด่าง โดยการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ จากต้นที่แข็งแรง สมบูรณ์ไว้ทำพันธุ์ กำจัดต้นที่เป็นโรคทิ้งไป และพ่นสารเคมีป้องกันเพื่อยับยั้งการแพร่กระจายของ โรคนี้ ส่วนเพลี้ยกินใบ ควบคุมโดยวิธีการพ่นสารเคมีป้องกันเพลี้ยมากินใบของถั่วฝักยาว โรครา สนิม ให้หมั่นตรวจดูแปลงปลูกอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะใบในทรงพุ่มและใบแก่ตอนล่างของต้น ถ้าพบโรคนี้ ควรพ่นด้วยสารจำพวกกำมะถันผง ละลายน้ำ และโรคโคนเน่า ต้องควบคุมการให้น้ำ อย่าให้น้ำมีปริมาณมากเกินไปจะทำให้เกิดโรคโคนเน่าได้ การดูแลรักษาทั่วไป ฉีดพ่นสารเคมีใน ระยะก่อนถั่วฝักยาวจะออกผล(ระยะออกดอก) จำนวน 2 ครั้ง เพราะหากทำการฉีดพ่นช่วงที่ถั่ว ออกผลอาจทำให้เกิดสารเคมีตกค้างในพืชผัก ซึ่งในช่วงที่ออกผลจะใช้สารชีวภาพฉีดพ่น

สรุปการปลูกถั่วฝักยาวของเกษตรกรชุมชนบ้านร่องเย็นเป็นการปลูกเพื่อเก็บขายยังตลาด สดของหมู่บ้าน จึงถือได้ว่าเป็นเศรษฐกิจที่ยั่งยืนพึ่งพาตลาด และมีการทำอาชีพนี้เป็นส่วนน้อย

การเลี้ยงปลาในกระชัง

การเลี้ยงปลาในกระชังเป็นการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรหมู่บ้านร่องเย็น การจัดตั้ง สมาชิกในตอนแรกมีการรวมกลุ่มกัน มีขั้นตอนการเลี้ยงปลาในกระชัง โดยการขอยืมกระชังจาก บ้านห้วยหม้ายโดยมีผู้มีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงปลาในกระชังเข้ามาช่วยกลุ่มด้วย จากนั้นจัดซื้อพันธุ์ปลาและอาหารจาก จังหวัดพะเยา และตัวเมือง จังหวัดแพร่ โดยเงินทุนนั้นมา จากการลงทุนร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม แล้วดำเนินการปล่อยปลาที่ได้จากการซื้อลงกระชัง กระชังละ 1,000 ตัว และการให้อาหารปลาจะมีการจัดทำตารางเวรผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันโดย

ให้สมาชิกภายในกลุ่มได้หมุนเวียนกัน 1 คน 1 วัน โดยกำหนดช่วงเวลาประมาณ 09.00, 12.00, 13.00 และ 15.00 น. สำหรับในช่วงเดือนแรกมีการให้วิตามิน สัปดาห์ละ 2 ครั้ง โดยการคลุกวิตามินผสมกับอาหาร จากนั้นทำความสะอาดกระชังปลาเดือนละประมาณ 2 ครั้ง เพื่อช่วยให้ปลาหายใจได้สะดวก เนื่องจากมีตะไคร่น้ำเกาะบริเวณรอบๆกระชังเป็นจำนวนมาก ส่วนการจัดจำหน่ายปลาจะต้องอยู่ในช่วงอายุประมาณ 3-4 เดือน โดยจะมีพ่อค้าคนกลางมารับโดยตรงจากกระชัง ในราคาประมาณกิโลกรัมละ 46 บาท และมีชาวบ้านมาซื้อในราคาปลีกในราคากิโลกรัมละ 50 บาท

ปัญหาที่พบในการเลี้ยงปลาในกระชัง ในช่วงแรกของการเลี้ยงปลามีปลาตายโดยไม่ทราบสาเหตุแต่ก็มีจำนวนไม่มากส่วนใหญ่แล้วปลาจะไม่เป็นโรคและในแต่ละครั้ง หากมีปัญหาเกิดขึ้นในการทำงานก็จะมีการประชุมระดมความคิดในการแก้ไขปัญหา

ด้านการตลาดในทุก 4 เดือน จะเป็นช่วงการเจริญเติบโตสูงสุดของปลา ซึ่งสามารถจัดจำหน่ายได้ การจำหน่ายปลากระชังของหมู่บ้านร่องเย็นนี้ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของพ่อค้าคนกลาง คือ มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อโดยตรง ในราคากิโลกรัมละ 46 บาท

สรุปการเลี้ยงปลาในกระชังของหมู่บ้านร่องเย็นส่วนมากเป็นการขายส่งให้การตลาดโดยผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งจะมารับซื้อถึงกระชังและมีบางส่วนมีชาวบ้านบางมาซื้อชื่อมาบริโภคในครัวเรือนนับได้ว่าการเลี้ยงปลาในกระชังเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัวของชาวบ้านร่องเย็นเพราะเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพาดตลาด เป็นการใช้จ่ายเงินทางภูมิประเทศโดยมีแม่น้ำยมซึ่งเป็นแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

การเลี้ยงหมู

การเลี้ยงหมูเป็นอาชีพหนึ่งของเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ในชุมชนบ้านร่องเย็นซึ่งสามารถทำรายได้ให้กับเกษตรกรได้ดีและเป็นที่ต้องการของตลาดค่อนข้างสูงถือได้ว่าเป็นธุรกิจขนาดย่อมที่น่าสนใจและมีผู้บริโภคจำนวนมากส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนของกลไกทางเศรษฐกิจของชุมชนและในระดับที่กว้างออกไปช่วยให้เกษตรกรมีอาชีพเสริม เนื่องจากว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรมอื่นๆ ที่เป็นอาชีพหลักได้ดี

ขั้นตอนการเลี้ยงหมู เริ่มจากจัดทำคอกสำหรับเลี้ยงหมู ความกว้างประมาณ 3 เมตร ความยาวประมาณ 3 เมตร แล้วจัดหาซื้อแม่พันธุ์มาผสมเอง จากนั้นนำแม่พันธุ์มาผสมพันธุ์เองเพื่อนำลูกหมูมาเลี้ยง และปล่อยหมูใส่คอก จำนวน 10 ตัวต่อ 1 คอก โดยใช้ช่วงเวลาให้อาหารเวลาเช้าประมาณ 08.00 และ 17.00 น.

หลักการให้อาหาร กำหนดให้หมูตัวเล็กน้ำหนัก 15 กิโลกรัม ใช้อาหารสดเบอร์ 651 ตราฮอกโคนัน หมูน้ำหนัก 30 กิโลกรัม ขึ้นไปใช้การผสมอาหาร ส่วนหัวอาหารเบอร์ 253 จำนวน 25 กิโลกรัม ล่ำระเอียด 30 กิโลกรัม ข้าวโพดหรือปลายข้าว 45 กิโลกรัม และ ส่วนผสมรวม 45 กิโลกรัม

การทำความสะอาดคอก สำหรับหมูตัวเล็กประมาณ 4-5 ครั้งต่อเดือน จากนั้นฆ่าเชื้อโรคในการรดด้วย EM ส่วนหมูตัวโตทำความสะอาดคอกทุกวัน

การป้องกันโรค ควรใช้ EM ในการผสมน้ำให้หมูกินเพื่อไม่ให้อุจจาระหมูมีกลิ่นเหม็น ซึ่ง EM คือ กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต เป็นจุลินทรีย์จากธรรมชาติ และเป็นตัวเอื้อประโยชน์แก่ พืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิต ส่วนการฉีดวัคซีน 1 ครั้งต่อ 1 ตัว ดังนี้ โรคปาก เท้าเปื่อย เป็นไขเล็กน้อยใช้วัคซีนชื่อ ท็อกซี (ยาบรรเทาอาการปวด) ใช้รุนแรง ท้องร่วง ใช้วัคซีนชื่อ

การจำหน่าย มีพ่อค้ากลางจากต่างหมู่บ้านมารับซื้อ รายจ่ายต่อเดือนอาหารหมูตัวเล็ก ฤๅละ 490 บาท และอาหารหมูตัวใหญ่ ฤๅละ 600 บาท

ปัญหาในการเลี้ยงหมู ของเกษตรกรมือใหม่นั้น ยังขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการเลี้ยงจึงทำให้เกิดปัญหาหมูเป็นโรค ดังนั้นจึงต้องอาศัยประสบการณ์ลองผิดลองถูกจนเกิดความชำนาญในการเลี้ยงหมู

สรุปการเลี้ยงหมูในหมู่บ้านร่องเย็นมีการเลี้ยงมาตั้งแต่ในอดีตจะเลี้ยงไว้เพื่อรับประทานในครัวเรือนและแจกจ่ายให้กับคนภายในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันมีการเลี้ยงไว้เพื่อการค้าขายในการเลี้ยงหมูในปัจจุบันจะเป็นการเลี้ยงเพื่อขายให้กับตลาดจึงทำให้จะต้องพึ่งพาราคาของตลาด พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อจึงมีราคาในการรับซื้อที่ไม่แน่นอนให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงหมู ในการเลี้ยงหมูในหมู่บ้านร่องเย็นจะมีขั้นตอนในการเลี้ยงที่คล้ายกับการเลี้ยงหมูในพื้นที่ต่างๆ แต่ในการเลี้ยงจะเป็นอาชีพเสริมของเกษตรกรในหมู่บ้านร่องเย็น เพราะว่าอาชีพหลักของชาวบ้านคืออาชีพเกษตรกรรวมในการเลี้ยงหมูเป็นเพียงการใช้เวลาว่างจากการทำอาชีพทางการเกษตรมาดูแลหมู ซึ่งรายได้ของเกษตรกรก็ดีพอเพียงในการเลี้ยงชีพได้ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดของชาวบ้านถือว่าเป็นการปล่อยไม่ให้เวลาเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งควรเอาเป็นแบบอย่างของเกษตรกรทั่วไป

การเลี้ยงครั้ง การเลี้ยงครั้งในหมู่บ้านร่องเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวร่อง เย็น เกษตรกรที่มีอาชีพทำนาเมื่อมีเวลาว่างเหล่านี้มาทำการเลี้ยงครั้งทำให้เกิดประโยชน์หลาย ทาง เช่น มีการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ซึ่งต้นไม้ที่สามารถเลี้ยงครั้งได้ในประเทศไทยมีไม่น้อยกว่า 30 ชนิด ผลผลิตจากต้นไม้เหล่านี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างอื่นได้อีก และที่สำคัญที่สุด การเลี้ยงครั้งสามารถเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรไม่น้อยในแต่ละปี ถึงแม้ราคาครั้งจะไม่แน่นอน แต่หากมีการเลี้ยงสม่ำเสมอมีผลผลิตครั้งทุกปี และใช้ครั้งพันธุ์ของตนเองแล้ว รายได้ก็ยังคงคุ้มค่ากับ เวลาและแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยง จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าครั้งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจใน ชนบทเป็นการส่งเสริมทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการจ้างงานและมี อุตสาหกรรมต่อเนื่องอื่น ๆ

พันธุ์ไม้ที่ใช้เลี้ยงครั้ง เป็นพันธุ์ไม้ในวงศ์เดียวกัน แม้จะในสกุลเดียวกันหรือพันธุ์ไม้ต่าง วงศ์กัน แต่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ไม่สามารถจะเป็นไม้เลี้ยงครั้งได้หมด แต่โดยทั่วไปแล้วไม้พวก วงศ์ตระกูลถั่ว ส่วนมากเป็นไม้เลี้ยงครั้งได้ดี แต่บางชนิดเลี้ยงครั้งไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะคุณสมบัติ ของน้ำเลี้ยงไม่เหมาะสมในการเลี้ยงครั้ง ซึ่งเกี่ยวกับปฏิกิริยาของน้ำเลี้ยงและความหนาแน่นของ น้ำเลี้ยง เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะต้องมีค่าความเป็นกรดต่าง (PH) ของน้ำเลี้ยงอยู่ระหว่าง 5.8-6.0 และ มีความหนาแน่นของน้ำเลี้ยงประมาณ 014-0173 ซึ่งเราพบว่าต้นไม้ที่ใช้เลี้ยงครั้งได้นั้น ได้แก่ จามจุรี (จำขาง หรือ กำมปู) สะแก ปันแก พุทราป่า สีเสียดออสเตรเลีย ไทร มะแฮะนาก และมะเดื่อ อุทุมพร เป็นต้น

วงจรชีพแมลงครั้ง แมลงครั้งจะวางไข่ที่ละฟอง และจะฟักตัวภายใน 20 นาที ตัวอ่อน มีสี แดงเลือดนก ลักษณะรูปร่าง มีการเจริญเติบโตแบบครบ 4 ชั้น เป็นไข่ ตัวอ่อน ดักแด่ และตัวแก่ ตามลำดับ ครั้งจะจับที่กิ่งสด นิยมรวบรวมอ่อนดีเสียก่อน บริเวณด้านล่างของกิ่งทางทิศตะวันออก ครั้ง ชอบจับกันมาก ส่วนบริเวณอื่นๆ นอกจากนี้ ครั้งจะจับทำรังภายหลังแล้วแมลงครั้งจึงเริ่มขับ ระบายยางครั้ง แมลงครั้งดูดกินน้ำเลี้ยงต้นไม้แล้วจะกลั่นยางครั้งออกมาทำรังห่อหุ้มเป็นเกราะ ป้องกันอันตรายแก่ตัวเอง ยางครั้งที่ขับระบายออกมาจากต่อมมีลักษณะเหนียว เป็นสีเหลืองทอง เมื่อถูกอากาศก็จะแข็งและมีน้ำตาลทับถมซ้อนกันภายในทุกวันจนหนา พวกมดจะพากันได้ ตอมไปตามรังครั้งเพื่อกินน้ำตาลหวานเป็นอาหาร

การเจริญเติบโตของแมลงครั้งจะเจริญเติบโตจากไข่เป็นตัวอ่อน ดักแด่ และตัวแก่ ตามลำดับ โดยเริ่มจากไข่ ซึ่งมีรูปร่างเป็นรูปไข่ มีสีแดง ขนาดเล็กประมาณ 5 มิลลิเมตร มองด้วย ตาเปล่าเห็นเป็นจุดสีแดง ไข่แต่ละใบใช้เวลาวางไข่ ประมาณ 1 นาที โดยครั้งตัวเมียจะหดตัวเข้า มาภายในทำให้เกิดช่องว่างภายในเซลล์การวางไข่ ไข่จะถูกวางภายในช่องว่าง ซึ่งอาจจะ ถูกฟัก

เป็นตัวในช่วงว่างนั้น จากนั้นลูกครึ่งจะคลานออกมาทางช่องผสมพันธุ์ ไข่จะมีสภาพอยู่ได้นาน 8-20 นาที ก็จะถูกฟัก เป็นตัวอ่อนหรือลูกครึ่งออกมา ตัวอ่อนหรือลูกครึ่ง ลำตัวมีสีแดงเลือดนก ขนาดประมาณ 0.6 มิลลิเมตร ลักษณะรูปร่างไข่ ส่วนหัวมีความกว้างกว่าส่วนท้าย ปากจะเป็นวงจุด มีตา 2 ตา หนวดสีขาวยาว 2 เส้น ที่ปลายหนวดแต่ละเส้นจะมีขนยาว 2 เส้น มี 6 ขา ลำตัวมี 9 ปล้อง ตรงปลายปล้องสุดท้ายจะมีเส้นผงสีขาวยาว 2 เส้น และปล้องที่อกจะมีกระดูกขนสีขาวยาวข้างลำตัว 2 กระดูก ซึ่งต่อไปจะเจริญเป็นส่วนปีก ในระยะตัวอ่อนจะไม่สามารถแยกเพศผู้ หรือเพศเมีย เนื่องจากมีลักษณะรูปร่างเหมือนกันทั้งตัวผู้และตัวเมีย ลูกครึ่งจะออกหาที่ยึดเกาะยึดกิ่งไม้แล้ว จึงดูดกินน้ำเลี้ยง จากพืชเป็นอาหารแล้วจะไม่เคลื่อนย้ายที่อยู่อีกต่อไป ลูกครึ่งจะเกาะเรียงตัวกันใน พื้นที่ 1 ตารางเซนติเมตร จะมีลูกครึ่งประมาณ 220 ตัว และมักจะทำรังที่บริเวณด้านล่างของกิ่งอ่อน ต่อจากนั้นจะขับน้ำเหนียวมาหุ้มตัว แล้วเจริญเติบโตเปลี่ยนแปลงรูปร่าง ไปเป็นครึ่งตัวผู้และครึ่งตัวเมีย ซึ่งมีรูปร่างแตกต่างกันในระยะเวลาานาน 30 วัน จะเริ่มมองเห็นครึ่งเกาะจับกิ่งไม้ขาวโพลน ซึ่งเกิดจากขนชี้ตั้งสีขาวที่เกาะบนตัวรังครึ่งโดยทั่วไปครึ่งจำนวน 100 ตัว จะมีอัตราส่วนระหว่างครึ่งตัวผู้กับครึ่งตัวเมียประมาณ 30 ต่อ 70 ส่วนครึ่งตัวผู้ จะมีขนาดใหญ่กว่าลูกครึ่งเล็กน้อย มีการเจริญออกตามยาว จะเห็นชัดเมื่ออายุครึ่ง 40 วัน ลำตัวยาวรี เมื่อครึ่งตัวผู้เจริญเต็มที่ จะเห็นรังครึ่งเป็นสีเหลือง ด้านบนของตัวครึ่งมีช่องกลม 1 ช่อง ใช้สำหรับเป็นทางออกของแมลงครึ่งตัวผู้ โดยการถอยหลังออกมาจากปลอกดักแต่เพื่อไปผสมพันธุ์กับครึ่งตัวเมียซึ่งเกาะแน่นอยู่กับที่ ครึ่งตัวผู้เมื่อครึ่งอายุ 55 วัน เซลครึ่งตัวผู้จะโตเต็มที่ จะมีลำตัวสีแดง ขนาดโตเป็นสองเท่าของลูกครึ่ง มีตา 2 ตา หนวดชัดเจน 2 เส้น ครึ่งตัวผู้มี 2 ชนิด คือ ตัวผู้มีปีกกับตัวผู้ไม่มีปีก ตัวผู้ที่มีปีกจะสามารถบินไปผสมกับครึ่งบนกิ่งไม้ต้นอื่นได้ ส่วนตัวผู้ไม่มีปีกจะคลานไปผสมกับครึ่งตัวเมียที่เกาะกิ่งต้นเดียวกัน ครึ่งตัวผู้ไม่มีปีกมันจะออกตัวก่อนครึ่งตัวผู้ที่มีปีก การผสมพันธุ์ ครึ่งตัวผู้จะสอดอวัยวะสืบพันธุ์แทงลงไปช่องผสมพันธุ์ของครึ่งตัวเมีย หลังจากผสมแล้ว ครึ่งตัวผู้ จะตายไป ครึ่งตัวผู้มีอายุนานประมาณ 3 วัน ส่วนครึ่งตัวเมียจะเจริญเติบโตขยายตัวต่อไป ครึ่งตัวเมีย เมื่อครึ่งอายุ 300 วัน จะเห็นเซลล์ครึ่งตัวเมียมีสีแดงคล้ำมีรูปร่างไม่แน่นอน ลักษณะค่อนข้างกลม ลำตัวมีกระดูกขนสีขาวยาว 3 จุด ที่กระดูกขนจะเห็นเป็นข้อกลม 3 ช่อง ด้านบนมี 2 ช่อง ใช้สำหรับเป็นช่องหายใจให้อากาศถ่ายเทเข้าออก และด้านล่างมี 1 ช่อง ใช้เป็นช่องขับถ่าย และใช้ผสมพันธุ์ ส่วนขนสีขาวยาวใช้ไค่งกันไม่ให้รูอุดตันและไค่งกันฝุ่น

วิธีเตรียมต้นไม้ก่อนปล่อยครึ่งพันธุ์ เพื่อให้แน่ใจว่าหลังจากที่ปล่อยครึ่งพันธุ์แล้วแมลงครึ่งจะไปจับทำรังตามกิ่งที่แข็งแรงและไม่ถูกมกรบกวน จึงควรปฏิบัติตามขั้นตอน โดยเริ่มจากการล้างกิ่ง เพื่อให้ต้นไม้โปร่งโดยตัดเอากิ่งแห้ง กิ่งงอ และกิ่งที่เป็นโรค หรือไม่สมบูรณ์ออก ถ้ามี

แถววัลย์หรือวัชพืชบนต้นไม้ควรเอาลงด้วย และการกำจัดมด เพื่อป้องกันมดทำลายตัวอ่อนของ ครึ่งที่จะออกจากรังของครึ่งพันธุ์ ถ้ามีมดให้ใช้สารกำจัดมดก่อนปล่อยครึ่ง 7-15 วัน และใช้เศษผ้า ชุบน้ำมันเครื่องที่ใช้แล้วถูรอบโคนต้นไม้เพื่อป้องกันมดจากพื้นดินขึ้นต้นไม้ และการทำความสะอาด รอบโคนต้นไม้เพื่อป้องกันมด และสัตว์มีพิษที่อาจทำอันตรายต่อคน

ฤดูปล่อยครึ่ง การนำครึ่งพันธุ์ไปปล่อยเลี้ยงขยายพันธุ์ตามกิ่งต้นไม้เลี้ยงครึ่งในรอบปี หนึ่ง ๆ สามารถปล่อยครึ่งเลี้ยงในรอบฤดูฝน คือ ในระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน แล้วตัดเก็บ ครึ่งลงในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม และการปล่อยครึ่งเลี้ยงในรอบฤดูร้อน คือ ในระหว่างเดือน พฤษภาคม-ธันวาคม แล้วตัดเก็บครึ่งลงในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน แต่เนื่องจากการเลี้ยงครึ่ง ในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง จึงได้ผลผลิตน้อยไม่คุ้มค่า ผู้เลี้ยงครึ่งจึงปล่อยครึ่งไว้บน ต้นไม้ให้ขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติ

การตัดครึ่งทำพันธุ์ การตัดครึ่งไปทำการขยายพันธุ์ปีหนึ่งตัด 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 ช่วง เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เป็นการตัดครึ่งที่เลี้ยงในฤดูร้อน ครึ่งในช่วงนี้ผลผลิตค่อนข้างต่ำ ครึ่ง ต่อไปเป็นช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม เป็นการตัดครึ่งที่เลี้ยงในฤดูฝน จะได้ผลผลิตสูง รั้งครึ่งที่ ได้ปมหนา และสมบูรณ์

การเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ปล่อยครึ่งพันธุ์ เริ่มจากการมัดฟางข้าว หรือมัดหญ้าคาแห้ง เตรียมโดยใช้เชือกหรือตอกมัดฟางข้าวไว้เป็นกำเล็ก ๆ หลวม ๆ เพื่อเก็บไว้ห่อครึ่งพันธุ์ แล้วตอก หรือเชือก เพื่อใช้มัดครึ่งพันธุ์ติดกับมัดฟางข้าวที่เตรียมไว้ ใช้ไม้จิ้มฟัน เพื่อใช้แขวนครึ่งพันธุ์ที่ห่อ แล้วบนกิ่งไม้ เมื่อคัดเลือกครึ่งพันธุ์ดีได้แล้ว นำครึ่งพันธุ์มาตัดเป็นท่อน ๆ ยาวท่อนละ 6-7 นิ้ว แล้วนำไปห่อด้วยฟางหรือหญ้าคาแห้งที่ได้มัดเตรียมไว้แล้ว ให้มีมัดฟางข้าวที่มัดไว้หลวม ๆ แล้ว ให้นำกิ่งไม้ที่มีครึ่งพันธุ์เกาะอยู่สอดลงตรงกลางมัดฟางข้าว ซึ่งจะทำให้มัดฟางข้าวที่หลวมแน่นขึ้น ใช้ตอกหรือเชือกมัดปลายฟางข้าวด้านบนให้หุ้มรั้งครึ่ง แต่อย่าใช้ฟางข้าวหุ้มรั้งครึ่งหนาและแน่น เกินไป เพราะจะทำให้ตัวอ่อนของครึ่งคลานออกจากรังได้ยาก ครึ่งพันธุ์ 1 กิโลกรัม ควรแบ่งห่อ เป็น 6-10 มัด แล้วจึงนำพันธุ์ครึ่ง 2 มัด ผูกติดกันเพื่อสะดวกต่อการปล่อยโดยวิธีแขวน เศษครึ่ง พันธุ์ที่หลุดออกเป็นท่อนเล็กๆ อาจรวมใส่ตะกร้าเล็กๆรวมกัน เพื่อนำไปแขวนตามกิ่งไม้ได้ นอกจากนี้ยังใช้อวนพลาสติกสีฟ้าตาข่ายเล็กๆ ที่นิยมใช้กันขอบบ่อเลี้ยงปลาห่อครึ่งพันธุ์ได้ด้วยการห่อด้วยตาข่ายเล็กๆ นี้ มีข้อดีคือ ช่วยป้องกันไม่ให้ตัวอ่อนของแมลงศัตรูครึ่งออกจากรังไปผสม พันธุ์เพิ่มจำนวนแล้วกลับมาทำความเสียหายให้แก่ครึ่งที่เลี้ยงไว้ได้

วิธีเก็บครึ่ง หรือการตัดครึ่งไว้ขยาย มักตัดครึ่งลงเมื่อแก่เต็มที่ แต่ยังไม่ถึงระยะที่ครึ่งออกตัว ดังนั้น เมื่อตัดครึ่งขยายต้องคัดพันธุ์ที่ดีเก็บไว้ใช้ทำพันธุ์ด้วยการตัดกิ่งที่มีครึ่งจับทำรังให้ตัดเหลือแต่

กึ่งไว้ไม่เกิน 1 1/2 ฟุต และถ้ากึ่งโตกว่า 2 นิ้ว ไม่ต้องตัดกึ่ง แต่ใช้มีดกะเทาะเอาครึ่งออกแทน ควรรวบรวมกึ่งที่ครึ่งจับทำรังไว้ก่อน จากนั้นจึงตัดแต่งกึ่งเพื่อเตรียมไม้ไว้เลี้ยงครั้งต่อไป

ระบบการตลาด ผู้เลี้ยงครั้งได้ตรวจสอบราคาจากโรงงานที่รับซื้อครึ่งโดยตรงแล้วรวมกลุ่มผู้เลี้ยงครั้ง เพื่อให้มีปริมาณครึ่ง มากพอที่โรงงานจะเอามารับซื้อถึงที่ และบรรทุกไปเอง โดยผู้เลี้ยงไม่ต้องขนไปขายเอง

สรุปอาชีพการเลี้ยงคลั่งเป็นอาชีพที่มีคนเลี้ยงเป็นส่วนน้อยในชุมชนบ้านร่องเย็น แต่เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ดี โดยไม่ต้องมีการเอาใจใส่ดูแลมากเป็นอาชีพเสริมจากการว่างจากการทำเกษตรกรรมหรืออาชีพอื่น ๆ การเลี้ยงคลั่งเป็นที่ต้องพึ่งพาตลาด โดยจะมีโรงงานรับซื้ออยู่

การเลี้ยงจิ้งหรีด

สืบเนื่องจากชาวบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ เป็นหมู่บ้านทำการเกษตรแบบยั่งยืนและได้รับตำแหน่ง หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขระดับจังหวัด ปี 2549 เป็นตัวแทนหมู่บ้าน จังหวัดแพร่ เข้ารับรางวัลพระราชทานจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มี การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้มีชาวบ้านใน หมู่บ้านจะประชุมกันทุกเดือน เพื่อรับทราบปัญหาและผลการดำเนินการของกลุ่มต่างๆ ตลอดจน ความต้องการของราษฎรในหมู่บ้านว่า ต้องการทำอาชีพอะไรเพื่อเสริมรายได้ให้กับราษฎรใน หมู่บ้านและมีบางกลุ่มที่สนใจในการเลี้ยงจิ้งหรีดเพื่อเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว และ เพื่อเป็นตัวอย่งนำร่องในการใช้ชีวิตแบบพอเพียงต่อไปโดยมีกรรมวิธีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนในการเลี้ยงจิ้งหรีด

1) เตรียมอุปกรณ์ในการทำกรงและเลี้ยงจิ้งหรีด ต้องใช้ ไม้ ตาข่าย ถาด กาละมัง พลาสติกฟิวเจอร์บอร์ด และเทปกาวยใส(เพื่อไม่ให้จิ้งหรีดเกาะ) แม่พันธุ์ รังไข่ (สำหรับเป็นที่อยู่) อาหารไก่เล็ก

2) การทำกรงจิ้งหรีด จะต้องมีความกว้าง 85 เมตรและมีความยาว 120 เมตร โดยการ ทำกรงของพันธุ์ทองแดงจะมีลักษณะเป็นกรงทึบ โดยจะใช้ฟิวเจอร์บอร์ดในการทำกรงเลี้ยงจิ้งหรีด พันธุ์นี้ เพื่อเกิดผลดีในการเลี้ยงจิ้งหรีด และการทำกรงของพันธุ์ทองคำ จะมีลักษณะเป็นกรง โปร่งใสโดยใช้ตาข่ายในการทำกรง เพื่อจะได้ทำให้จิ้งหรีดไม่มีอาการดูร้าย ซึ่งจะลงทุนกรงละ ประมาณ 300 บาท

3) การจัดซื้อแม่พันธุ์ ได้แก่พันธุ์ทองแดงไปซื้อที่บ้านเวียงดั่ง และพันธุ์ทองดำไปซื้อที่บ้าน
หนูน

4) ช่วงเวลาการให้อาหารในเวลาเช้าประมาณ 07.00 และ 17.00 น.

5) หลักการให้อาหารและน้ำ กำหนดให้อาหารสัตว์ไก่เล็กและมีอาหารจำพวกผักมาเสริม
อีกเพื่อให้จิ้งหรีดมีการเจริญเติบโตเร็วขึ้นเช่น ใบผักทอง ผักจำพวกสีขาบ เป็นต้น ส่วนการให้
น้ำจิ้งหรีดตอนตัวเล็กๆ การให้น้ำจะให้โดยเป็นการใช้ฟองน้ำเพื่ออมน้ำและป้องกันไม่ให้จิ้งหรีด
จมน้ำตาย และเมื่อมีการเจริญเติบโตขึ้นก็จะเปลี่ยนจากการที่ใช้ฟองน้ำมาเป็น การให้น้ำโดยมี
กอนหินมาวางไว้ในกรงให้น้ำ แทนฟองน้ำเพื่อป้องกันการจมน้ำตายของจิ้งหรีดเหมือนกัน

6) ระยะเวลาในการเลี้ยง เมื่อได้เลี้ยงไว้ประมาณ 45-60 วัน ก็จะสามารถนำจิ้งหรีดมา
จำหน่ายได้ ก่อนที่จะทำการจับจิ้งหรีดมาจำหน่ายได้นั้นก็ต้องมีการงดให้อาหารกับจิ้งหรีดก่อน
ประมาณ 2 วัน แต่จะให้พวกผักที่มีสีขาบแทนเพื่อให้จิ้งหรีดไขไข่เพื่อทำการสืบพันธุ์ได้อีก จะได้ลด
ต้นทุนในการซื้อพันธุ์จิ้งหรีดมาเลี้ยงในรุ่นต่อไป (จะต้องจับในช่วงเวลานี้ไม่เช่นนั้นจิ้งหรีดจะตาย
ก่อน)

วงจรชีวิตจิ้งหรีด ระยะไข่ แม่พันธุ์ 1 ตัว วางไข่ได้ถึง 1,000 ฟอง โดยมีการวางไข่
แบ่งเป็น 4 รุ่น แม่พันธุ์จะใช้เข็มแทงลงดิน วางไข่ไว้ใต้ดินที่มีความชื้น ไข่จะฟักออกเป็นตัว เมื่อ
อายุครบ 7 วัน ระยะตัวอ่อน ฟักออกจากไข่ช่วงแรกยังไม่มีปีก จะเริ่มมีตุ่มปีกในเมื่อถึงกลางวัย
อ่อน พอลอกคราบ 8 ครั้งจึงเข้าสู่วัยแก่ มีปีก (รวมอายุวัยอ่อน ระหว่าง 36-40 วัน) ระยะตัวเต็ม
วัย มีปีก 2 คู่ เพศผู้ ปีกคู่หน้ายื่นมีหนามไว้ทำเสียง เพศเมีย มีปีกเรียบ และมีเข็มวางไข่อยู่
ส่วนท้ายของลำตัว อายุวัยแก่ประมาณ 45-60 วัน การผสมพันธุ์ ตัวเต็มวัย อายุ 3-4 วัน จะเริ่ม
ผสมพันธุ์ ตัวผู้จะขยับปีกคู่หน้าดูกันให้เกิดเสียงหลายจังหวะหลายสำเนียงในการสื่อสาร
ความหมายต่าง ๆ สำหรับการผสมพันธุ์จะเกิดตลอดช่วงอายุตัวเต็มวัย โดยตัวเมียจะขึ้นคร่อม บน
หลังตัวผู้ ระยะตัวเต็มวัย ประมาณ 60 วัน การวางไข่ ตัวเมียเริ่มวางไข่เมื่อผสมพันธุ์ผ่านไป 3-4
วัน แบ่งการวางไข่เป็น 4 รุ่น โดยวางไข่ไว้ใต้ดิน และฟักออกเป็นตัวเมื่อไข่อายุครบ 7 วัน

ปัญหาในการเลี้ยงจิ้งหรีด ในฤดูหนาวการเลี้ยงจิ้งหรีดจะมีความยากกว่าการเลี้ยงในฤดู
อื่นๆ เพราะว่าจิ้งหรีดจะมีการปรับอุณหภูมิไม่ทันจะทำให้จิ้งหรีดตาย ซึ่งเป็นปัญหาหลักในการ
เลี้ยงจิ้งหรีด และในการทดลองเลี้ยงในช่วงแรกจะมีการนำอาหารหมูมาใช้ในการเลี้ยงแต่ว่าใน
อาหารที่ให้หมูนั้นจะมีนมผสมอยู่จึงทำให้เกิดเชื้อราขึ้นในอาหารหมูจึงได้ทำการเปลี่ยนมาใช้การ
เลี้ยงโดยการให้อาหารไก่แทนและก็ได้ผลดีไม่เกิดเชื้อราในอาหารไก่

สรุปการเลี้ยงส่วนมากเป็นการเลี้ยงเพื่อการตลาดโดยเป็นการนำมาแปรรูปเองโดยการนำไปทอดขายที่ตลาดในหมู่บ้านร่องเย็น และก็มีผู้ที่อยากรับประกัน เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับบุคคลทั่วไป เพราะว่ามีต้นทุนในการผลิตน้อยมากเหมาะสำหรับการทำเป็นอาชีพเสริมสำหรับผู้ที่ไม่มีเวลาในการดูแลเวลาน้อยมากในการดูแล ไม่ต้องมีการเอาใจใส่มากมายแต่ก็สนใจบ้างเพื่อจะทำให้จังหวัดมีการเจริญเติบโตปัญหาในการดูแลก็ไม่ค่อยมีสามารถนำไปทำเป็นอาชีพเสริมของบุคคลทั่วไปถือได้ว่าเป็นอาชีพที่ทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนและพึ่งพาตลาดชุมชน

อาชีพจักสาน

อาชีพจักสานในชุมชนบ้านร่องเย็น มีการศึกษามาจากผู้เฒ่าผู้แก่และดูลายสานมาจากตำราและหัดทำด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญและประกอบอาชีพจักสานจนมาเป็นอาชีพและปัจจุบันได้เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มจักสานโดยทางตำบลมีการสนับสนุนเครื่องจักตอกให้เพื่อจัดทำกลุ่มจักสานต่อไป

อุปกรณ์และวัตถุดิบ ประกอบด้วยไม้ไผ่ มีขนาดต่าง ๆ มีดจักตอก สว่านมือหมุน เลื่อยปากคีม และมีดสำหรับผ่า

ขั้นตอนการผลิต เริ่มจากการเตรียมไม้ไผ่ ควรเป็นไม้ไผ่ที่มีอายุ 2-4 ปี มีความเหนียวกำลังดี ควรนำมาต้มเพื่อป้องกันเชื้อราและมอดเสียก่อน ไม้ไผ่ที่นิยมมาจักสาน ได้แก่ไม้เลี้ยง ไม้สีสุก ไม้เฮี้ยะ ไม้รวก เป็นต้น จากนั้นนำมาตัดตามความยาวของผลิตภัณฑ์ที่จะนำมาสาน แล้วก็ทำการสาน ส่วนปัญหาไม้ไผ่มีจำนวนน้อย ส่วนวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้ไม้ทางมะพร้าวจักสานแทนไม้ไผ่ได้

สรุปการทำจักสานนับได้ว่าเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นเพื่อมุ่งขายสู่ให้การตลาดและมีการขายให้กันภายในหมู่บ้านด้วย ถือได้ว่าเป็นอาชีพ ที่ต้องพึ่งพาตลาดในชุมชน ในวิถีชีวิตของคนในชนบท เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างหนึ่งที่ควรมีเก็บรักษาไว้และสืบทอดต่อไป

การทำข้าวกล้อง

ขั้นตอนการทำข้าวกล้อง โดยการนำข้าวเปลือกไปใส่ในครกตำข้าว แล้วใช้กำลังคนตำเพื่อให้ข้าวแตกออกจากเปลือกโดยที่เป็นกรรมวิธีที่รักษาไม่ให้วิตามินออกจากข้าว ขณะที่ต้องมีการเกลี่ยข้าวไปพร้อมๆ กับตำ เมื่อตำข้าวเปลือกพอสังเกตว่าข้าวแตกออกจากเปลือกแล้ว ควรหยุดตำแล้วนำถ้วยมาตักใส่กระด้งห่าง แล้วทำการร่อนเพื่อให้กากข้าวเปลือกออกจากกระด้งหรือเรียกว่าเป็นการแยกข้าวกับกากข้าวเปลือกออกจากกัน นำข้าวที่แยกออกจากข้าวเปลือกหรือ

เรียกว่าข้าวซ้อมมือ และนำข้าวซ้อมมือที่ได้มาแจกจ่ายให้กับคนชรา เพื่อได้มารับประทานรวมถึง ข้าวซ้อมมือช่วยรักษาอาการโรคเหน็บชา และเจริญอาหาร

สรุปการทำข้าวกล้องในชุมชนบ้านร่องเย็นเป็นการรวมกลุ่มกันภายในหมู่บ้าน เป็นการผลิตเพื่อบริโภคกันภายในครัวเรือนไม่มีการพึ่งพาตลาด โดยจะผลิตข้าวกล้องเพื่อแจกจ่ายให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านร่องเย็นรับประทาน ซึ่งเป็นการทำเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างมาก มีความเสียสละเป็นอย่างยิ่งซึ่งเป็นที่มาของคำว่า " เศรษฐกิจพอเพียง "

แหล่งที่มาจากคุณสังวาลย์ อุดธรรมชัย ซึ่งเป็นโรคมือชาเท้าชามีคนแนะนำให้กินข้าวกล้องแม่สังวาลย์ได้ไปซื้อข้าวกล้องของชาวเขามารับประทานปรากฏว่าทานแล้วได้ผลดีแม่สังวาลย์ก็ได้คิดวิธีทำข้าวกล้องขึ้นเองโดยมีการรวมกลุ่มของประชาชนในหมู่บ้านขึ้นมาเป็นกลุ่มผลิตข้าวกล้องเพื่อแจกจ่ายให้ตามครัวเรือน

คุณค่าทางโภชนาการของข้าวกล้องเป็นอาหารธรรมชาติที่ให้คุณค่าทางอาหารมีทั้งวิตามิน คาร์โบไฮเดรต เกลือแร่ โปรตีน แคลเซียม ฟอสฟอรัสเพื่อบำรุงกระดูกและฟันและนอกจากนั้นยังมีสารที่ช่วยป้องกันโรคมะเร็งได้ด้วย

อัตราการผลิตข้าวกล้อง สามารถผลิตได้วันละ 1 กระสอบ เมื่อเปรียบเทียบเป็นเดือนจะได้ประมาณ 15 กระสอบ หรือถ้าเปรียบเทียบเป็นปี จะได้ประมาณ 180 กระสอบ และที่สำคัญคือเป็นความนิยมของชุมชน ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านร่องเย็นนิยมกินข้าวกล้องกันเป็นส่วนมาก

การกลั่นสุราพื้นบ้าน

ปัจจุบันอาชีพทำสุรากลั่นนั้นมักจะไม่ค่อยมีให้เห็นแล้ว แต่ที่หมู่บ้านร่องเย็นหมู่ ๓ ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ นั้นจากการสำรวจปรากฏว่ายังมีชาวบ้านที่ยังสนใจทำอาชีพนี้อยู่ การทำสุรากลั่นนั้นเหมือนเป็นการสืบทอดวิชาการทำมาจากบรรพบุรุษของตนเอง และการทำสุรากลั่นนั้นชาวบ้านที่นี่ก็จะทำเป็นช่วงเวลาว่างจากการทำเกษตรเท่านั้น

ส่วนประกอบได้แก่ ข้าวเหนียว แป้งเหล้า ถึง 12 ลิตร น้ำ หม้อที่ใช้สำหรับนึ่งข้าวเหนียว หม้อที่ใช้สำหรับต้มเหล้า และขวด (ใช้สำหรับบรรจุเหล้า) ส่วนกรรมวิธีการผลิต เริ่มจากการนำข้าวเหนียวแช่ไว้ 10-18 นาที นำข้าวที่แช่นั้นมานึ่งไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง นำข้าวที่นึ่งสุกแล้วมาผึ่งรอให้เย็น นำข้าวที่ผึ่งนั้นมาซังเพื่อทำการหมักข้าว ข้าว 5 กิโลกรัม ต่อ 1 ถัง ซึ่งในการหมักข้าวนั้นจะใส่แป้งเหล้าลงไป 3 ลูก ต่อ 1 ถังเพื่อเพิ่มดีกรีเหล้า ในการหมักข้าวนั้นจะใช้เวลาประมาณ 10 วัน แต่ทุกๆ 3 วันจะทำการเติมน้ำ หมักข้าวครบ 10 วันแล้ว ก็ทำการผ่านน้ำหลักจากนั้น 10 คืน จะกลายเป็นสาโท หลังจากนั้นก็นำไปต้ม การต้ม 1 ถัง จะได้ประมาณ 40

ขวด วิธีการทำลูกแป้งหรือแป้งเหล้า โดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านจะซื้อแป้งเหล้ามาจากตลาด เพราะชาวบ้านไม่มีสูตรทำเอง ปัญหาที่พบบทอนหมักข้าวส่วนมากจะเกิดปัญหาข้าวเน่าตามมา ถ้าหากสภาพอากาศไม่เหมาะสมจะทำให้เหล้าเสีย ซึ่งมีวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการเปลี่ยนฤดูกาลกลั่นเหล้าตามสภาพอากาศที่เหมาะสม

สรุปจากการทำสุรากลั่นจะพบว่าส่วนใหญ่แล้วการทำสุรากลั่นนั้นจะเป็นการจำหน่ายแบบพึ่งพาสมาชิกในชุมชนซึ่งจะจำหน่ายภายในหมู่บ้านและการทำโรงงานสุรากลั่นนั้นได้รับอนุญาตในการกลั่นสุราที่ขอด้วยกฎหมายจากกรมสรรพสามิต นับว่าเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างมากและก็เป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรอย่างมากในการทำการเกษตร ซึ่งจะมีการใช้สุรากลั่นไว้เลี้ยงผู้ที่มีรายจ่ายเกี่ยวกับการเกษตร และเป็นอาชีพที่พึ่งพาสมาชิกชุมชนบ้านร่องเย็นนั่นเอง

การทำเตาอั้งโล่

อาชีพทำเตาอั้งโล่เป็นอาชีพที่ใช้ในการหล่อเลี้ยงครอบครัว ของชุมชนบ้านร่องเย็น บางส่วนเป็นสินค้าที่ผลิตได้จำนวนมาก เป็นที่ต้องการของตลาดชุมชนซึ่งมีขั้นตอนและกรรมวิธีการผลิตดังนี้

วัสดุและอุปกรณ์การผลิต ได้แก่ เครื่องบด แม่พิมพ์รังผึ้ง ดินเหนียว แกลบดำ ลำข้าว มีดสำหรับตัดแต่ง และแม่พิมพ์ปั้น

ขั้นตอนการผลิต เริ่มจากการเตรียมดินเหนียว แล้วนำมาหมักน้ำไว้ในบ่อ 3 คืน(ความกว้างของบ่อประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 1) นำดินที่หมักไว้มาใส่เครื่องโม่ ผสมกับแกลบดำ อัตราส่วน ดิน 2 แกลบ 1 จากนั้นนำดินที่ทำการบดเสร็จแล้วมาปั้นให้เป็นรูปทรงเตา มี 2 ขนาด คือ เบอร์ 2 และ เบอร์ 3 โดยเบอร์ 3 มีขนาดใหญ่กว่า เบอร์ 2 แล้วรอให้แห้งประมาณ 2 วัน นำเตาอั้งโล่ที่แห้งแล้วมาตัดแต่งให้ได้รูปทรง และมีผิวที่เรียบ นำเตาอั้งโล่ขึ้นเตาเผา ประมาณ 500 ลูก ต่อ 1 เตาเผา แล้วนำแกลบมาคลุมไว้โดยใช้อัตราส่วนของแกลบประมาณ 2 คันรถกระบะ ทำการเผาประมาณ 4 วัน ต้องให้อุณหภูมิคงที่โดยการควบคุมการใส่แกลบตลอดเวลา หลังจาก 4 วันผ่านไปรอให้อุณหภูมิในเตาเผาลด นำเตาอั้งโล่ที่เผาออกจากเตา สามารถนำไปจำหน่ายได้ ปัญหาที่พบโดยส่วนใหญ่แล้วการนำเตาที่ปั้นเสร็จแล้วมาตากแดด มักจะประสบปัญหาว่ามีการแตกร้าวบ้างเล็กน้อย

สรุปได้ว่าอาชีพการทำเตาอั้งโล่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนบ้านร่องเย็นเป็นการใช้ฝีมือในการผลิตเพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้อย่างพอเพียงกับใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (ดินเหนียว) ที่มีอยู่ตามท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด มีการจัดสรรพื้นที่ภายในบริเวณบ้านให้เป็นแหล่ง

อุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งเป็นอาชีพที่พาดตนเองได้พร้อมกับเป็นอาชีพที่พึ่งพาดตลาด ถึงแม้ว่าตลาดนั้นจะเป็นตลาดที่ไม่ค่อยกว้างขวางแต่ก็ทำให้ชาวบ้านร้องเย็นเกิดอาชีพหลักขึ้นอีกอย่างหนึ่งเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

การผลิตถ่านอัดแท่งจากซังข้าวโพด

แรกเริ่มก่อนที่จะมีการจัดตั้งกลุ่มผลิตถ่านอัดแท่งนั้นได้มีการจัดทำกลุ่มข้าวโพด ซึ่งทางจังหวัดได้จัดให้มีการแข่งขันการปลูกข้าวโพดซึ่งชุมชนบ้านร้องเย็นนั้นได้รับรางวัลชนะเลิศ และกรมส่งเสริมการเกษตรเสนอให้เครื่องทำถ่านอัดแท่งให้ชุมชนบ้านร้องเย็นหมู่ที่ 3 และพาไปดูงานที่จังหวัดพิษณุโลก โดยมีการศึกษาวิธีการทำตั้งแต่การเผาซังข้าวโพดจนถึงการจำหน่าย แล้วกลับมาประชุมหาสมาชิกและจัดตั้งคณะกรรมการโดยมีการรวมหุ้นภายในหมู่บ้านสมาชิกคนละ 10 หุ้นๆละ 10 บาท โดยมีค่าธรรมเนียม 20 บาท จากนั้นก็จัดตั้งกลุ่มผลิตถ่านอัดแท่งโดยมีการลองผิดลองถูก จนสามารถจำหน่ายได้ในชุมชน

อุปกรณ์และวัตถุดิบในการผลิต ประกอบด้วย เครื่องบด เครื่องผสม เครื่องอัด ซังข้าวโพด และแป้งมันสำปะหลัง

ขั้นตอนการผลิต เริ่มจากการบด นำถ่านจากซังข้าวโพดที่ได้มาบดกับเครื่องบด ส่วนการผสมให้นำถ่านบดมาผสมกับแป้งมันสำปะหลัง อัตราส่วน 10 : 1 แล้วนำไปอัด นำถ่านบดที่ผสมกับแป้งมันสำปะหลังนำมาเข้าเครื่องอัด จากนั้นนำไปตาก นำถ่านอัดแท่งมาผึ่งในที่ร่มจนหายชื้นเพื่อป้องกันถ่านแตกร้าว แล้วนำถ่านอัดแท่งมาผึ่งแดด 1-2 แดดให้แห้ง ปัญหาที่พบกับการผลิตถ่านจะติดไฟได้ค่อนข้างยากและในขั้นตอนการเผาถ่านจากซังข้าวโพดจะเกิดควันค่อนข้างมากซึ่งทำให้มลภาวะทางอากาศของหมู่บ้านร้องเย็นเป็นพิษ

ระบบการจำหน่าย/การตลาด การทำถ่านอัดแท่งของหมู่บ้านร้องเย็นจะเป็นลักษณะการผลิตจำหน่ายกันภายในหมู่บ้านถือได้ว่าเป็นการพึ่งพาดตลาดในชุมชน

สรุปการทำถ่านอัดแท่งเป็นกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นของชาวบ้านร้องเย็นเพื่อเป็นการพึ่งตนเอง และเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายกันภายในชุมชน ถือได้ว่าเป็นการพึ่งพาดตลาดชุมชนซึ่งเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่เหลือจากการเกษตรที่มีจำนวนมากในชุมชนมาทำให้เกิดกลุ่มอาชีพเพื่อหล่อเลี้ยงกันภายในชุมชนและเป็นการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรที่สามารถแปรรูปทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนเป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียง

ปฏิทินประจำปี : การประกอบอาชีพของหมู่บ้านร่องเย็น ต.ทุ่งน้าว อ.สอง จ.แพร่

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
อาชีพ												
ประเภท	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำนา							////	////	////	////		
ปลูกยาสูบ	////	////	////								////	////
ปลูกข้าวโพด				////	////	////					////	////
ปลูกมะเขือ	////	////	////	////							////	////
ปลูกกะหล่ำ			////	////	////							
ปลูก ถั่วฝักยาว	////	////	////									
เลี้ยงปลา	////	////	////								////	////
เลี้ยงหมู	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////
เลี้ยงครั่ง					////	////					////	////
เลี้ยงจิ้งหรีด	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////
จักสาน	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////
ทำข้าวกล้าง	////	////	////	////	////	////					////	////
สุรากลั่น	////	////	////	////								
ทำเตาอังโล่	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////	////
ทำถ่านอัด แท่ง	////	////	////				////	////	////	////	////	////

เอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจ

บ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อยู่ห่างจากอำเภอสองไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 8 กิโลเมตร พื้นที่ของหมู่บ้านมีสภาพเป็นที่ราบ มีภูเขาอยู่ทางทิศตะวันตก พื้นที่ราบเป็นทุ่งหญ้าเหมาะที่จะปลูกพืชผลทางการเกษตรทุกชนิด มีลำคลองอยู่ท้ายหมู่บ้านและมีแม่น้ำยมไหลผ่านดังนั้นอาชีพโดยส่วนใหญ่ของชาวมุขชนบ้านร่องเย็นจึงเป็นอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ชาวบ้านร่องเย็นนั้นมีความขยันหมั่นเพียรในการทำการเกษตร ในช่วงเวลาหนึ่งปีชาวบ้านจะมีเวลาว่างช่วงเดือนเมษายน ส่วนช่วงเวลาที่เหลือ ชีวิตส่วนใหญ่จะดำเนินไปบนท้องไร่ท้องนาของตนเอง ทุก ๆ วันในช่วงเช้า ชาวบ้านจะเดินทางจากบ้านไปยังพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองอย่างขยันขันแข็ง ด้วยพาหนะทางการเกษตรก็คือ รถอีแต๋นที่มีเกือบทุกครัวเรือนของชาวบ้านร่องเย็น ไร่

นาได้รับสืบทอดมากันสู่รุ่นต่อรุ่น ไม่มีใครที่จะมีความคิดที่นำผืนแผ่นดินที่เคยทำกินกันมาไปขาย นับว่าเป็นความเข้มแข็งที่มองหาได้ยากมากในสังคมไทยในปัจจุบัน แต่ยังมีปรากฏให้เราได้เห็นกัน ในชุมชนบ้านร่องเย็นแห่งนี้ ความเข้มแข็งดังกล่าวพร้อมที่จะสืบทอดให้ลูกหลานได้ใช้เพื่อ การศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำไม่ได้ในห้องสี่เหลี่ยมที่เรียกกันว่าห้องเรียนและจะมีกินมีใช้ไปอีก นานหลายชั่วอายุ นับว่าเป็นความยั่งยืนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้อรุดพัน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความ เปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น บนผืนไร่นาที่มองไม่เห็นความว่างเปล่าตลอดทั้งปีเป็นเสมือน สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชนบ้านร่องเย็น การทำการเกษตรจึงเป็นอาชีพที่เป็น ของคนในชุมชนบ้านร่องเย็นอย่างแท้จริง นอกจากนั้นการสนับสนุนจากภาครัฐในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ให้สมบูรณ์ การไม่นำสารเคมีเข้ามาช่วยก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชุมชน บ้านร่องเย็นได้นำไปปฏิบัติกันเพื่อตัวเกษตรกรเองและผู้ที่ได้บริโภคผลผลิตทางการเกษตรก็มั่นใจ ได้ว่าได้รับในสิ่งที่ดีให้กับตนเองความสุขที่พอเพียงหาได้จำเป็นที่จะต้องต้องมีเงินทองเป็นกอบเป็นกำ เพียงพอกับสิ่งที่เรามีในปัจจุบันใช้สิ่งที่มืออย่าง พอประมาณ มีความสมเห็นสมผลไม่มากไม่น้อย จนเกินไป จะก่อให้เกิดภูมิคุ้มกันเราไม่ต้องลำบากยากเข็ญ ในยามที่ลูกหลานเกิดมาก็ยังคงมีใช้ กับสืบทอดไปไม่หมดสิ้น

การช่วยเหลือเกื้อกูลทางเศรษฐกิจ

การจ้างงาน

หมู่บ้านร่องเย็น นั้นได้รับรางวัลเป็นหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขระดับจังหวัดปี 2549 ของ จังหวัดแพร่ ซึ่งได้เข้ารับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

เนื่องจากในหมู่บ้านร่องเย็นแห่งนี้ เป็นหมู่บ้านตัวอย่างของจังหวัดแพร่ และ เป็นหมู่บ้าน ดีเด่นในอำเภอสอง เป็นหมู่บ้านที่มีการเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นสิ่งที่ต้องมีการใช้แรงงานเข้ามาช่วยในการทำการเกษตรได้ มีการจ้างงานภายในหมู่บ้านร่องเย็นหรือมีคนในพื้นที่ ใกล้เคียงเข้ามารับจ้างแรงงาน ในการทำ เกษตรกรรม เช่น ในการทำนา ในการดำนา ไล่ปุ๋ย เก็บเกี่ยวผลผลิต ก็ต้องมีการจ้างแรงงานมาช่วย เพราะในการทำนา ทำไร่ข้าวโพด ทำยาสูบ นั้นไม่ใช่ที่จะทำกันน้อย ๆ จะทำกันหลาย ๆ ไร่ คนที่ จะทำนา จำทำนาด้วยไม่ไหวจะต้องมีที่จ้างคนเข้ามาทำงานด้วย

การจ้างแรงงานก็จะช่วยในการเก็บผลผลิตหรือการดูแลทางการเกษตรได้เร็วช่วยให้ไม่ สูญเสียประโยชน์ในการเก็บเกี่ยวผลผลิตช้า เช่น การทำยา ในการปลูกต้นไผ่ยาสูบ ในช่วงการเก็บ เกียวผลผลิต ก็ต้องใช้แรงงานช่วยในการเก็บเกี่ยวผลผลิตถ้าหากเลยช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะทำ

ให้ไม่สามารถที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ก็ทำให้ต้องมีภาระจ้างงานคนภายในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีอาชีพในช่วงนี้เพราะว่ามีการเก็บเกี่ยวผลผลิตมาก ในการจ้างแรงงาน เช่น คนในหมู่บ้าน เด็ก และ เยาวชนในช่วงที่ปิดภาคเรียนก็สามารถมีรายได้ตั้งแต่เล็ก และนำเงินที่ได้นั้นไปซื้อของใช้ที่ ต้องการ เช่น ในการซื้อเสื้อผ้า นาฬิกา กางเกง และ เก็บเงินที่เป็นค่าใช้จ่ายในเวลาเปิดภาคเรียน ในการรับจ้างจะเป็นการรับจ้างในหมู่บ้าน ทำให้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกกับเศรษฐกิจในชุมชนทำให้ ประชาชนในครอบครัวมีรายได้ในการใช้จ่ายภายในครอบครัว โดยไม่ต้องไปหางานทำในเมือง ใหญ่ ๆ

การร่วมกลุ่มกันแก้ปัญหา

จะเห็นได้ว่าประชาชนในหมู่บ้านร่องเย็นนี้ไม่ได้มีอาชีพเพียงอาชีพเดียวแต่ชาวบ้านร่องเย็น นั้นยังมีอาชีพเสริมรายได้อีกมากมาย เช่น การทำถ่านอัดแท่ง การเลี้ยงปลาในกระชัง การเลี้ยง หมู การทำข้าวกล้อง เลี้ยงจิ้งหรีด ทำนา ปลูกข้าวโพด

หมู่บ้านร่องเย็นนี้จะมีการตั้งกลุ่มกันในการทำงาน เช่น ในหมู่บ้านร่องเย็นนี้ มีการทำถ่าน อัดแท่งจากชังข้าวโพดโดยชาวบ้านจะมีการเลือกประธานคณะกรรมการกลุ่มเพื่อช่วยในการเก็บ ดูแล ให้กลุ่มสามารถอยู่รอดได้และการแก้ปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติ ที่รู้จักการ ทรัพยากรธรรมชาติทำให้เกิดประโยชน์ โดยการทำในรูปของผลิตภัณฑ์ออกมา และในหมู่บ้านมี การร่วมกลุ่มกัน ทำงานและการแก้ปัญหาในกลุ่มเมื่อมีการร่วมกลุ่มกัน การประชุมกลุ่มเพื่อแก้ไข ปัญหาที่มีมากขึ้นเลยทำให้เกิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ดี ซึ่งมีผลต่อการประกอบอาชีพที่ ร่วมกันเป็นกลุ่ม

การเลี้ยงปลาในกระชังก็เป็นการร่วมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในส่วนอาชีพเสริมใน หมู่บ้านร่องเย็นในการเลี้ยงปลาในกระชังในกลุ่มถ้ามีปัญหาอะไรในกลุ่มจะมีการประชุมกันช่วยกัน เพื่อระดมความคิดในการแก้ปัญหานี้เป็นจุดยืนที่ดีของการที่มีการร่วมกลุ่มกันในการแก้ไขปัญหา ต่าง

ผู้นำในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ในหมู่บ้านร่องเย็น

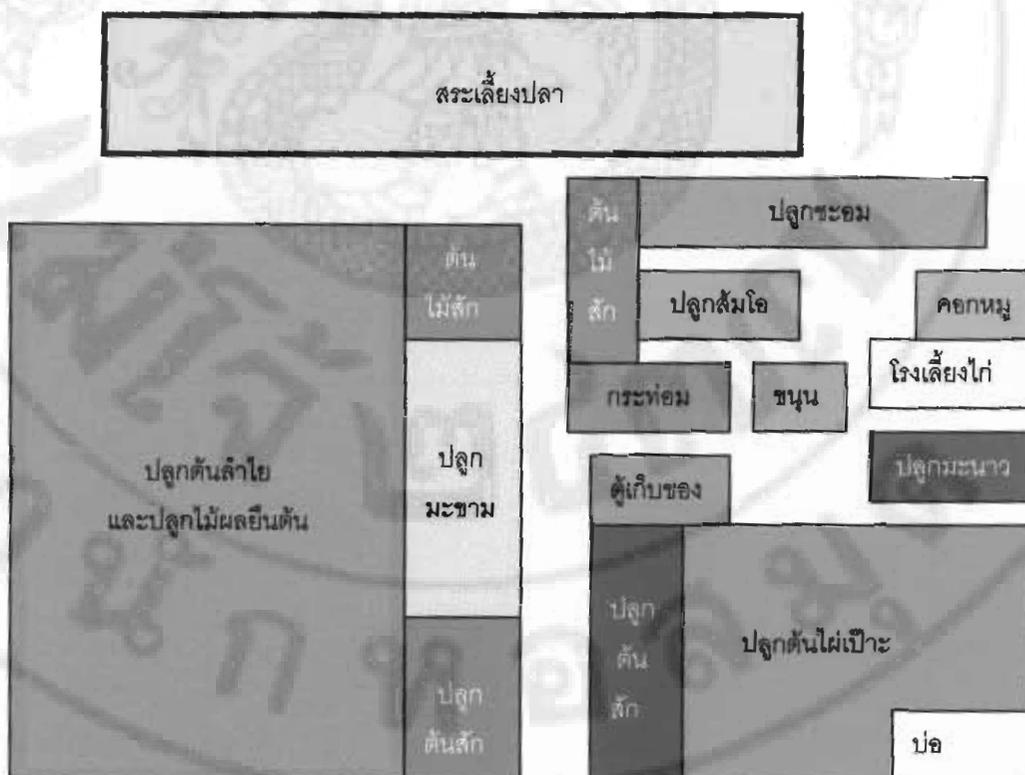
การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นทฤษฎีแห่งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการบริหารงานใน การทำการเกษตรที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช มหाराชา ทรงพระราชทานแก่ พสกนิกรชาวไทย เพื่อแก้ไขปัญหาการเกษตร โดยการแบ่งพื้นที่การเกษตรออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งขุดสระกักเก็บน้ำ จำนวน 30 % ของพื้นที่ ส่วนที่สอง ปลูกข้าว จำนวน 30% ของพื้นที่ ส่วนที่สาม ปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นและส่วนที่สี่ เป็นพื้นที่ที่ใช้สร้างสิ่งปลูกสร้างเช่น ที่อยู่อาศัย โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ยังฉาง จำนวน 10% ของพื้นที่ จำนวนสัดส่วนของพื้นที่ทั้งหมดสามารถปรับ

เพิ่มหรือลด ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสภาพพื้นที่แต่ละแห่ง เช่นครอบครัวหนึ่งมีสมาชิกจำนวน 4 คน มีแหล่งน้ำใช้ได้ตลอดทั้งปี แต่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำก็ควรปรับลดพื้นที่ขุดสระ และเพิ่มพื้นที่นาข้าวเพื่อให้มีข้าวบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของลุงประสิทธิ์ มีพืชที่อยู่ ๓ ไร่ลุงประสิทธิ์จะใช้พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช และปลูกบ้าน ในปี 2545 ลุงประสิทธิ์ได้ทำบ่อปลาที่บ้านเลี้ยงปลานิล จำนวน 2,000 ตัว ปลาตูก จำนวน 500 ตัว โดยมีการสนับสนุนจาก การประมง และจากโรงงานยาสูบ

พื้นที่รอบๆบ้านมีการปลูกพืช ได้แก่ มะนาว ลองกอง กระท้อน ไม้เปาะ ลำไย มะขาม กัลย ชนุน มะม่วง มะไฟ มะกรูด พริก พื้นที่หลังบ้านได้ทำการเลี้ยงหมูในปี พ.ศ. 2549 และเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง ในปีพ.ศ. 2550

แผนผังเกษตรทฤษฎีใหม่

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้

"ป่าไม้" หมายถึง ถิ่นที่อยู่อาศัยร่วมกันของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืชและสัตว์นานาชนิดรวมทั้งจุลชีพทั้งมวลต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่ประกอบด้วยต้นไม้ขึ้นอยู่บนพื้นดิน และมีรากยึดเหนี่ยวอยู่ใต้ดิน ป่าไม้เป็นสิ่งที่ปลูกทดแทนขึ้นมาใหม่ได้ และสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์

ป่าไม้ในหมู่บ้านร่องเย็นเป็นป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) จัดอยู่ในประเภทของป่าผลัดใบ (Deciduous) ลักษณะเป็นป่าโปร่งและมีไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ดินมักเป็นที่ร่วนปนทราย มีไม้สักปะปนอยู่บ้าง แต่ส่วนมากจะเป็นไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้มะค่า ไม้มะเกลือ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีไม้ไผ่ที่สำคัญ เช่น ไผ่ป่า ไผ่บง ไผ่ขาง ไผ่รวก ไผ่ไร่ เป็นต้น ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านร่องเย็น คือ การนำไม้มาสร้างอาคาร บ้านเรือนและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ใช้เป็นอาหารจากส่วนต่าง ๆ ของพืชและผล ใช้เส้นใย ที่ได้จากเปลือกไม้และเถาวัลย์มาถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม เชือก และยังมีต้นสมุนไพรนานาชนิดที่ชาวบ้านเก็บไปทำเป็นสมุนไพรรักษาโรคต่างๆ ตามภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านร่องเย็น คือ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อนำไม้ที่ได้ไปสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หรือนำไปขายชาวบ้านในหมู่บ้านร่องเย็นได้มีการร่วมกันกำหนดมาตรการขึ้นเพื่อรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่กับลูกหลานต่อไป

ป่าชุมชนม่อนมะปิ่น

ป่าชุมชนม่อนมะปิ่น บ้านเด่นนางพื่อน มีพื้นที่ทั้งหมด 196 ไร่ ทิศตะวันออกติดกับ บ้านทุ่งน้ำว้า ทิศใต้ติดกับบ้านแดนชุมพล ลักษณะของป่าเป็นป่าเบญจพรรณ เมื่อถึงฤดูร้อนสภาพของป่าจะแห้งแล้ง อากาศร้อน พอถึงฤดูฝนสภาพของป่าจะมีน้ำไหลผ่านตามร่องน้ำและลำห้วยไปตามรอยต่อของดอยแต่ละลูก ทางขึ้นจะเป็นทางลาดชัน เมื่อถึงฤดูฝนการเดินทางจะเป็นไปได้ยาก พรรณไม้ที่พบมากในป่าชุมชนแห่งนี้จะเป็นไม้จำพวก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้ไผ่ ไม้มะค่า ไม้ติ้ว ไม้ไผ่ไร่ และไม้ยืนต้นจำพวกอื่นๆ สัตว์ในป่าก็จะเป็นจำพวกสัตว์เล็ก เช่น กระต่าย งู นก เป็นต้น ส่วนอาหารป่าก็จะเป็นจำพวก ไข่มดแดง หน่อไม้ แมงมัน ผักหวาน หนูกี้ก๊าก แมงมัน ผักผีปู้ย่า เป็นต้น พืชสมุนไพร หม่าหามเป่า มะกอกป่า รังผึ้ง ฯลฯ

ป่าชุมชนบ้านห้วยฮ่อม

ป่าชุมชนบ้านห้วยฮ่อม เป็นป่าเบญจพรรณ ลักษณะเหมือนป่าชุมชนบ้านม่อนมะปิ่น บ้านเด่นนางพื่อน แต่ว่ามีลักษณะที่อุดมสมบูรณ์กว่า เป็นป่าที่มีขนาดใหญ่มาก ป่าชุมชนบ้านห้วยฮ่อมถือว่าเป็นป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่สุด มีแหล่งน้ำธรรมชาติกลางใจป่า ทั้งสัตว์ป่า อาหารป่า และพืชสมุนไพร มีลักษณะเหมือนกับป่าชุมชนม่อนมะปิ่น ไม่มีพรรณไม้อุตสาหกรรม

กฎของป่าชุมชน

- 1) หนึ่งครอบครัวสามารถที่จะตัดไม้ได้ไม่เกิน 100 เล่ม ต่อหนึ่งปี
- 2) ถ้าปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่จะได้เสา 1 ชุด คือ 12 ต้น
- 3) มีการปลูกป่าทดแทน ป่าที่ถูกทำลาย
- 4) ผู้ใดที่ลักลอบตัดต้นไม้มีโทษปรับต่ำสุด 500 บาทและจำคุก
- 5) ถ้าต้องการตัดไม้ได้โดยไม่ได้ขออนุญาตให้ตัด 20 ต้น ถ้าเกินกว่านั้นต้องทำเรื่องขออนุญาต
- 6) ในแต่ละปีจะมีหน่วยงานส่งกล้าพันธุ์ไม้มาให้กับชุมชน ร่วมกันปลูกป่าราชพฤกษ์
- 7) ห้ามลักลอบขุดหน่อไม้มาขายให้นำไปบริโภคเท่านั้น ถ้าละเมิดจะมีบทลงโทษโดยครั้งแรกจะว่ากล่าวตักเตือน ครั้งที่สองจะยึดของกลาง ครั้งที่สามติดคุก
- 8) ห้ามล่าสัตว์
- 9) ห้ามเผาป่าถ้าเผาป่าจะถูกยึดทรัพย์

ทรัพยากรป่าไม้ ของหมู่บ้านร่องเย็นตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลทุ่งน้ำว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ที่เป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญของชุมชน เพราะชาวบ้านจะต้องอาศัยทรัพยากรป่าไม้ในการดำเนินชีวิตที่ไม่ต่างจากการทำเกษตรกรรมมากนัก แต่ปัจจุบันป่าไม้ในชุมชนแห่งนี้ก็ได้รับความเสียหายจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าของมนุษย์บางกลุ่มที่มักง่าย ผลกระทบจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าทำให้สภาพของป่าไม้ในช่วงฤดูร้อนก็จะแห้งแล้งมากพอถึงฤดูฝนฝนจะตกหนักมากทำให้หน้าดินถูกทำลายได้รับความเสียหายพอสมควร ด้วยเหตุนี้ทำให้หลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนและทางตำบลร่วมกันกับชาวบ้านปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาและป้องกันอนุรักษ์ผืนป่าของชุมชนไม่ให้ถูกทำลายไปจากชุมชน โดยการทำให้เป็นแบบแผนการใช้ป่าของชุมชนขึ้นมา

แบบแผนการใช้ป่าไม้

- 1) การตัดไม้หรือการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ นั้นเมื่อจะทำการตัดไม้ต้องทำเรื่องขออนุญาตในการตัดและในการตัดต้องไม่มากจนเกินไป
- 2) ในการตัดแต่ละครั้งจะต้องมีการปลูกทดแทนตามจำนวนที่ถูกตัดไป

- 3) ประชาชนชาวบ้านต้องใช้ทรัพยากรของป่าไม้อย่างมีจิตสำนึกและรู้คุณค่า
- 4) ได้มีการออกตรวจดูแลผืนป่าของชุมชนโดยเจ้าหน้าที่
- 5) ชาวบ้านประชาชนในหมู่บ้านช่วยกันรักษาอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนอย่างมีจิตสำนึกและรู้คุณค่าของผืนป่า

ปฏิบัติการเก็บของป่า : บ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ชื่อของป่า	ลักษณะ	ช่วงระยะเวลาเก็บของป่า	ราคาขาย
ไข่มดแดง	มีสีขาวยาวรีเป็นตัวอ่อนของมดแดง	มกราคม - เมษายน	ขีดละ 20 บาท
แมงมัน	มีสีแดงคล้ายพญามด มีทั้งตัวผู้ และตัวเมีย แต่ที่นิยมนำมารับประทานจะเป็นตัวเมีย	พฤษภาคม - มิถุนายน	ถ้วยละ 10 บาท
ผักหวาน	ลำต้นเป็นพุ่มเล็ก ใบมีลักษณะปลายแหลม มีสีเขียวอ่อน	มีนาคม - มิถุนายน	ถุงละ 5 บาท
หน่อไม้	เป็นหน่อที่แทงออกมาจากพื้นดิน ปลายหน่อมีลักษณะแข็งแหลม ได้แก่หน่อไร่ หน่อไม้สีสุช รอบๆ มีขนหรือที่เรียกกันในภาษาชาวบ้านว่ากายหน่อ	พฤษภาคม - กันยายน	กิโลกรัมละ 30 บาท
ผักผีป๋วย่า	ลักษณะลำต้นยาวเล็กมีหนารอบๆ มีกลิ่นฉุน	ตลอดปี	มัด 5 บาท
หนูกูก	คล้ายๆ หนุบ้าน แต่ตัวใหญ่กว่าและอ้วนกว่า มีพื้นหน่ยื่นออกมาคล้ายพื้นกระต่าย	พฤศจิกายน - กันยายน	ตัวละ 60 บาท
นกกิด	ตัวเล็กคล้ายนกกระจอก	ตลอดปี	ตัวละ 2 บาท
กระต่าย	ลักษณะตัวมีสีขาว ขนปุย	ตลอดปี	ตัวละ 60 บาท
งู	ลักษณะลำตัวยาว มีหลากหลายสีแล้วแต่ชนิดของมันและบางตัวมีพิษ บางตัวไม่มีพิษ แต่จะ ใช้ลำตัวรัด	ตลอดปี	ตัวละ 60 บาท

ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านร้องเรียนโดยส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในการเกษตร มีอยู่ 5 แหล่งน้ำ คือ

1) หนองเก่า มีพื้นที่ 40 ไร่ ความกว้าง 50 เมตร ความยาว 800 เมตร ความลึก 4 เมตร ปริมาณน้ำในแต่ละปี 16,000 ลูกบาศก์เมตร

2) ห้วยผาจับ มีความยาว 2 กิโลเมตร ความกว้าง ของส่วนล่าง 7 เมตร ส่วนบน 10 เมตร ความลึก 2.5 เมตร

3) ห้วยร่องปง มีความยาว 500 เมตร ความกว้างของส่วนล่าง 7 เมตร ส่วนบน 10 เมตร ความลึก 2.5 เมตร

4) ห้วยร่องเผ่า มีความยาว 1 กิโลเมตร ความลึก 2.5 เมตร ความกว้างส่วนล่าง 7 เมตร ส่วนบน 10 เมตร ห้วยร่องเผ่ามีฝายน้ำล้นขอบรองรับ ชลประทานฝั่งซ้ายแหล่งน้ำทั้ง 4 แหล่ง ถือเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่นำมาหล่อเลี้ยงชุมชนบ้านร้องเย็นในการทำการเกษตรตลอดทั้งปี

5) แหล่งน้ำอื่นๆ ที่ชุมชนบ้านร้องเย็นใช้ร่วมกันคือ แหล่งน้ำบาดาล ที่คนในชุมชนร้องเย็น บ้านไหนต้องการใช้น้ำก็สามารถขุดเจาะใช้ได้

แหล่งน้ำธรรมชาติ

1) การใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า แหล่งน้ำธรรมชาติของหมู่บ้านร้องเย็น ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ก็จะมีแหล่งน้ำหลักๆ อยู่ 3 แหล่ง คือ ห้วยผาจับ อ่างเก็บน้ำประจำหมู่บ้านและแม่น้ำยมส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำน้ำมาใช้ในการทำการเกษตร พืชส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านปลูกก็เป็น ยาสูบ ข้าวโพด ข้าวเจ้า และยังมีกรเลี้ยงปลาในกระชังซึ่งเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านก็จะเห็นได้ว่าแหล่งน้ำไม่ได้มีไว้ในการเกษตร และการใช้น้ำของชาวบ้านจะมีการใช้น้ำอย่างมีระบบมีการวางแผนล่วงหน้าก่อนที่จะนำน้ำมาใช้ในพื้นที่ของตนเองจึงทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยเดือดร้อนเรื่องน้ำหรือการใช้น้ำที่มีอยู่เกิดประโยชน์สูงสุดเท่าที่จะทำได้

2) ความสะอาดของน้ำ ความสะอาดของแหล่งน้ำในหมู่บ้านร้องเย็น ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ การใช้น้ำประปาของหมู่บ้านที่ได้มาจากการสูบน้ำขึ้นมาจากใต้ดินและนำมาผ่านกระบวนการกรองจึงทำให้น้ำสะอาดมากจึงทำให้ไม่น่าเป็นห่วงเกี่ยวกับเรื่องน้ำดื่ม น้ำใช้ของประชากร ส่วนในแหล่งน้ำธรรมชาติในหมู่บ้านสะอาดไม่สกปรกเพราะไม่มีของเสียปล่อยลงแม่น้ำจึงทำให้เรื่องของความสะอาดไม่น่าเป็นห่วงเพราะชาวบ้านช่วยกันดูแล

3) ข้อตกลงในการใช้น้ำ ข้อตกลงของการใช้น้ำของชาวบ้านการใช้น้ำก็จะใช้ความการของแต่ละคนเพราะการปลูกพืชในท้องถิ่นหรือในพื้นที่ของตนเองไม่เหมือนกัน ถ้าใครต้องการน้ำก็

จะนำเครื่องสูบน้ำมาสูบน้ำเข้าที่ของตนเองเพราะน้ำในหมู่บ้านมีเพียงพอที่จะให้ชาวบ้านใช้ตลอดทั้งปีหรือตลอดระยะเวลาของการทำการเกษตรหรือที่ชาวบ้านเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่าจนถึงหน้าฝนต่อไป

4) การแบ่งปันการใช้น้ำ การแบ่งปันการใช้น้ำที่สามารถยกตัวอย่างได้ คือ การใช้คลองส่งน้ำรวมกันของชาวบ้านหรือการใช้การสูบน้ำไปตามคลองส่งน้ำและก็แบ่งไปตามพื้นที่การเกษตรของชาวบ้านจึงได้รับความสะดวกกันทุกคนและต่อไปจะมีโครงการสร้างฝายน้ำล้นไว้ให้กับชาวบ้านเพื่อจะได้มีน้ำไว้ใช้กันตลอดทั้งปี

ทรัพยากรด้านภูมิอากาศ

สภาพอากาศของหมู่บ้านร่องเย็นในสมัยก่อนอากาศบ้านร่องเย็นจะดีมากแต่ปัจจุบันต้องเจอกับปัญหาต่างๆของโลกนั่นคือปัญหา มลภาวะเป็นพิษและปัญหาโลกร้อน ซึ่งปัญหาโลกร้อนในปัจจุบันได้สร้างความเดือนร้อนและเป็นปัญหาแก่นานาประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย เช่นเดียวกันปัญหาภาวะโลกร้อนจึงทำให้อากาศของประเทศไทยในช่วงฤดูร้อน อากาศจะร้อนมากและหมู่บ้านร่องเย็นก็เช่นเดียวกันที่เจอปัญหาอากาศร้อน พอถึงช่วงฤดูร้อนจะทำให้อากาศของหมู่บ้านร่องเย็นร้อนมากและพอถึงฤดูฝน ฝนจะตกหนักมากซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านร่องเย็นอย่างมาก พอถึงช่วงฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะต้องเจอกับปัญหาของอากาศที่ร้อนมากจนไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เต็มที่ ลักษณะของอากาศฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน – กันยายน ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม – มกราคม ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 21-36 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรดิน

ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนเหนียว ดินเหนียว และดินลูกรัง ในที่ดอนเชิงเขามีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง เหมาะสำหรับการปลูกพืชทุกชนิดตามสภาพพื้นที่ สภาพดินในหมู่บ้านร่องเย็นจัดอยู่ในชุดดินที่ 15 เป็นสภาพดินดีมาก ปลูกข้าว ไม้ผลได้ดี สภาพดินไม่ค่อยมีปัญหา

จากข้อมูลที่ได้ไปสำรวจ ณ หมู่บ้านร่องเย็น ตำบล หุ่น อำเภอ สอง จังหวัด แพร่ มานั้นผลสำรวจและข้อมูลจากการบรรยายให้ความรู้ของเกษตรกรตำบล พบว่าดินในหมู่บ้านร่องเย็นส่วนใหญ่่นั้นเป็นดินร่วนปนทรายเกือบจะทั้งหมด ซึ่งเหมาะสมกับการทำการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนั่นก็เป็นอาชีพหลักของหมู่บ้าน

การใช้ประโยชน์จากดิน นั้นพบว่าส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านเกือบทั้งหมดนั้นใช้ในการทำการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีการปลูกพืชหมุนเวียนกันตลอดทั้งปีโดยไม่ปล่อยให้ดินว่างเลย นั้นอาจจะดูว่าเป็นการใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่า แต่ก็ส่งผลเสียให้กับสภาพของดินที่แยลงทุกวันถึงแม้ว่าตัว

เกษตรกรเองจะรู้อยู่แล้วก็ตาม ในการทำการเกษตรนั้นจากการสอบถามจากตัวเกษตรกรเองนั้นพบว่าทำการทำการเกษตรจะต้องใช้สารเคมีเกือบทั้งหมดเพราะได้ผลดีรวดเร็ว และได้ผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจ เพราะมีภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมากถึงแม้จะรู้ว่าการทำเช่นนั้นเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมและสภาพของดินในระยะยาวก็ตาม

การใช้ดินร่วมกัน เนื่องจากที่ดินนั้นมีการจัดสรรปันส่วนกันอย่างถูกต้องและแน่นอนอยู่แล้วจึงไม่ค่อยมีปัญหามากนัก แต่มีปัญหาการลึกลงเข้าไปในเขตพื้นที่ของหลวงซึ่งเป็นส่วนน้อยมากไม่ถึงขนาดที่จะทำให้เกิดผลเสียอะไรมากมายจึงไม่เป็นปัญหาดังนั้นการใช้ดินร่วมกันของหมู่บ้านร่องเย็นจึงไม่มีปัญหา เพราะการใช้ดินเป็นการใช้ในขอบเขตของตัวเองที่จะต้องดูแลเอง

ทรัพยากรด้านพืชพรรณ

พืชเศรษฐกิจ เป็นพืชหลักในการสร้างอาชีพและรายได้ ได้แก่ ทำนา เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม - พฤศจิกายน ถั่วเหลือง เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม- พฤศจิกายน ข้าวโพด เริ่มตั้งแต่ เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม พริก เริ่มตั้งแต่เดือน ธันวาคม - เมษายน และยาสูบ เริ่มตั้งแต่เดือน ธันวาคม - เมษายน

ผักสวนครัว

ผักสวนครัว หมายถึง ผัก ที่ปลูกเพื่อใช้บริโภคในชีวิตประจำวันภายใน ครัวเรือน ใช้พื้นที่ในการปลูกไม่มากเช่น พริก กระเพรา มะเขือ ตะไคร้ มะกูด มะนาว เป็นต้น

การปลูกผักสวนครัวภายในหมู่บ้านร่องเย็น หมู่ 3 และ 5 นั้นทุกบ้าน มักจะปลูกผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภค ภายในครัวเรือน และบางครั้งก็เพื่อเป็นไม้ประดับ หากมีมากเกินไปเกินต่อการบริโภคก็จะนำเอาไปขายบริเวณตลาดสดในเวลาตอนเย็น ผักสวนครัวที่ชาวบ้านในหมู่บ้านร่องเย็นทั้งสองหมู่บ้านมักจะปลูกนั้น ส่วนใหญ่จะปลูกผักที่รับประทานกับลาบ และเป็นผักที่ง่ายต่อการรับประทานสามารถนำมาปรุงอาหารได้ทันทีที่ต้องการเนื่องจากปลูกไว้อยู่แล้ว หากต้องการรับประทานทันทีก็สามารถเก็บมารับประทานได้ เช่น ผักไผ่ สารแหน่(หอมด่วน) ผักชีฝรั่ง ต้นหอม ผักชี มะเขือพวง ชะอม(ผักหละ) ขิง ข่า ตะไคร้ ขมิ้น พริก เป็นต้น

การปลูกผักของชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำการปลูกในบริเวณบ้าน เป็นการปลูกผักที่ว่างขนาดเล็ก หรือภายในภาชนะต่างๆ ขนาดเล็กบริเวณบ้านมีคุณภาพดีปลอดจากสารพิษรวมทั้งยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายประจำวัน และจะทำการปลูกแบบง่าย ๆ

ประโยชน์ของการปลูกผักสวนครัวในชุมชน ได้มีผักสดรับประทาน มีคุณค่าอาหารสูง และปลอดจากยาฆ่าแมลง เป็นการประหยัดรายจ่าย ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ได้

ออกกำลังกาย เป็นการฝึกนิสัยสมาชิกในครัวเรือนให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ และได้มีโอกาส
เผื่อแผ่เพื่อนบ้าน และถ้ามีมากอาจขายได้เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งด้วย

ประโยชน์เชิงโภชนาการของผักสวนครัว

ผักสวนครัวที่พบมากจะเป็นผักที่ปลูกริมรั้ว และผักพื้นบ้านที่สามารถออกได้ทุกฤดูกาล
และเป็นผักที่ปลูกใช้ทำเป็นอาหาร และมีสรรพคุณทางยาด้วย ส่วนใหญ่จะเป็นผักที่ไม่จำเป็นต้อง
ไปหาซื้อตามตลาด บางครั้งถ้าเหลือกินเหลือใช้ก็นำไปขายตามตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ ผักสวนครัวที่
หมู่บ้านร่องเย็นที่ปลูก มีดังนี้

ตำลึง ส่วนที่ใช้เป็นอาหาร ยอดอ่อน ผลอ่อนของตำลึง รสเย็นรับประทานเป็นผัก

ผักไผ่ ส่วนที่เป็นผัก/ฤดูกาล ยอดอ่อนและใบอ่อน ของผักไผ่รับประทานเป็นผักและ
เป็นเครื่องปรุงรส ออกยอดได้ตลอดปี

สาระแหน่ ส่วนที่เป็นผัก/ฤดูกาล ใบอ่อนยอดอ่อนของสาระแหน่ใช้เป็นผักสามารถ
รับประทานตลอดปี

ผักชีฝรั่ง ทางด้านอาหาร ใบและช่อดอก รับประทานเป็นผักสด หรือหั่นเพื่อปรุงแต่ง
รสชาติอาหาร ทางด้านสมุนไพร ใบหรือทั้งต้น ลำต้นนั้นทาหรือพอกแก้อาการอักเสบของพิษงู
แมงป่อง ตะขาบ และแมลงมีพิษกัดต่อย น้ำมันหอมระเหยที่กลั่นจากกิ่งและใบ ช่วยบำรุงหัวใจ แก้
เป็นลม หน้ามือ ตาลาย

ผักชี นิยมนำต้นผักชีมาปรุงประกอบอาหาร ทางด้านสมุนไพรจะใช้ส่วนทั้งต้น เป็นยา
ละลายเสมหะ แก้หืดหรือผื่น ขับเหงื่อ ขับลม ท้องอืดท้องเฟ้อ

มะระขี้นก ช่วยเจริญอาหาร ใช้เนื้อของผลที่ยังไม่สุกใช้เป็นอาหาร ผักจิ้ม ต้ม แกง
รักษาเบาหวาน ใช้ผลโตเต็มที่ หั่นเนื้อมะระตากแห้ง ชงน้ำ รับประทานต่างน้ำชา แก้ไข้ ผลต้ม
รับประทานแต่น้ำเป็นยาแก้ไข้ หรือ ต้มน้ำคั้นจากผล ปากเปื่อย ปากเป็นขุย น้ำคั้นจากผลใช้อม
บำรุงระดู ต้มน้ำคั้นจากผล แผล ฝี ใช้ผลตำพอกฝี แก้บวม แก้ ปวด

ชะอม รากของชะอมสรรพคุณแก้ท้องเพื่อขับลมในลำไส้แก้อาการปวดเสียดในท้องได้ดี
ยอดชะอมใบอ่อนมีรสจืดกลื่นฉุน(กลื่นหอมสุขุม)ช่วยลดความร้อนของร่างกายยอดชะอม100 กรัม
ให้พลัง งานกับสุขภาพ 57 กิโลแคลอรีประกอบด้วยเส้นใย 5.7 กรัมแคลเซียม 58 มิลลิกรัม
ฟอสฟอรัส 80 มิลลิกรัม เหล็ก 4.1 มิลลิกรัมวิตามินเอ 10066 IU วิตามินบีหนึ่ง 0.05 มิลลิกรัม
วิตามินบีสอง 0.5 มิลลิกรัมในอาซิน 1.5 มิลลิกรัมวิตามินซี 58 มิลลิกรัม

ผักเสี้ยว ส่วนที่เป็นผัก/ฤดูกาลใบอ่อนของผักเสี้ยวเป็นผักได้ผักเสี้ยวเป็นไม้ผลัดใบ
ในช่วงปลายฤดูหนาว หรือฤดูแล้งต้นเสี้ยวจะทิ้งใบหมด และจะออกใบอ่อนในเดือนมกราคม-
กุมภาพันธ์การปรุงอาหารผักเสี้ยวเป็นผักที่ชาวเหนือนิยมรับประทานช่วงที่ต้นเสี้ยวออกใบอ่อนใน

ตลาดสดจะมียอดอ่อนใบอ่อนของผักเสี้ยววางขายทั่วไปชาวเหนือนำไปลวกจิ้มน้ำพริกหรือนำไปแกงเช่น แกงกับปลาแกงกับเนื้อ เป็นต้นผักเสี้ยวยังนิยมนำไปแกงรวมกับผักเชียงดา ผักชะอม จะทำให้รสชาติอร่อย

มะเขือพวง ผลดิบของมะเขือพวงใช้เป็นยาแก้ไอ ขับปัสสาวะและช่วยย่อยอาหาร การกินผลมะเขือพวงดิบเป็นอาหาร (เช่นในเครื่องจิ้มชนิดต่างๆ) ก็คงมีสรรพคุณทางยาด้วยเช่นกัน ส่วนรากของมะเขือพวง ใช้รักษาโรคผาเท้าแตก หรือโรคตาปลา ในด้านเกษตร มะเขือพวงนับเป็นมะเขือที่เหมาะสมกับการเกษตร แบบยั่งยืนที่ไม่ใช้สารเคมี (ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาปราบวัชพืช ฯลฯ) เพราะเป็นมะเขือที่ทนทาน แข็งแรง ต้นสูงใหญ่ และอายุยืนหลายปี ไม่ต้องปลูกและดูแลรักษามากเหมือนมะเขือชนิดอื่น การเก็บผลมะเขือพวง ใช้แรงมาก เพราะผลเล็กอยู่บนต้นขนาดใหญ่ จึงเหมาะสำหรับเกษตรกรรายย่อย ที่ใช้แรงงานเป็นหลัก ดังจะเห็นว่าในหมู่บ้านพื้นเมืองดั้งเดิม เช่น ชาวไทยภูเขาต่างๆ นิยมปลูกมะเขือพวงไว้ในระบบเกษตรพื้นบ้าน เช่น วนเกษตร หรือไร่หมุนเวียน ในเขตป่าภาคเหนือและภาคตะวันตก สำหรับผู้ที่ต้องการปลูกผักสวนครัวเอาไว้บริโภคเองในครอบครัว ก็อาจปลูกมะเขือพวงเอาไว้สักต้นก็จะเก็บผลไปประกอบอาหารได้นานหลายปี โดยไม่ต้องปลูกใหม่หรือเอาใจใส่มากเท่าพืชหรือมะเขือชนิดอื่น

ข่า สรรพคุณและส่วนที่นำมาใช้เป็นยา เหง้าอ่อนและแก่ ใช้ทานเป็นยาขับลม แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ และใช้ทาภายนอกแก้โรคกลากเกลื้อน

ผักปลัง ยอดอ่อนและดอกอ่อนนำไปต้มลวก หรือนึ่งให้สุก ใช้รับประทานแกงส้มกับน้ำพริก ชาวเหนือ และชาวอีสานนำยอดอ่อนและดอกอ่อนของผักปลังไป แกงแค แกงส้ม แกงปลาผัดกับแหนม หรือใส่แกงอ่อมหอยก็ได้ นอกจากนี้ผลสุกของผักปลังที่มีสีสีแดงม่วงสามารถนำมาใช้ผสมกับขนม เช่น บัวลอย ขนมเปียกปูน ขนมข้าวตอกไม้ เพื่อให้ขนมมีสีสวยน่ารับประทาน

แค คนไทยทุกภาครับประทานแคเป็นผัก โดยใช้ยอดอ่อนและใบอ่อนลวกให้สุกนำมารับประทานร่วมกับน้ำพริก ดอกอ่อนนำไปปรุงเป็นอาหารได้หลายอย่างแต่ก่อนปรุงอาหารมักจะเอาเกสรตัวผู้ออกเสียก่อนเพื่อความขมลดลงจากนั้นจึงนำไปลวกให้สุกจิ้มน้ำพริกรับประทานหรือนำไปต้มจืดดอกแคหรือ ผัดรวมกับปลา หรือกุ้งก็ได้ตามใจชอบ ส่วนผักอ่อนก็เช่นกัน สามารถนำไปลวกให้สุกนำมารับประทานแกงส้มกับน้ำพริก สำหรับชาวอีสานนำดอกและยอดอ่อนมานึ่งรับประทานร่วมกับแจ่ว ปน ลาบ ก้อย หรือปรุงเป็น แกงคั่ว แกงอ่อม

โหระพา เป็นยาระบายในรายที่ท้องผูกเป็นประจำใบ-แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม ขับเหงื่อ ช่วยย่อย แต่งกลิ่นน้ำจากใบ-แก้ไอ แก้สะอึก หยอดหูแก้ปวด แก้หูติง แก้กลากเกลื้อน ทำให้ประจำเดือนปกติ

ตดหมูตดหมา เป็นอาหาร โค กระบือ สมุนไพร มีกลิ่นเหม็นเขียวเนื่องจากมีสาร Methyl mercaptan เมื่อต้มกลิ่นจะระเหยไป นำมาทำอาหารได้ ทั้งต้น รสขม แก้ตัวร้อน ขับลม แก้ท้องเสีย ขับพยาธิไส้เดือน เป็นยาอายุวัฒนะ ต้มดื่มขับปัสสาวะ ถอนพิษสุรา ยาสูบ พิษจากอาหาร ใบ รสขมแก้พิษงู แก้ปวดฟัน แก้เจ็บ แก้ปวดแสบปวดร้อน ทำเป็นอาหารบำรุงกำลังคนฟื้นไข้ หรือคนชรา ราก รสขมเย็น ฝนหยอดตา แก้ตาฟาง ตาแฉะ ต้มดื่มทำให้อาเจียน ฝนทาแก้ริดสีดวงทวาร ผล ทาพื้นทำให้พื้นมีสีดำ แก้ปวดฟัน

ผักแว่น ยอดอ่อนและใบอ่อนของผักแว่นเป็นผักออกยอดเกือบตลอดปี ชาวเหนือรับประทานผักแว่นโดยการนำมานึ่งหรือลวกเป็นผักจิ้มรับประทานร่วมกับน้ำพริก บางคนชอบรับประทานสดและผักแว่นยังนำไปปรุงอาหาร เช่น แกงแค แกงปลาอย่าง และแกงเนื้ออย่าง เป็นต้น

รสและประโยชน์ต่อสุขภาพ ยอดและใบผักแว่นมีรสขมอมหวาน รสชาติอร่อยช่วยให้เจริญอาหาร

ใบบัวบก สามารถลดความดันเลือดได้เนื่องจากจะช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นให้แก่เส้นเลือด ใบบัวบกจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้เป็นเบาหวานเพราะจะช่วยเพิ่มการไหลเวียนผ่านเส้นเลือดฝอย การแลกเปลี่ยนออกซิเจนผ่านเส้นเลือดฝอย จึงช่วยลดความเสี่ยงที่จะเกิดการบวม เส้นประสาทเสื่อม เห็นบชา แขนขาอ่อนแรง นอกจากนี้ใบบัวบกทำให้ผิวหนังเต่งตึงและมีความยืดหยุ่นขึ้น ตลอดจนช่วยป้องกันการเกิดแผลเป็นและช่วยในขบวนการหายของแผล เนื่องจากใบบัวบกจะควบคุมไม่ให้เกิดการสร้างคอลลาเจนบริเวณแผลมากเกินไป ดังนั้นจึงนิยมนำใบบัวบกไปใช้ในการรักษาแผลต่างๆ อาทิเช่น แผลผ่าตัด การปลูกถ่ายผิวหนัง แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลเรื้อรัง หรือแม้แต่แผลจากโรคเรื้อน จากการศึกษาผลการใช้ใบบัวบกเพื่อรักษาโรคเรื้อนและวัณโรคที่ผิวหนัง พบว่าสารอะซิไคโคไซโนในใบบัวบกสามารถทำลายสารเคลือบผิวที่หุ้มแบคทีเรีย (ปกติภูมิคุ้มกันไม่สามารถทำลายสารเคลือบผิวตัวนี้ได้) ทำให้ภูมิคุ้มกันเข้าไปจัดการกับเชื้อแบคทีเรียได้โดยตรง ใบบัวบกจะช่วยลดขนาดของเส้นเลือดหด เนื่องจากใบบัวบกจะทำให้คอลลาเจนที่หุ้มรอบเส้นเลือดดำยืดหยุ่นมากขึ้น ทำให้การไหลเวียนผ่านเส้นเลือดดำเนินไปได้สะดวกขึ้น

พืชสมุนไพร

ความหมายสมุนไพร ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542

สมุนไพร หมายความว่า พืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุ สารสกัดดั้งเดิมจากพืชหรือสัตว์ ที่ใช้หรือแปลสภาพหรือผสม หรือปรุงเป็นยาหรืออาหารเพื่อการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา หรือ

ป้องกันโรค หรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายของมนุษย์ หรือสัตว์ และให้หมายความรวมถึงถิ่นกำเนิด หรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งดังกล่าวด้วย

การจัดชุมนุมการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรแห่งชาติครั้งที่ 2 ได้ให้ความหมายของสมุนไพรไว้ดังนี้

สมุนไพร หมายถึง ส่วนที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุที่ยังไม่ได้ผสมหรือแปรรูปใดๆ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของประเทศ บรรพบุรุษของเราได้เลือกใช้สมุนไพรมาทำยารักษาโรคต่างๆโดยนำมา ผสม ประุงหรือแปรสภาพ เรียกว่า ยาสมุนไพร

สมุนไพรที่เราพบในหมู่บ้านร่องเย็นมาจากการที่คนในหมู่บ้านเข้าไปหาของป่าแล้วรู้จักว่าเป็นสมุนไพรชนิดไหนก็เก็บนำมาทำเป็นยาสมุนไพร และนำมาปลูกในบ้านของตน สมุนไพรที่พบมีดังนี้

ขมิ้นชัน เหง้าสดหรือแห้ง มีสรรพคุณและวิธีใช้ รักษาโรคผิวหนังจำพวกพุพองน้ำเหลืองเสีย โดยใช้เหง้าสดหั่นเป็นแว่นบดละเอียด เอาส่วนน้ำมาทาบริเวณที่เป็นหรือใช้เหง้าแห้ง บดให้ละเอียดนำมาโรยแผล แก้อาการท้องเดินที่ไม่ใช่บิดหรืออหิวาตกโรค โดยใช้เหง้าหั่นเป็นชิ้นๆ ครั้งละ 1 กำมือ น้ำหนักโดยประมาณ สด 10-20 กรัม แห้งหนัก 5-10 กรัม นำมาต้มกับน้ำพอประมาณดื่มให้จืดเหลือ๑ใน๓ แล้วเอามาต้ม วันละครั้ง

บอระเพ็ด ใช้เถาหรือลำต้นสด สรรพคุณและวิธีการ แก้ไข้ ใช้ครั้งละ 2.5 คืบ (30-40 กรัม) ตำคั้นเอาน้ำดื่ม และต้มกับน้ำดื่มก่อนอาหารวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น หรือเวลามีอาการ

หญ้าหนวดแมว รสและสรรพคุณยาไทย ขับปัสสาวะ ส่วนที่ใช้ใบหญ้าหนวดแมว วิธีใช้ หญ้าหนวดแมวแก้ขับเบา ทำได้โดยเอาใบแห้ง 4 กรัมหรือ 4 หยิบมือชงกับน้ำร้อน 1 ขวดน้ำปลา เหมือนกับชงน้ำชา ดื่มวันละ 1 ขวด วันละ 3 ครั้งหลังอาหาร ข้อควรระวัง คือ คนป่วยที่เป็นโรคหัวใจห้ามรับประทาน เพราะมีสารโปแตสเซียม

เหงือกปลาหมอ รสและสรรพคุณยาไทย แก้ผดและผื่นคัน เป็นยาแก้ไข้หวัดรักษาโรคปอดบวมถอนพิษ พอกฝีและแผลอักเสบแก้อาการของงูสวัด ส่วนที่ใช้ ลำต้น ใบ วิธีใช้ ใช้ลำต้นสด นำมาต้มน้ำอาบแก้ผดและผื่นคัน หรือใช้ ใบ ต้มกินเป็นยาแก้ไข้หวัด และใช้ใบสด ตำละเอียด ใช้รักษาโรคปอดบวม แล้วพอกถอนพิษ พอกฝีและแผลอักเสบ รากสด นำมาต้มเอาน้ำกินแก้อาการของงูสวัด

ดีปลี รสและสรรพคุณยาไทย รสเผ็ดร้อน ขม บำรุงธาตุ ขับลม และแก้จุกเสียด ส่วนที่ใช้ ผลแก่จัด ตากแดดให้แห้ง วิธีใช้ ใช้ผลแก่แห้งประมาณ 10 ดอก ใส่น้ำประมาณครึ่งลิตร ต้มเอาน้ำดื่ม ถ้าไม่มีดอกใช้เถาต้มแทนได้ เมื่อมีอาการไอ มีเสมหะ ให้ใช้ผลแก่แห้งของดีปลีประมาณขนาดครึ่งผลถึงหนึ่งผลฝนกับมะนาวแทรกเกลือกวาดหรือจิบบ่อยๆ

ฟ้าทลายโจร รสและสรรพคุณยาไทย รสขมเย็น แก้ไข้ แก้ท้องเสีย ส่วนที่ใช้ ใบ และลำต้น วิธีใช้ 1) ยาลูกกลอน นำใบฟ้าทลายโจรสด ล้างให้สะอาด ผึ่งลมให้แห้ง บดให้เป็นผงให้ละเอียด ปั่นกับน้ำผึ้ง เก็บไว้ในขวดแห้งและมิดชิด รับประทานครั้งละ 1.5 กรัม วันละ 4 ครั้ง ก่อนอาหารและก่อนนอน 2) ยาตองเหล้า นำใบฟ้าทลายโจรแห้งเขย่าให้เป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ในขวดแก้วใช้เหล้าโรงแช่ให้ท่วมยาเล็กน้อยปิดฝาให้แน่น เขย่าขวดหรือคนยาวันละ 1 ครั้ง พอลบ 7 วัน กรองเอาน้ำเก็บไว้ในขวดที่มิดชิดและสะอาด รับประทานครั้งละ 1-1-2 ช้อนโต๊ะ(รสขมมาก) วันละ 3-4 ครั้ง ก่อนอาหาร

ยอ รสขมเล็กน้อย ผลยอแก้อาเจียน ขับลม บำรุงธาตุ ส่วนที่ใช้ ผลดิบหรือผลห่ามสด วิธีใช้ ใช้ผลยอหั่นปิ้งพอเหลืองกรอบ ต้มเอาน้ำดื่ม เป็นกระสายยาใช้ร่วมกับยาอื่น แก้คลื่นไส้อาเจียน ผลยอไม่มีพิษเฉียบพลันและใช้เป็นอาหาร จึงใช้เป็นยาแก้อาการคลื่นไส้อาเจียนที่ไม่รุนแรงได้ เลือกเอาผลดิบหรือผลห่าม ผ่านเป็นชิ้นบางอย่างหรือคั่วไฟอ่อนๆให้เหลืองกรอบ ต้มหรือชงน้ำดื่มใช้ครั้งละประมาณ 2 กำมือ (10-15 กรัม) เอาน้ำที่ได้จิบทีละน้อยและบ่อยๆ ครั้งจะได้ผลดีกว่าดื่มทีเดียว

มะระขี้นก เนื้อผลมีรสขม สรรพคุณเจริญอาหาร บำรุงน้ำดี แก้โรคของม้ามและตับ ขับพยาธิ น้ำคั้นจากผลมะระเป็นยาระบายอ่อนๆ อมแก้ปากเปื่อย ปากเป็นขุย ส่วนที่ใช้ เนื้อผลอ่อน เก็บลูกมะระขี้นกเมื่อลูกยังเป็นสีเขียว วิธีใช้ ผลมะระอ่อนใช้รับประทานเป็นยาเจริญอาหาร โดยการต้มให้สุกรับประทานร่วมกับ น้ำพริก ผลมะระสุกห่ามรับประทาน เพราะจะทำให้มีอาการคลื่นไส้อาเจียน

สะเดา รสขม ส่วนที่ใช้ ยอดและดอกสะเดา มักออกยอดและดอกในฤดูหนาว วิธีใช้ ยอดสะเดา หรือดอกสะเดาลวกหรือต้ม รับประทานร่วมกับน้ำปลาหวาน จะช่วยเจริญอาหารได้

รางจืด รางจืดมีประสิทธิภาพในการรักษา คือ รางจืดสายพันธุ์ดอกสีม่วง ส่วนที่ใช้ รากและเถา รับประทาน แก้วร้อนใน กระหายน้ำ ใบและราก ใช้ปรุงเป็นยาถอนพิษไข้ เป็นยาพอกบาดแผล น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ทำลายพิษยาฆ่าแมลง พิษจาก สตรีกนินให้เป็นกลาง พิษจากดื่มเหล้ามากเกินไป หรือยาเบื่อชนิดต่างๆ เข้าสู่ร่างกาย วิธีใช้ เป็นยาถอนพิษจากยาพิษต่างๆ หรือสุรา ใบสด สำหรับคน 10-12 ใบ สำหรับวัวและควาย 20-30 ใบ นำใบสดมาตำผสมกับน้ำซาวข้าวครึ่งแก้ว คั้นเอาแต่น้ำดื่มให้หมดทันทีที่มีอาการ อาจให้ดื่มซ้ำได้อีกใน ½-1 ชั่วโมง ต่อมา รากสด สำหรับคน 1-2 ouncelies สำหรับวัวและควาย 2-4 ouncelies นำรากมาฝนหรือตำกับน้ำซาวข้าว แล้วดื่มให้หมดทันทีที่มีอาการ อาจให้ดื่มซ้ำได้อีกใน ½-1 ชั่วโมง ต่อมา

สรุปทรัพยากรบ้านร่องเย็น

จากการได้ไปสำรวจพื้นที่ในหมู่บ้าน ร่องเย็น ต.ทุ่งน้าว อ.สอง จ.แพร่ พบว่าในชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญอยู่หลายอย่างแต่ที่หลักๆและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน และ หมู่บ้านใกล้เคียง มีดังนี้

น้ำ ทรัพยากรน้ำ เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับชุมชนนี้เพราะอาชีพหลักของชุมชนนี้คือเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ และจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำในขบวนการผลิต ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นมากในชุมชนมีแม่น้ำไหลผ่านและมีการขุดบ่อน้ำ หรือคลองเพื่อเก็บกักน้ำไว้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมถือว่าชุมชนนี้มีทรัพยากรน้ำค่อนข้างที่จะสมบูรณ์มาก

ป่า ทรัพยากรป่า เนื่องจากชุมชนนี้ไม่มีป่าในเขตพื้นที่เป็นของตัวเอง จึงเป็นการใช้ป่าชุมชนร่วมกับ ต.ทุ่งน้าว ซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน แต่ไม่ได้ครอบคลุมถึง หมู่บ้านร่องเย็น ดังนั้นทรัพยากรนี้จึงไม่ค่อยมีส่วนสำคัญเท่าที่ควรในการดำเนินชีวิต เพราะป่านั้นอยู่ไกลจากหมู่บ้านพอสมควร การใช้ทรัพยากรนี้จึงมีแต่การหาของป่า สัตว์ป่า มาบริโภคในครอบครัวหรือถ้ามากกว่านั้นคือการนำเอาไปขายบ้างในบางส่วน

ดิน ทรัพยากรดิน ดังที่กล่าวเอาไว้ข้างต้นแล้วว่าในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน คือการประกอบอาชีพหลัก และอาชีพนั้นคือเกษตรกรรมซึ่งอาชีพนี้ใช้ดินเป็นหลักในการทำ ดังนั้นทรัพยากรดินจึงจำเป็นมาก ซึ่งดินในหมู่บ้านนั้นเป็นดินที่ค่อนข้างสมบูรณ์มีแร่ธาตุและชนิดของดินที่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรม จึงส่งผลให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ผลดีและได้รับผลตอบแทนเป็นที่น่าภูมิใจ

ประโยชน์

ประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจากทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ในการใช้ทรัพยากรของชาวบ้านนั้นได้ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีการจัดสรรทรัพยากรกันอย่างเท่าเทียม ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบเพราะมีการสร้างระเบียบในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรนั้นการได้ประกอบอาชีพที่เป็นอาชีพหลักของครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีรายได้ ได้อุปโภค บริโภค ประโยชน์ เหล่านี้นั้นเกิดจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านทั้งสิ้น

การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดของชุมชน

การใช้ทรัพยากรทางด้านแหล่งน้ำชาวบ้านจะไม่ปล่อยแหล่งน้ำธรรมชาติให้อยู่ว่างเปล่า จะมีการหาอาชีพให้กับตนเองคือการเลี้ยงปลาในกระชังและนอกจากนั้นแล้วชาวบ้านยังหาปลามาปล่อยไว้ในแหล่งน้ำเมื่อมีงานหรือเทศกาลก็จะมาจับไปรับประทานกันเองภายในหมู่บ้าน

ทรัพยากรที่นำมาใช้ทางการเกษตรชาวบ้านจะเลือกพืชให้เหมาะกับฤดูกาลเพื่อจะได้ราคาดีและจะได้ประหยัดน้ำและจะได้ใช้ในการปลูกพืชชนิดอื่น

ทางด้านการดำเนินชีวิตของประชากรคือ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่มีแนวคิดที่เป็นจุดเด่นของหมู่บ้านและนำความคิดมาเผยแพร่และสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน คือการนำขางข้าวโพดที่ไม่ใช้แล้วมาเผาให้เป็นผงละเอียดแล้วนำมาทำถ่านอัดแท่งเป็นอาชีพเสริมอีกอย่างหนึ่งและทรัพยากรทางการเกษตรที่ไม่ใช้ก็นำมาหมักให้เป็นปุ๋ยไว้ขายสร้างรายได้อีกทางหนึ่งทั้งหมดนี้เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดของหมู่บ้านและควรปฏิบัติต่อไปเพื่อเป็นแบบอย่างแก่สังคม

การดูแลรักษาให้ลูกหลานได้ใช้ในอนาคต

จากการที่ได้ไปสำรวจชาวบ้านจะช่วยกันดูแลแหล่งน้ำ โรงเรียน วัด และรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ทำสืบต่อกันมาช้านานและสิ่งที่ประทับใจมากที่สุด คือ ความสามัคคีของชาวบ้านและจะช่วยเหลือกันเสมอมาช่วยกันทำนุบำรุงโรงเรียน วัด ให้อยู่ในสภาพที่ดีเพื่อให้เยาวชนในหมู่บ้านได้ใช้ในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีบ้านจะมีผู้ที่มีความสามารถในการเล่นดนตรีพื้นเมืองทางภาคเหนือ และชาวบ้านก็จะนำบุตรหลานของตนไปฝากเพื่อหัดเล่นดนตรีหรือบางโอกาสก็จะมาสอนให้ที่โรงเรียนเพื่อให้ลูกหลานได้สืบสานกันต่อไป

การสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชน

การสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชน ศึกษาถึงวิถีของชาวบ้านหมู่ 3 และหมู่ 5 ในการสร้างความพร้อมภูมิคุ้มกันของชุมชนที่ทำให้บ้านร่องเย็นเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ประกอบไปด้วย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้านชีวิตจิตใจด้านอนามัย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านร่องเย็น มีการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยได้มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในหมู่บ้าน เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยในชุมชนมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้ค่า เพื่อเป็นการป้องกันปัญหา การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษโดยในหมู่บ้านได้มีโครงการส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ภายในหมู่บ้านมีการแยกประเภทขยะ ขยะแห้ง ขยะเปียก วางไว้ตามจุด ของแต่ละครอบครัวในหมู่ 3 เพื่อป้องกันปัญหาขยะล้นเมืองและก่อให้เกิดมลพิษทั้งทางน้ำและอากาศนี้ได้มีการประชุมหารือกันก่อนในหมู่บ้านถึงชุมชนขั้นตอนการกำจัดขยะ โดยที่นี่มีการกำจัดขยะด้วยวิธีการฝังกลบให้ห่างไกลและแหล่งน้ำ

ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านร่องเย็น มีการทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ การปลูกข้าว ข้าวโพด ยาสูบ เป็นหลักในการหมุนเวียนกันโดย ไม่มีครอบครัวไหนรวยที่สุดและจนที่สุดในหมู่บ้านจะมีการใส่สารเคมีน้อยลงและจะใช้น้ำยามากชีวภาพ มีการใช้น้ำยามักจุลินทรีย์และลด

การใช้สารเคมี โดยเน้นให้ทุกคนในหมู่บ้านเพาะปลูกพืชผักสวนครัวตามบริเวณรอบบ้านของตนเองโดยที่จะได้ไม่ต้องซื้อเป็นการใช้ชีวิตแบบพอเพียง

หากถามคนที่นี่เขามีความภูมิใจใหม่กับสิ่งที่เขาเป็นอยู่ก็ต้องได้ยินเป็นเสียงเดียวกันเป็นแนวว่า"ภูมิใจ"สิ่งที่พบเห็นเป็นประจำสำหรับที่นี่คือภาพของชาวบ้านที่ตื่นแต่เช้าเพื่อไปทำการเกษตร ทั่วครอบครัวเขามีการปลูกฝังให้ลูกหลานให้เป็นคนที่ยั่งยืน อดทน เรียนรู้ และสู้งาน และนอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมีการรวมกันจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านโดยสมาชิกในหมู่บ้านรวมกลุ่มกัน มีประธานกลุ่มเป็นผู้บริหารทางการ โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านฝากเงินไว้กับธนาคารหมู่บ้าน โครงการออมทรัพย์วันละบาทกับธนาคาร(ช.ก.ส) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ทำให้ชุมชน มีความเข้มแข็ง และมีกองทุนในหมู่บ้านไว้ช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้มีปัญหา

ด้านสังคม ชุมชนบ้านร่องเย็นมีสภาพสังคมเป็นแบบพึ่งอาศัยกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้อเพื่อเอื้อเผื่อแผ่ใช้วัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยกับแบบสังคมชนบท ถึงแม้ภายนอกจะโอบล้อมไปด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ก็ยังมีบางสิ่งบางอย่างอาจสูญหายไปแล้วพร้อมๆ กับการจากไปของคนรุ่นเก่า ซึ่งก็ยังมีภาพความเป็นชุมชนบ้านร่องเย็นทั้งสองหมู่บ้าน นั่นก็คือการแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน

ด้านการเมือง เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาในการซื้อขายเสียงเน้นหลักความยุติธรรม ซึ่งชุมชนมีวิธีการเกี่ยวกับเดินขบวนรณรงค์ในเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงในหมู่บ้านเพื่อให้ทุกคนในหมู่บ้าน รู้ถึงหลักประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่อนอหลับทับสิทธิ การให้ประชาสัมพันธ์โดยการกระจายเสียงในหมู่บ้านให้ทุกคนได้รู้ถึงประชาธิปไตยในการเลือกตั้งในแต่ละครั้ง และจัดหาวิทยากรให้ความรู้แก่ทุกคนในหมู่บ้าน

ด้านการศึกษา ชุมชนบ้านร่องเย็น ให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษา จึงได้มีการส่งเสริมการศึกษาต่อ ในทางภาคบังคับอย่างน้อย 12 ปี ให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน รวมไปถึงผู้ด้อยโอกาสด้วย โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนที่ไม่มีการศึกษาได้ศึกษาเล่าเรียน ผ่านทางการบริการการศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) ตั้งแต่ ป.1 - ม.6 สามารถเรียนผ่านทางดาวเทียม นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เด็กชั้นประถมศึกษาได้มีการเรียนการสอนผ่านทางดาวเทียม ทำให้ เด็ก ๆ มีความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียนและมีความมุ่งมั่นในความตั้งใจ เพื่ออนาคตในวันข้างหน้า และยังมีการปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีความรักในชุมชนและท้องถิ่น เช่น มีโครงการ อสม.น้อย ร่วมกับชุมชน เป็นต้น

ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ น้ำเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งเพราะทุกครอบครัวในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทางด้านแหล่งน้ำและการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพและราคาสูงเพื่อหารายได้ให้แก่ชุมชน จึงได้มีการตั้งโครงการสำหรับหมู่บ้าน ที่ส่งเสริมทางด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ดังนี้

1) โครงการก่อสร้างขังลำเหมือง สาย 2 R ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำว จำนวน 70,500 บาท และได้มีการดำเนินการก่อสร้าง คาดลิ่งเหมือง (คสล) สายแยกซอย 2 R ถึงห้วยน้ำซึกบ้านร่องเย็นหมู่ที่ 3 ต. ทุ่งน้ำว ขนาดร่องกว้าง 0.50 เมตร หนา 0.70 ยาวรวม 65 เมตร ลึก 0.50 เมตร หนา 0.70 เมตร

2) โครงการขุดลอกขังลำเหมืองสายซอย 2 R หมู่ 2 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำว 75,500 ได้ทำการขุดลอกร่องเหมืองสายซอย 2 R บ้านร่องเย็นหมู่ที่ 3 ขนาดปากกว้าง 3 เมตร ยาวรวม 900 เมตร ลึก 2 เมตร กว้าง 1 เมตร พร้อมตกแต่งทางทั้งสองข้าง หรือ ปริมาณดินขุดไม่น้อยกว่า 3,600 ลูกบาศก์เมตร

ด้าน ชีวิตจิตใจ ด้านอนามัย มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยทุกเพศ ทุกวัย โดยผู้สูงอายุ จะมีการตรวจสุขภาพอนามัยประจำเดือนและมีการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับ อายุเหมาะสม ร่างกาย,วัย ในวัยกลางคนและวัยรุ่นมีการส่งเสริมให้มีการออกกำลังกาย โดยการ เล่น กีฬา เดิน แอโรบิค เป็นประจำทุกเย็น ประกอบกับ การรับประทานอาหารที่ปลอดภัยพิช จึงทำให้ประชาชนมีอายุยืนในหมู่บ้าน ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีฉิวพรรณที่อ่อนกว่าวัย

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน บ้านร่องเย็น ส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านมีระบบ มีพื้นฐานต่าง ๆ ที่ได้มาตรฐานเป็นแบบเดียวกัน อำนวยความสะดวกกับผู้คนในชุมชน โครงการที่เกิดขึ้นคือ

1) โครงการลงลูกรังถนน สายคันคลองห้วยผาจับ ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำวจำนวน 30,500 บาท ได้ดำเนินการลงลูกรังปรับปรุงซ่อมแซมถนนลูกรังห้วยผาจับ บ้านร่องเย็นหมู่ 3 ขนาดกว้าง 3 เมตร ยาวรวม 650 เมตร หนา 0.20 เมตร หรือ ปริมาณดินลูกรังไม่น้อยกว่า 500 ลูกบาศก์เมตร

2) โครงการสนับสนุนงบประมาณซ่อมแซมไฟกิ่ง ม.1- ม 5 องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำว สนับสนุนงบประมาณจำนวน 5 หมู่บ้าน 1-5 หมู่ โดยจัดซื้ออุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น หลอดไฟ สายไฟ 52,555 บาท

ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน

ปราชญ์ชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน คือ ผู้มีความรู้ที่เฉพาะทางโดยได้เล่าเรียนสืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยศึกษามาจากประสบการณ์จริง และเป็นผู้ที่สามารถสืบทอดไปสู่ยังรุ่นลูกรุ่นหลานต่อไป ปราชญ์ชาวบ้านนั้นเป็นผู้ที่มีทั้งมรดกและมีทั้งสมบัติทางปัญญา ล้วนเป็นคุณทรัพย์ทางปัญญาที่สำคัญของแผ่นดิน ควรแก่การสืบสานสู่คนรุ่นหลังต่อไป

ปราชญ์ชุมชนบ้านร่องเย็น หมู่ 3

ด้านจักสาน

1) นายปิ่น หล่ายแก้ว อายุ 73 ปี เกิดปี 2577 ที่อยู่ 1/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลัก ปลูกผักสวนครัว อาชีพเสริม จักสาน ความสามารถพิเศษ สาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ปลูกมด แข่ง หวด (ที่นิ่งข้าว) การสืบทอด เริ่มจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง แรงบันดาลใจ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำได้มีโครงการอบรม จึงทำให้มีความชอบหลังจากไปอบรมมา คุณสมบัติ มีใจรัก มีความขยัน อดทน รอบคอบ มีใจเย็น รายได้ วันละ 50 บาท การถ่ายทอด ถ้ามีผู้ที่สนใจก็จะสืบทอดให้โดยการมาศึกษาด้วยตนเอง มาฝึกหัดทำ สืบทอดแบบ ไม่หวังวิชาความรู้ แนวคิด น่าจะสูญหาย เพราะว่ามีผู้ที่สนใจในการจักสานนั้นเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น ไม่ค่อยมีผู้ที่สนใจ

2) นายคำ ร่องศักดิ์ อายุ 70 ปี เกิดปี 2480 ที่อยู่ 149 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมจักสาน ความสามารถพิเศษ สาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ปลูกมด แข่ง หวด (ที่นิ่งข้าว) การสืบทอด เริ่มจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองบวกกับใจรักในด้านการจักสาน อาศัยวิธีการแบบครูพักลักจำ แล้วนำมาฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ นอกจากนี้ยังได้รับการฝึกอบรมอาชีพจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำ จากนั้นก็มีการรวมกลุ่มกันกับชาวบ้านที่มีความสนใจในด้านการจักสาน แรงบันดาลใจ เกิดจากความชอบส่วนตัวในงานจักสาน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทำเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว คุณสมบัติ มีใจรัก ตั้งใจจริง มุ่งมั่น มีความขยัน อดทน รอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รายได้ เมื่อมีคนต้องการก็จะมาสั่งทำที่บ้าน หรืออาจจะมาซื้อเองที่บ้าน รายได้เป็นปีปีละ 1,000 บาท การถ่ายทอด ให้กับบุคคลที่มีความสนใจในด้านงานจักสาน บุคคลใดสนใจต้องมีการมาฝึกหัดด้วยตนเอง แนวคิด จะมีการขยายโอกาสให้กับเด็ก ๆเยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยที่จะขยายไปในโรงเรียน โดยเริ่มจาก เด็กเยาวชนโรงเรียนวัดร่องเย็น เพื่อเป็นการปลูกฝังและให้มีการสืบสานและสืบทอดงานหัตถกรรมงานจักสานต่อไปในอนาคต

3) นายนิยม ไหมคำ อายุ 41 ปี เกิดปี 2509 ที่อยู่ 5/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลัก เกษตรกร อาชีพเสริม จักสาน ความสามารถพิเศษ สาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ช่าง สุ่ม หวด (ที่นั่งข้าว) การสืบทอดเรียนรู้มาจากบิดาและศึกษาด้วยตัวเองจากประสบการณ์ นอกจากนี้ยังได้รับการฝึกอบรมอาชีพจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว จากนั้นก็มีการรวมกลุ่มกันกับสมาชิก แรงบันดาลใจ เกิดจากความชอบส่วนตัวในงานจักสาน มาจากบิดา เนื่องด้วยความพิการไม่สามารถทำงานทางด้านการเกษตรได้เหมือนชาวบ้านปกติ คุณสมบัติ มีใจรัก ตั้งใจจริง มุ่งมั่น มีความขยัน อดทน รอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รายได้ เมื่อมีคนต้องการก็จะมาสั่งทำที่บ้าน หรืออาจจะมาซื้อเองที่บ้าน การถ่ายทอดบุคคลที่จะมารับการถ่ายทอดต้องมีความสนใจ และรักที่จะทำงานด้านจักสาน

4) นางจัน ไหมคำ อายุ 64 ปี ปีเกิด 2486 ที่อยู่ 5/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลัก เกษตรกรอาชีพเสริม สานยกยอ ความสามารถพิเศษ สาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ยกยอ สวิง แห อวน การสืบทอด เรียนรู้โดยการสังเกตจากเพื่อนบ้าน แล้วกลับมาหัดทำด้วยตัวเองจนชำนาญแรงบันดาลใจเพื่อให้มีอุปกรณ์ใช้ในครัวเรือนและเพื่อจำหน่ายหารายได้เสริมให้กับครอบครัว คุณสมบัติ มีความละเอียด ปรานีตรอบคอบ สายตาดี สมาธิแน่น มีความขยัน อดทน รอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รายได้ 4,000-5,000 บาทต่อปี ระยะเวลาในการทำจะขึ้นอยู่กับขนาดและชนิดของงาน ซึ่งผลงานในแต่ละชิ้นมีขนาดไม่เท่ากัน มีตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึง 6 ศอก ใช้ระยะเวลาสูงสุด 5 เดือน

5) นายทาน หล่ายห้า อายุ 73 ปี ปีเกิด 2477 ที่อยู่ 85/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลัก เกษตรกร อาชีพเสริม จักสาน ความสามารถพิเศษ สาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ปลูกมิด เข่ง หวด (ที่นั่งข้าว) การสืบทอด เริ่มจากการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเองประกอบกับการที่ตนเองนั้นมีใจรักในด้านของงานสาน อาศัยวิธีการแบบครูพักลักจำ ลองผิดลองถูก การสังเกต การดัดแปลงชิ้นงานจากผู้อื่นแล้วนำมาฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ แรงบันดาลใจเกิดจากความชอบส่วนตัวในงานจักสาน ไม่ต้องหาซื้อเครื่องใช้ในครัวเรือน คุณสมบัติ มีใจรัก ตั้งใจจริง มุ่งมั่น มีความขยัน อดทน รอบคอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รายได้ ปีละประมาณ 8,000 บาท การถ่ายทอด ให้กับบุคคลที่มีความสนใจในด้านงานจักสาน บุคคลใดสนใจต้องมีการมาฝึกหัดด้วยตนเอง แนวคิด จะอนุรักษ์สืบสานการจักสานให้คงอยู่สืบไป

6) นายปิ่น เตปะนะ อายุ 75 ปี เกิดวันที่ 13 ตุลาคม 2475 ที่อยู่ 154 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักปลูกผักสวนครัว อาชีพเสริมจักสาน ความสามารถพิเศษ สาน เครื่องจักสานไม้ไผ่ ปลูกมิด แข่ง หวด (ที่นิ่งข้าว) การสืบทอด เริ่มจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง แรงบันดาลใจ องค์กรการบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าวได้มีโครงการอบรม จึงทำให้มีความชอบหลังจากไปอบรมมา คุณสมบัติ มีใจรัก มีความขยัน อดทน รอบคอบ ใจเย็น รายได้ ไม่แน่นอน การถ่ายทอด ถ้ามีผู้ที่สนใจก็จะสืบทอดให้โดยการมาศึกษาด้วยตนเอง มาฝึกหัดทำ สืบทอดแบบ ไม่หวังวิชาความรู้ แนวคิด จะสูญหาย เพราะว่ามีผู้ที่สนใจในการจักสานนั้นเพียง 20 เปอร์เซนต์เท่านั้น ไม่ค่อยมีผู้ที่สนใจ

พิธีกรรมความเชื่อ

1) นางต่วน ปินะสุ อายุ 72 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2477 ที่อยู่ 12 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักรับจ้าง ความสามารถ เป็นช่างทอ (เจ้าพ่อคำขาว) การสืบทอด เจ้าพ่อจะเลือกเอง เทพนิมิต คุณสมบัติของคนที่ทำ อยู่ในศีลธรรม แรงบันดาลใจช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อนในเรื่องที่มองไม่เห็น การถ่ายทอด เจ้าพ่อท่านจะเป็นผู้เลือกเอง สิ่งที่ควรปฏิบัติ ต้องอยู่ในศีลธรรม ห้ามลอดใต้ที่ตากผ้า ห้ามทานเนื้อสัตว์ที่เป็นโรคตาย วันของขมาดำหัว วันที่ 16 เมษายน ของทุกปี

2) นางกวง อุดธรรมใจ อายุ 88 ปี เกิดวันที่ 10 สิงหาคม 2463 ที่อยู่ 11/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ความสามารถพิเศษ เป็นช่างทอ การสืบทอด สืบทอดมาจากจังหวัดเชียงราย สืบทอดมาจากมารดาของตนเอง แรงบันดาลใจ ความชอบ และอยากสืบทอดพิธีกรรมนี้ให้คงอยู่ต่อไป คุณสมบัติมีความชอบในตัวเอง ชื่อสัตย์ ไม่หวังผลประโยชน์ ควรอยู่ในศีลธรรม รายได้ แล้วแต่ผู้ที่มาหาจะให้ ไม่แน่นอน การถ่ายทอด การถ่ายทอดนั้นองค์เจ้าพ่อจะเป็นผู้เลือกเอง ท่านจะเอาผู้ที่อยู่ในศีลธรรม อุดมการณ์ ชื่อสัตย์ต่ออาชีพของตนเอง ไม่มีการหลอกลวง

3) นายทรวง จำปา อายุ 59 ปี เกิดวันที่ 4 พฤศจิกายน 2491 อยู่บ้านเลขที่ 102/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีความสามารถเรียกขวัญ อาชีพหลักเกษตรกรรม การสืบทอดได้ศึกษาเล่าเรียนมาตอนเป็นสามเณรศึกษาจากตำราหมอเมือง คุณสมบัติของคนที่ทำจะเป็นคนเพื่อสังคม เสียสละ ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม แรงบันดาลใจ ชอบ อยากสืบทอดประเพณีไม่ให้สูญหาย และมีรายได้ไม่แน่นอนส่วนใหญ่ได้มาจากอาชีพหลัก การถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจจะเรียน เป็นวิทยากรบางครั้ง ถ้ามีคนสนใจ ให้พ่อแม่มามอบ

ลูกหลานให้กับครูอาจารย์ผู้สอนโดยสอนไปเรื่อยๆ ถ้ามีเวลาก็สอน ถ้าไม่มีเวลารว่างก็จะไม่สอน ไม่กำหนดเวลา แนวคิดต้องการไม่สูญหาย เพราะยังมีรุ่นลูก รุ่นหลานคอยสืบทอดอยู่เพราะวิธีการเรียกขวัญยังเป็นพิธีกรรมที่คนส่วนใหญ่สนใจ เคล็ดลับการทำให้รักษาคุณภาพเสียงโดยการต้มน้ำส้ม น้ำอุ่น เพื่อไม่ให้เสียงแตกดูแลรักษาเสียง ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง การเตรียมตัวต้องขยันท่องจำเพื่อไม่ให้ลืม

4) นายอินทร จินารักษ์ อายุ 79 ปี เกิดวันที่ 15 เมษายน 2471 อยู่บ้านเลขที่ 102/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ มีอาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมรับสะเดาะเคราะห์ การสืบทอด สืบทอดมาจากอาจารย์จันทร์ บ้านหนองเล็ง ประมาณ 30-40 ปีและเคยบวชเรียนมา ศึกษาตั้งแต่ตอนบวชเรียน คุณสมบัติของคนที่ต้องมีความสนใจและเต็มใจที่จะเล่าเรียนศึกษา แรงบันดาลใจเริ่มจากคนสมัยก่อนไม่มีคนที่จะสืบทอด มีความชอบ ไม่อยากให้สูญหาย การถ่ายทอดให้กับผู้ที่มีความสนใจ และตั้งใจที่จะมาศึกษาเล่าเรียน อุดมการณ์ต้องการให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

5) นายดี ร่องระกำ อายุ 65 ปี เกิดวันที่ 9 มิถุนายน 2485 อยู่บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมหมอบีดเป่า การสืบทอดมาจากพ่อของภรรยา และตำราเมืองมีการจดบันทึกไว้ แรงบันดาลใจศึกษาเรียนรู้เป็นความรู้ คุณสมบัติ ชื่อสัตย์ สุจริต ไม่หลอกลวงผู้อื่น การถ่ายทอดสืบทอดให้กับบุคคลที่สนใจ โดยการให้มาจดบันทึกวิชาตำราต่อไป อุดมการณ์ชื่อสัตย์ต่ออาชีพของตนเอง

ด้านการเกษตร

1) นางรุ่ง กั้นโบราณ อายุ 44 ปี เกิดวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2506 อยู่บ้านเลขที่ 2/3 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร(ผสมผสาน) อาชีพเสริมเลี้ยงหมู การสืบทอดเรียนรู้ด้วยตนเองและได้จากการอบรมจากทางราชการ คุณสมบัติของคนที่ทำ ขยัน อดทน หมั่นเพียร แรงบันดาลใจไม่เบียดเบียนใคร และหารายได้เสริมให้ครอบครัว รายได้ปีละ 100,000 บาท อุดมการณ์ของตัวเองทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค

2) นายยศ ร่องแก้ว อายุ 58 ปี เกิดปี 2492 บ้านเลขที่ 86/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักปลูกข้าว อาชีพเสริมปลูกยาสูบ การสืบทอดบิดามารดามีอาชีพมาก่อน คุณสมบัติของคนที่ต้องขยัน อดทน หมั่นเพียร ส่วนแรงบันดาลใจทำนามีรายได้ดี และเป็นอาชีพสืบทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ รายได้ปีละเกือบ 100,000 บาท เมื่อหลักต้นทุน

การผลิตรวมทั้งต้นทุนการจ้างงานแล้ว จะเหลือ ประมาณ 50,000 บาท อุดมการณ์ต้องทำให้ดีที่สุด ทำแล้วราคาก็จะดีตามมา

ด้านศิลปะคนตรีพื้นเมือง

1) นางสาวลัย อุดมธรรมชัย อายุ 55 ปี เกิดวันที่ 20 มิถุนายน 2495 ที่อยู่ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกรกรรม อาชีพเสริม ผลิตข้าว กุ้ง ความสามารถพิเศษดนตรีพื้นเมือง การสืบทอดหัวหน้าหน่วยควบคุมโรคติดต่อ จังหวัดน่าน และเป็นประชาชนบ้านร่องเย็นด้วย ได้มาสอนทุกวันศุกร์ วันเสาร์ และวันอาทิตย์ แรงบันดาลใจ อยากสืบทอดศิลปะพื้นบ้าน ให้คงอยู่ คุณสมบัติมีพรสวรรค์ ความชอบส่วนตัว การถ่ายทอดมีลูกศิษย์ต่างบ้านมาเล่าเรียน เป็นวิทยากรให้ความรู้ สืบทอดให้กับผู้ที่มีความสนใจ อยากเรียน อุดมการณ์ไม่อยากจะให้ศิลปะพื้นบ้านสูญหายไปจากหมู่บ้าน

2) นางวรรลี สุจิตร์ อายุ 64 ปี เกิดวันที่ 28 กรกฎาคม 2486 อยู่บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลัก ศิลปิน(ขอพื้นบ้าน)ความสามารถพิเศษขอพื้นบ้าน การสืบทอดสืบทอดมาจากมารดาเพราะ เป็นลูกหลานศิลปิน แรงบันดาลใจมาจากมารดา เพราะมารดามีอาชีพเป็นศิลปินขอ คุณสมบัติมีพรสวรรค์ ความชอบส่วนตัว การถ่ายทอดมีลูกศิษย์ต่างบ้านมาเล่าเรียน เป็นวิทยากรให้ความรู้ สืบทอดให้กับผู้ที่มีความสนใจ อยากเรียน อุดมการณ์มีความมั่นคง หมั่นรำเรียนศึกษา มีความซื่อสัตย์ต่อวงดนตรี

ด้านอาหาร

1) นางกุศล ร่องเสียบ อายุ 36 ปี เกิดวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2504 ที่อยู่ หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกรกรรม อาชีพเสริมทำขนมไทย การสืบทอดจากบิดามารดาและได้รับการเข้าอบรม การเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการสังเกต คุณสมบัติของคนที่ทำมีความชอบเป็นหลัก และตั้งใจในการทำขนม แรงบันดาลใจอยากทำและชอบทำขนมมาตั้งแต่เด็ก ๆ ได้รับการชี้แนะมาจากบิดามารดา รายได้วันละ 300-400 บาท หักต้นทุนแล้วจะได้กำไรวันละ 100 บาท การถ่ายทอดเรียนรู้จากการทำ การช่วยเหลือในการช่วยทำขนม อุดมการณ์ทำให้คนซื้อชอบ และทำตามใจคนซื้อ เน้นคุณภาพและความอร่อย แนวคิดถ้าหากไม่มีคนสืบทอดขนมไทยก็มักจะหายไป

2) นายทรงวุฒิ สานเวศน์ อายุ 34 ปี เกิดวันที่ 23 เมษายน 2510 ที่อยู่ 21 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมสุราพื้นบ้าน การสืบทอดได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา คุณสมบัติของคนที่ทำต้องมีใจรัก ขยันอดทน แรงบันดาลใจทำแล้วสามารถมีรายได้เลี้ยงครอบครัว รายได้ 10,000-12,000 บาทต่อปี การถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ โดยการสอนให้ฝึกหัดทำและสืบทอดให้กับลูกหลาน อุद्यมการณ์ไม่หลอกลวงคนกิน ไม่ใช่สารต่างๆ ลงในเหล้า

ด้านช่างปูนช่างไม้

1) นายโชติ หล่ายแก้ว อายุ 54 ปี เกิดปี 2497 ที่อยู่ 3/1 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมสร้างบ้าน ความสามารถพิเศษเป็นช่างไม้ ช่างปูน การสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ด้านช่างไม้ แรงบันดาลใจเป็นอาชีพไม่ยุ่งยาก สามารถทำได้ตลอดไม่ตกงาน ความมุ่งมั่นที่จะทำ คุณสมบัติ มีความรับผิดชอบ มีความตั้งใจ ขยัน หมั่นเพียร รายได้ 200 บาทต่อวัน อุद्यมการณ์ การทำงานทุกอย่างต้องมีคุณภาพ มีความสมดุล ไม่เอาวัดเอาเปรียบ สูตรเด็ดเคล็ดลับ พื้นฐานต้องดี มั่นคง ในการสร้างสิ่งก่อสร้าง การถ่ายทอดได้เปิดโอกาสถ่ายทอดให้คนที่ต้องการเรียนรู้ได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ใช้ความคิดมั่นคงถ่ายทอด ไปเรื่อยๆ

ด้านการเลี้ยงไก่ชน

1) นายเสถียร ร่องเสียบ อายุ 47 ปี เกิดวันที่ 22 สิงหาคม 2503 ที่อยู่ 80 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมเลี้ยงไก่ชน การสืบทอดชอบกีฬาประเภทไก่ชน คุณสมบัติของคนที่ทำต้องเป็นผู้ที่รักไก่ ชอบกีฬาด้านนี้ คือไก่ชน แรงบันดาลใจใจมีใจรัก ชอบ เพราะไก่เป็นนักสู้ รายได้ถ้าไก่ดีจริงจะมีราคาเกือบตัวละ 10,000 บาท ในหมู่บ้านขายตัวละ 1,000 บาท การถ่ายทอด ถ้ามีผู้ที่สนใจ ต้องมาฝึกหัดเลี้ยงไก่ก่อน อุद्यมการณ์เลี้ยงไก่ด้วยความรัก

ด้านการผลิตข้าวกล้อง

1) นางสาววัลย์ อุดธรรมชัย อายุ 55 ปี เกิดวันที่ 20 มิถุนายน 2495 ที่อยู่ 2/2 หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกรรวม อาชีพเสริม ทำข้าวกล้อง การสืบทอดมาจากชาวเขาในอำเภอสองที่ทำข้าวซ้อมมือ แรงบันดาลใจเกิดจากการเป็นโรคมือขาเท้าชา จนกระดิกมือและเท้าไม่ได้ เกิดมีแนวคิดจากการเห็นชาวเขาในอำเภอสอง ทำข้าวซ้อมมือ

อยู่ จึงชื่อมารับประทานเมื่อรับประทานเข้าไปแล้วเป็นเวลานานๆ สามารถทำให้อาการที่เป็นอยู่รู้สึกดีขึ้น และหายในที่สุด คุณสมบัติดีต้องมีความขยัน มีความอดทน รายได้ขายข้าวก็โลกรั่มละ 35 บาท การถ่ายทอดมาช่วยกันทำและสอนไปด้วย มีการจัดตั้งกลุ่มทำข้าวหอมมะลิ จะนำครกกระเดื่องไปไว้ที่โรงเรียนวัดร่องเย็นสอนให้เด็กๆที่โรงเรียนทำ อุดมการณ์ทำสะอาดถูกหลักอนามัย ไม่โกงคนซื้อ

ตารางที่ 1 ประชาชนชุมชนบ้านร่องเย็น หมู่ 3 ตำบลทุ่งน้าว

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ(ปี)	บ้านเลขที่	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
1	นายปิ่น หล่ายแก้ว	73	1/1	จักสาน
2	นายคำ ร่องศักดิ์	70	149	จักสาน
3	นายนิยม ไหมคำ	41	5/1	จักสาน
4	นางจัน ไหมคำ	64	5/1	สานยกยอ
5	นายทาน หล่ายห้า	73	85/1	จักสาน
6	นายปิ่น เตปะนะ	75	154	จักสาน
7	นางต่วน ปินะสุ	72	12	ร่างทรง
8	นายทอง อุดธรรมใจ	88	11/1	ร่างทรง
9	นางทรวง จำปา	59	102/1	หมอเรียกขวัญ
10	นายอินทร จินารักษ์	79	102/1	หมอสะเดาะเคราะห์
11	นายดี ช่อระกำ	65	101	หมอบัดเป่า
12	นางรุ่ง กั้นโบราณ	44	2/3	เลี้ยงหมู
13	นายยศ ร่องแก้ว	58	86/1	ยาสูบ
14	นางสังวาลย์ อุดธรรมชัย	55	*2/2	ดนตรีพื้นเมือง
15	นางกุศล ร่องสะเอียด	46	80	ขนมไทย
16	นางวรรณลี สุจิตต์	64	145	ศิลป์(ซอพื้นบ้าน)
17	นายทรงวุฒิ ลานเวศน์	40	21	สุราพื้นบ้าน
18	นายโชติ หล่ายแก้ว	54	3/1	ช่างไม้
19	นายเสถียร ร่องสะเอียด	47	80	เลี้ยงไก่ชน
20	นางสังวาลย์ อุดธรรมชัย	55	2/2	ข้าวกล้าง

ปราชญ์ชุมชนหมู่บ้านร่องเย็น หมู่ 5

ด้านการจักสาน

1) นายปุม ร่องแก้ว อายุ 85 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2465 ที่อยู่ 26 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมจักสาน คุณสมบัติของคนที่ทำมีใจรัก เป็นคนใจเย็น มีความอดทน แรงบันดาลใจได้ทำงานจักสานอยู่กับบ้าน รายได้ไม่แน่นอน การถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ มาเรียนรู้ด้วยตนเอง อุดมการณ์ต้องทำให้สวยงาม เน้นประสิทธิภาพในการใช้งาน

2) นางหมาย ร่องเสียบ อายุ 78 ปี เกิดปี 2472 ที่อยู่ 15 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักจักสาน อาชีพเสริมรับจ้างทั่วไป การสืบทอด เรียนรู้ด้วยการสังเกต คุณสมบัติของคนที่ใจเย็นชอบ มีความอดทน แรงบันดาลใจชอบ ทำไว้ใช้ในครอบครัว ขายเพื่อหารายได้ รายได้ไม่แน่นอน การถ่ายทอดถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ โดยการสอนให้ฝึกหัดทำ และเป็นวิทยากรในพื้นที่ และนอกพื้นที่ อุดมการณ์ทำให้คงทน ใช้ได้นาน

ด้านพิธีกรรมความเชื่อ

1) นายถนัด ใจเหิน อายุ 60 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2465 ที่อยู่ 59/1 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมมัคทายก ความสามารถพิเศษหมอเรียกขวัญ การสืบทอดอาจารย์ที่มีวิชาเก่งกว่า นายแก้ว กันทะไธสง และจากตำราโบราณ รวมไปถึงมาจาก ความชอบของตนเองที่ตั้งใจจะศึกษา คุณสมบัติของคนที่ทำมีใจรัก เป็นคนใจเย็น มีความอดทน แรงบันดาลใจมาจากความชอบของตนเอง รายได้ไม่แน่นอน การถ่ายทอด ถ้ามีคนสนใจก็ยินดีที่จะถ่ายทอดวิชาให้โดยมาขึ้นชั้นครูใช้ดอกไม้ ใบพลู หมาก และเงินอีก 36 บาท และไปศึกษาด้วยตนเองพร้อมกับอาจารย์ที่สอน เรียนรู้วิชาไปในตัวในงานต่างๆ ทั้งงาน มงคล และงานอวมงคล อุดมการณ์ทำอาชีพนี้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมจริยธรรมอันดี

2) นายคำบัน ใจเหิน อายุ 66 ปี เกิดวันที่ 10 เมษายน 2468 ที่อยู่ 416/3 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมหมอบิดเป่า การสืบทอด มาจากบิดา มารดาเป็นสืบทอด แรงบันดาลใจต้องใจรัก อยากจะช่วยชาวบ้าน คุณสมบัติเป็นใครก็ได้ มีความจำดี การถ่ายทอดต้องมีดอกไม้ธูปเทียนมาขอชั้นครู ถ้าใครสนใจก็มาเรียนได้ รายได้ไม่แน่นอน อุดมการณ์ต้องการให้ผู้สนใจมาสืบทอดต่อไป ช่วยผู้ที่เป็นโรคให้หายเป็นปกติ แนวคิดทำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ให้หายจากโรค ข้อปฏิบัติและข้อห้ามคือการลดบันไดบ้านและราวตากผ้า

3) นายบุญยง ใจเหิน อายุ 70 ปี เกิดวันที่ 2 มกราคม 2480 ที่อยู่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักความสามารถพิเศษหมอบัดเป่า การสืบทอดมาจากพ่อแม่ การจดจำ คุณสมบัติมีศีลธรรม ต้องเป็นชายขยัน แรงบันดาลใจช่วยเหลือชาวบ้าน รายได้ไม่แน่นอน การถ่ายทอดถ้ามีผู้ที่สนใจ ให้มาเอาชันครุ แล้วมาศึกษาด้วยตนเอง อุดมการณ์ไม่หลอกลวงคนที่มาทำ แนวคิดถ้าไม่มีใครทำและไม่มีใครมาสืบทอดก็จะหายไป

4) นายไล ร่องดุสิต อายุ 49 ปี เกิดปี 2501 ที่อยู่ 71/1 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมปลูกผักสวนครัว/สับหรือ ความสามารถพิเศษจัดการกับศพทุกชนิด เป็นผู้ทำการ ฌาปนกิจศพที่ป่าช้าดูแลการเผา(สับหรือ) สืบทอดมาจากรุ่นปู่มาจากพ่อครูคนก่อน และสังเกตด้วยตนเองและศึกษาจากตำราพื้นเมือง คุณสมบัติของคนที่ทำเป็นคนชอบช่วยเหลือสังคม สุขุมรอบคอบ คิดแล้วทำตามปฏิบัติตามกรอบ แรงบันดาลใจมาจากบิดา ชอบและยินดีช่วยเหลือชาวบ้าน รายได้ รายได้ต่องาน 1,000 บาท การถ่ายทอดมาฝึกทำต้องมีความชอบ เรียนรู้งานด้วยตนเองมีการถ่ายทอดในวันที่ 15 เมษายนของทุกปี โดยการชันครุ อุดมการณ์ช่วยเหลือสังคม เป็นคนไม่ควรขะแยงเพราะคือคนเหมือนกัน จรรยาบรรณไม่เอาทรัพย์สินมีค่าของคนตายมาใช้ มีความสุจริตในอาชีพ

5) นางจันทร์ตา ใจพรมมา อายุ 47 ปี เกิดวันที่ 10 เมษายน 2503 ที่อยู่ 22/3 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร ความสามารถพิเศษร่างทรง สืบทอดมาจากเจ้าพ่อเป็นคนเลือกเอง เพราะเป็นบุคคลพิเศษ คุณสมบัติของคนที่ทำจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในศีลธรรม ต้องปฏิบัติตัวประพฤติดี ทำดี แรงบันดาลใจเจ้าพ่อเป็นคนเลือกเอง เพราะเป็นบุคคลพิเศษ รายได้ ไม่แน่นอน ถ้าได้เงินแล้วจะเอาไปทำบุญ การถ่ายทอดเจ้าพ่อเป็นคนเลือกเอง เพราะเป็นบุคคลพิเศษ อุดมการณ์ทำให้ดีที่สุด ข้อน่าไม่ให้นำไปร่วมงานศพ ห้ามไม่ให้ไปงานอวมงคลใด ๆ ทั้งสิ้น ห้ามลอดราวตากผ้า

ด้านศิลปะคนตรีพื้นบ้าน

1) นายมานิตย์ ใจเหิน อายุ 63 ปี เกิดวันที่ 20 ธันวาคม 2487 ที่อยู่ 163 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร ความสามารถพิเศษ ศิลปินซอพื้นบ้าน การสืบทอดเรียนมาจาก นายสมศักดิ์ จ้อแก้ว นางลำดวน สุวรรณภู นายสมศักดิ์ สุปินะ คุณสมบัติของคนที่ทำมีความชอบเป็นพื้นฐาน แรงบันดาลใจเพื่อความสนุกสนานบันเทิง รายได้ส่วนใหญ่ได้มาจากการทำไร่ ทำสวน การถ่ายทอด ไม่สามารถถ่ายทอดได้เนื่องจากเป็นศิลปินสมัครเล่น อุดมการณ์เพื่อความบันเทิงสนุกสนาน

2) นางพัชณิดา แก้วใหม่ อายุ 43 ปี เกิดวันที่ 1 ตุลาคม 2507 ที่อยู่ 200/1 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักช่างทำผม อาชีพเสริมทำขนมครก ความสามารถศิลปะปั้นชอพื้นบ้าน สืบทอดมาจากการเรียนจากนายสมศักดิ์ จ้อแก้ว นางลำดวน สุวรรณภู นายสมศักดิ์ สุปินะ คุณสมบัติของคนที่ทำ ใจรัก ขยันอ่าน ความจำดี แรงแบบดาลใจ ชอบ ใจรัก ทำแล้วมีรายได้ รายได้ส่วนบุคคลได้งานละ 500 บาท (10 ปีที่แล้ว) ถ้าพ่อนก็จะเอารายได้มาแบ่งกัน การถ่ายทอดปลูกฝังให้เด็กมีความชอบและต้องมาศึกษาเล่าเรียน ต้องมารับชั้นครู อุดมการณ์ชื่อสัตย์ต่อวง อยู่กันเหมือนพี่เหมือนน้อง แนวคิด อยากจะอนุรักษ์การชอพื้นบ้านไว้ สู้หรือเคล็ดลับต้องจดต้องจำ ท่องอ่านอยู่เสมอ อีกทั้งยังต้องมีไหวพริบที่ดี

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน

1) นายทอง แก้ววรรณะ อายุ 73 ปี เกิดวันที่ 3 สิงหาคม 2476 ที่อยู่ 189 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมตีมีดการสืบทอดเรียนรู้ด้วยตนเอง หากความรู้ด้วยการหัดทำและเป็นลูกมือ คุณสมบัติของคนที่ทำ บุคคลทั่วไปที่สนใจ มีใจรัก ขยันอดทน ต้องมีความรู้ทางวิธีการตีเหล็ก แรงแบบดาลใจหารายได้เสริมให้กับครอบครัว รายได้ไม่แน่นอน ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรกรรม การถ่ายทอด ถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ โดยการสอนให้ฝึกหัดทำ ถ้าบุคคลใดอยากมาช่วยสอนก็เต็มใจและยินดีที่จะถ่ายทอดให้อุดมการณ์ทำให้ดีที่สุด

2) นายมูล ใจฝรั่ง อายุ 65 ปี เกิดวันที่ 2 มีนาคม 2485 ที่อยู่ 39 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมตีมีด การสืบทอดโดยการสืบทอดมาจากพ่อ คุณสมบัติของคนที่ทำต้องมีความอดทน ใจเย็น แรงแบบดาลใจเพื่อทำให้ในครัวเรือนและมีลูกค้ามากก็ทำให้จนเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัว รายได้ ไม่แน่นอน การถ่ายทอดผู้สนใจต้องมาศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง อุดมการณ์ทำแล้วต้องมีคุณภาพ มีความคงทน แข็งแรง แนวคิดถ้าไม่มีใครมาสืบทอดไปก็จะสูญหายไป

3) นายบุญยง ใจเหิน อายุ 70 ปี เกิดวันที่ 2 มกราคม 2480 ที่อยู่ 13 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร อาชีพเสริมตีมีดการสืบทอดจากอาจารย์บ้านสองแคว คุณสมบัติต้องเป็นคนนิสัยดี ขยันใจรัก มีความชอบมุ่งมั่น แรงแบบดาลใจอยากจะลองทำ หารายได้เสริมให้กับครอบครัว มีใจรักในด้านนี้ด้วย รายได้ไม่แน่นอน การถ่ายทอดต้องมาฝึกลงมือปฏิบัติด้วยกันในการสืบทอด อุดมการณ์ทำให้มีคุณภาพ แน่นหนา มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า แนวคิดถ้าไม่มีใครที่จะมาสืบทอดก็จะสูญหายไป

ด้านอาหาร

1) นางปิ่น คำเหลือง อายุ 54 ปี เกิดวันที่ 3 กันยายน 2497 ที่อยู่ 62 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักทำขนมจีน ความสามารถทำเส้นขนมจีน การสืบทอดเรียนรู้ด้วยตนเอง คุณสมบัติของคนที่ต้องสุขุมรอบคอบ คิดและทำต้องปฏิบัติตามกรอบ ชยัน แรบบันดาลใจขาดทุนจากการปลูกยาสูบเลยหันมาทำขนมจีน รายได้ 300-400 บาท/วัน การถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ ให้มาฝึกทำและมีค่าจ้างในการสอน อุดมการณ์ข้อสัจย์ต่อผู้บริโภค แนวคิดถ้าหากไม่มีใครมาสืบทอดต่อวิธีการทำเส้นขนมจีนก็จะสูญหาย

2) นางพัชนีดา แก้วใหม่ อายุ 43 ปี เกิดวันที่ 1 ตุลาคม 2507 ที่อยู่ 200/1 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักช่างทำนม อาชีพเสริมทำขนมครก การสืบทอดเรียนรู้วิธีการทำมาจากเพื่อน คุณสมบัติของคนที่ต้องเป็นคนใจเย็น มีความชยัน แรบบันดาลใจใช้เวลาร่างให้เป็นประโยชน์ รายได้ต่อวันประมาณ 100 บาท การถ่ายทอดให้ลูก-หลาน เรียกลูกหลานมาช่วยทำแนะนำให้รู้จัก อุดมการณ์ข้อสัจย์ต่อผู้บริโภค

3) นางสาวมา โพธิ์นาฝาย อายุ 49 ปี เกิดวันที่ 11 มกราคม 2502 ที่อยู่ 208 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกรรวม อาชีพเสริมทำขนมไทย สืบทอดมาจากศึกษาวิธีการทำจากตำรา และร่วมกันฝึกหัดทำร่วมกัน คุณสมบัติของคนที่ต้องเป็นคนใจเย็น ชยัน ข้อสัจย์ อดทน รักในงานที่จะทำ แรบบันดาลใจทำเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว รายได้ประมาณวันละ 100 บาท การถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ โดยการสอนให้ฝึกหัดทำ อุดมการณ์ข้อสัจย์ต่อผู้บริโภค

4) นางสาววรรณ หล่ายแก้ว อายุ 42 ปี เกิดวันที่ 18 มิถุนายน 2509 ที่อยู่ 189 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร ความสามารถพิเศษทำอาหาร การสืบทอดการเรียนรู้ด้วยตนเอง คุณสมบัติของคนที่ทำ ต้องเป็นผู้เสียสละ แรบบันดาลใจเพื่อช่วยเหลืองานประเพณี ให้กับชุมชน การถ่ายทอด ต้องเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยกันทำ อุดมการณ์เพื่อช่วยเหลือสังคม จนกว่าตนเองจะทำไม่ไหว แนวคิดถ้าช่วยกันแล้วคงจะไม่หายไป

ด้านการทำเตา

1) นายวัยวุฒิ พันธุ์พิศาล อายุ 34 ปี เกิดวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2516 ที่อยู่ 191 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้าว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักทำเตา อาชีพเสริมรับจ้าง ความสามารถพิเศษการทำเตา การสืบทอดเคยเป็นคนงานโรงงาน เรียนรู้วิธีการทำจากโรงงาน คุณสมบัติของคนที่ต้องมีใจรัก ชยันอดทน แรบบันดาลใจมีตลาดรองรับ มีวัดฤดูบอยู่ในหมู่บ้าน รายได้ 10,000-12,000 บาท/ปี การถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ โดยการสอนให้ฝึกหัดทำ อุดมการณ์

เน้นเรื่องคุณภาพ สามารถใช้งานได้จริง มีความสุจริตในอาชีพ สูตรเคล็ดลับต้องเน้นที่คุณภาพ และชนิดของดิน ต้องเป็นดินเหนียว

ด้านอักษรล้านนา

1) นายคำปัน ใจเหิน อายุ 66 ปี เกิดวันที่ 10 เมษายน 2468 ที่อยู่ 316/3 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้ำว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร ความสามารถพิเศษ เขียนอ่าน อักษรล้านนา การสืบทอดมาจากการที่ได้ไปศึกษาเรียนที่วัดเพราะว่าเคยบวชมาก่อน คุณสมบัติ ต้องมีใจรักมีความขยัน หมั่นอ่านและเขียน แรงบันดาลใจชอบอยากเรียนรู้และสนใจเป็นอย่างมากจึงได้ศึกษาเอาไว้ การถ่ายทอดจะต้องเข้ามาศึกษาเรียนรู้โดยตัวเองและไม่หวังวิชา อุดมการณ์ต้องการให้คนมาเรียนมาสืบทอด ต้องการให้มาศึกษาด้วยกัน

ด้านการเกษตร

1) นายนิคม หล่ายแก้ว อายุ 44 ปี เกิดวันที่ 4 มีนาคม 2507 ที่อยู่ 189 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งน้ำว อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อาชีพหลักเกษตรกร ความสามารถพิเศษปลูกพืช ผสมผสาน การสืบทอดพ่อแม่สืบทอดๆกันมา คุณสมบัติผู้ที่ทำขยันทำมาหากินเลี้ยงดูครอบครัว และมีความมานะอดทน ใจรัก มีเครื่องมือพร้อม แรงบันดาลใจเป็นงานที่ชอบและมีที่ดินพอที่จะ ปลูกพืชผักผสมผสานได้ จึงได้ยึดเป็นแหล่งที่ทำมาหากินและเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว รายได้ ไม่น้อย ไม่นอน ประมาณ 10,000-70,000 บาทต่อปี การถ่ายทอดต้องเอาลูกเอาหลานไปฝึกเรียนรู้โดย ให้ติดตามไปทุกครั้งเมื่อมีการทำการเกษตร อุดมการณ์ต้องซื่อสัตย์และไม่ใช้สารเคมี

ตารางที่ 2 ประชาชนชุมชนบ้านร่องเย็น หมู่ 5 ตำบลทุ่งน้ำว

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ(ปี)	ที่อยู่	ภูมิปัญญาท้องถิ่น
1	นายปุม ร่องแก้ว	85	26	จักสาน
2	นายหมาย ร่องตะเอียด	78	15	จักสาน
3	นายถนัด ใจเห็น	60	59/1	หมอเรียกขวัญ
4	นายคำป็น ใจเห็น	66	416/3	หมอบัดเป่า
5	นายบุญยง ใจเห็น	70	13	หมอบัดเป่า
6	นายไล ร่องดุสิต	49	71/1	สัปเหร่อ
7	นางจันทร์ตา ใจพรมมา	47	*22/3	ช่างทอ
8	นายมานิตย์ ใจเห็น	63	163	ศิลปิน(ขอพื้บ้าน)
9	นางพัชรिता แก้วใหม่	43	200/3	ศิลปิน(ขอพื้บ้าน)
10	นายทอง แก้ววรรณะ	73	189	ตีมีด ตีพรำ
11	นายมูล ใจพริ้ง	65	39	ตีมีด ตีพรำ
12	นายบุญยง ใจเห็น	70	13	ตีมีด ตีพรำ
13	นางป็น คำเหลือง	54	62	ทำเส้นขนมจีน
14	นางพัชรिता แก้วใหม่	43	200/3	ขนมไทย
15	นางลำภา โปธิ์นาฝาย	49	208	ขนมไทย
16	นายวิญวุฒิ พันธุ์พิศาล	34	191	ทำเตา
17	นางลาวรรณ หล่ายแก้ว	42	189	ทำอาหาร
18	นายคำป็น ใจเห็น	66	416	อักษรล้านนา
19	นายนิคม หล่ายแก้ว	44	189	เกษตรผสมผสาน

ข้อมูลด้านการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การวิเคราะห์ศักยภาพ มีการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนของเทคนิค AIC ดังต่อไปนี้

ขั้น A (appreciation) การทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชม สรุปผลได้ดังนี้

คณะผู้วิจัยได้นัดหมายผู้นำท้องถิ่น คณะทำงานองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว และสมาชิกชุมชนซึ่งเป็นผู้แทนที่ดีจากชุมชนมลาปรี ในลักษณะผู้มีความรู้ความสามารถ และมีความเป็นผู้นำ ได้จำนวนประมาณ 39 คน จัดประชุมเพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้มีการศึกษาค้นคว้า จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการจากจัดประชุมสรุปได้ว่า มีผู้เข้าร่วมประชุมหลายคนยอมรับและยืนยันในข้อมูลที่แท้จริง โดยเฉพาะวัฒนธรรมการเกษตร การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะการพึ่งพ้อาศัยและเข้าใจใน ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม อีกทั้งวิถีความเป็นสังคมสงบสุขและความปลอดภัยที่เข้มแข็งโดยมีกฎระเบียบในระดับชุมชนเพื่อปกป้องและดูแลความเรียบร้อยให้กับชุมชนและสภาพแวดล้อม สรุปแล้วชุมชนแห่งนี้ยังมีความภูมิใจในวิถีของตนเองแบบพอเพียง และพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน ซึ่งมีข้อมูลแสดงลักษณะส่วนบุคคลจำแนกเพศและช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูล โดยเป็นข้อมูลนี้สามารถใช้ได้กับการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และข้อที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ลักษณะส่วนบุคคลจำแนกเพศและช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูล

	ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	25	64.1
	หญิง	14	35.9
อายุ(ปี)	34-43	6	15
	44-53	7	18
	54-63	8	21
	64-73	13	33
	74-83	3	8
	84-93	2	5

จากตารางที่ 3 ลักษณะส่วนบุคคลจำแนกเพศและช่วงอายุของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่นที่เข้าร่วมประชุมเพื่อให้ข้อมูลในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 โดยพบว่ามีผู้ให้ข้อมูลเพศชายมากกว่าครึ่งของบ้านร่องเย็นหมู่ 3 และหมู่ 5 ร้อยละ 64.1 นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 33 เป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุระหว่าง 64-73 ปี รองลงมาร้อยละ 21 มีอายุระหว่าง 54-63 ปี และ ร้อยละ 18 มีอายุระหว่าง 44-53 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้ ทักษะด้านวิชาชีพ และมีความมั่นคงทางฐานะครอบครัวพร้อมที่จะมาร่วมเป็นกลุ่มนักพัฒนาชุมชน

(2) ชั้น I (influence) การระดมความคิดสร้างสรรค์ สรุปผลได้ดังนี้

ผู้นำท้องถิ่นได้นัดหมายสมาชิกชุมชนจากการประชุมหลายๆ ครั้งมาร่วมประชุมเพื่อมาร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง ในด้านความเป็นไปหรือศักยภาพในเบื้องต้นในการดำเนินการท่องเที่ยว โดยใช้ความเป็นวิถีการเกษตร และความเรียบง่ายของชุมชน มาเป็นฐานการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยมีผู้มาร่วมประชุมประมาณ 39 คน การประชุมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแบบประเมินด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของกรมการท่องเที่ยว และแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยคณะผู้วิจัยทำหน้าที่อธิบายประเด็นเพื่อวิเคราะห์ชุมชนของตนเองแต่ละข้อ และให้ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันและลงความคิดเห็นเป็นมติร่วมกัน จากการประชุมครั้งนี้ทำให้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ ดังนี้

หลักการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 30 คะแนน
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 40 คะแนน
3. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 10 คะแนน
4. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 20 คะแนน

เมื่อมีการวิเคราะห์จากผู้ประชุมร่วมกันทั้งหมด นำคะแนนที่ได้มารวมกันและระบุความเป็นไปได้เกี่ยวกับศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

คะแนน	81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม
คะแนน	71-80	ดีมาก
คะแนน	61-70	ดี
คะแนน	51-60	ปานกลาง
คะแนน	50 หรือน้อยกว่า	ควรปรับปรุง

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	30 คะแนน
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	40 คะแนน
3. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	10 คะแนน
4. ศักยภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	20 คะแนน
รวม	100 คะแนน

ประเด็น	ผลการประเมินระดับศักยภาพการรองรับ		
	มีเพียงพอ	มีแต่ไม่เพียงพอ	ไม่มี
	[2]	[1]	[0]
1) มีที่พัก(บ้าน เต็นท์/สถานที่ต้อนรับ) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	2		
2) มีห้องน้ำที่อนุญาตให้ใช้ (ห้องน้ำสาธารณะ/ห้องน้ำชาวบ้าน) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	2		
3) มีจุดบริการอาหาร (ร้านอาหาร จุดซื้อขายอาหาร จุดบริการจัดหาอาหารบริการนักท่องเที่ยว) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว		1	
4) มีที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	2		
5) มีจุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตร กระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว		1	
6) มีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ			0
7) มีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา รองรับความต้องการ	2		
8) มีป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญ		1	
9) มีจุดบริการการเดินทาง (ทางบกและทางน้ำ) ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว			0

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง(ต่อ)

2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(40 คะแนน) มิติความเป็นเจ้าบ้าน 30 คะแนน	ผลการประเมิน ระดับศักยภาพการจัดการ			
	สูง	กลาง	ต่ำ	ขาดการ จัดการ
	[3]	[2]	[1]	[0]
ประเด็น				
1) มีสื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และวีดิทัศน์ เป็นต้น				0
2) มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการอพยพ, เส้นทางหนีไฟ เป็นต้น		2		
3) มีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน		2		
4) มีความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ตลอดจนมีความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินตลอดเวลา		2		
5) มีการรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว		2		
6) มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน			1	
7) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว	3			
8) มีการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น		2		
9) มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว		2		
10) มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ		2		
ระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (30 คะแนน) มิติความเป็นเจ้าบ้าน 30 คะแนน	รวมคะแนน	18	คะแนน	

0-10 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง

11-20 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง

21-30 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง(ต่อ)

ประเด็น	ผลการประเมิน	
	ระดับศักยภาพการจัดการ	
	มีคุณสมบัติ	ไม่มีคุณสมบัติ
	[1]	[0]
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(40 คะแนน) (ต่อ)		
มิติด้านการตลาด 10 คะแนน		
ประเด็น		
1) มีการนำเสนอราคาสําหรับการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและยุติธรรม		0
2) มีช่องทางบริหารจัดการจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การขายตรง, การขายผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น		0
3) มีการส่งเสริมการขายในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การโฆษณา, การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น		0
4) มีการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด กับภาคีอื่น		0
5) มีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป(แพคเกจ ทัวร์)		0
6) มีการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยว		0
7) มีการสำรวจ หรือวิจัย หรือมีข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว	1	
8) มีการกำหนดจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	1	
9) มีการพัฒนากระบวนการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ		0
10) มีการดำเนินการด้านการตลาดโดยไม่เน้นผลกำไรเป็นหลัก		0
ระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(10 คะแนน) มิติด้านการตลาด 10 คะแนน	รวมคะแนน	2 คะแนน
☒ 0-3 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง		
☐ 4-7 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง		
☐ 8-10 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง		
ระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (40 คะแนน)	คะแนนทั้งหมด	20 คะแนน
☐ 0-13 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง		
☒ 14-27 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง		
☐ 28-40 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง		

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง(ต่อ)

ประเด็น	ผลการประเมิน			
	ระดับศักยภาพการดึงดูดใจ			
	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ไม่มี
	[2]	[1.33]	[0.66]	[0]
1) แหล่งท่องเที่ยวมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์	2			
2) แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจด้านพืชพันธุ์และ/หรือสัตว์ที่พบเจอในแหล่ง		1.33		
3) แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม	2			
4) แหล่งท่องเที่ยวมีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ	2			
5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในแหล่งท่องเที่ยว	2			
ระดับศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(10 คะแนน)	คะแนนทั้งหมด 9.33 คะแนน			

0-3 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง

4-7 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง

8-10 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง(ต่อ)

ประเด็น	ผลการประเมิน ระดับศักยภาพการบริการ		
	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
	[2]	[1]	[0]
1) การบริการนักท่องเที่ยว		1	
2) ทัศนคติการให้บริการ	2		
3) การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว	2		
4) ความรู้และทักษะของผู้ให้บริการข้อมูล		1	
๖) ความสุภาพ ความมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	2		
6) การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว	2		
7) ความเหมาะสมในการให้บริการ	2		
8) กระบวนการให้บริการมีลำดับขั้นตอน		1	
9) เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว		1	
10) ความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว และตอบสนองอย่างทันที่		1	
ระดับศักยภาพด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(20 คะแนน)	คะแนนทั้งหมด 15 คะแนน		

0-6 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง

7-13 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง

14-20 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

ตารางที่ 4 ผลวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง(ต่อ)

สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็น	คะแนน	ผลคะแนน	คุณลักษณะ
1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	30	21	ศักยภาพระดับสูง
2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	40	20	ศักยภาพระดับกลาง
มิติความเป็นเจ้าบ้าน 30 คะแนน		[18]	ศักยภาพระดับกลาง
มิติด้านการตลาด 10 คะแนน		[2]	ศักยภาพระดับควรปรับปรุง
3. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	10	9.33	ศักยภาพระดับสูง
4. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	20	15	ศักยภาพระดับสูง
รวมคะแนนและสรุป	100	65.33	ศักยภาพระดับดี

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีองค์ประกอบการวิเคราะห์ 4 องค์ประกอบ โดยชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ พบว่าศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 21 คะแนน มีศักยภาพระดับสูง ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 20 คะแนน มีศักยภาพระดับกลาง ซึ่งสามารถแบ่งได้อีก 2 มิติ ได้แก่ มิติความเป็นเจ้าบ้าน 18 คะแนน ถือว่ามีศักยภาพระดับกลาง มิติด้านการตลาด 2 คะแนน มีศักยภาพระดับควรปรับปรุง ทั้งนี้ยังพบว่าศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 9.33 คะแนน มีศักยภาพระดับสูง และศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 15 คะแนน มีศักยภาพระดับสูง จากวิเคราะห์ร่วมกันเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีคะแนน 65.33 คะแนน สรุปได้ว่าชุมชนบ้านร่องเย็น มีศักยภาพระดับดี สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสังคม ประยุกต์แนวทางการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(3) ชั้น C (control) ผลจากการจัดประชุมและการเข้าพื้นที่บ้านร่องเย็นทำให้ทราบข้อมูลและการวิเคราะห์ตนเองในเบื้องต้น คณะผู้วิจัยได้นัดประชุมอีกครั้งเพื่อหาแนวทางการพัฒนาตนเอง โดยให้ความสำคัญบ้านร่องเย็นมาประยุกต์ให้สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงระบบการจัดการที่สอดคล้องกับชุมชนและสภาพแวดล้อม รวมถึงแนวทางการอนุรักษ์ และการฟื้นฟูองค์ความรู้และวัฒนธรรมต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นวิถีชุมชนบ้านร่องเย็น รวมถึงการรวบรวมผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน เพื่อให้เป็นฐานภูมิปัญญาสู่การถ่ายทอดให้กับชุมชนและนักท่องเที่ยว ซึ่งมีหลายคนตั้งข้อมูลในข้างต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ทราบและให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้เพื่อเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน อีกทั้งการช่วยกันฟื้นฟูและการอนุรักษ์ความเป็นวิถีวัฒนธรรมการเกษตรบ้านร่องเย็นให้คงอยู่และสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 : เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถี
ของชุมชนบ้านร่องเย็น

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น อย่างมีความรับผิดชอบ โดยการจัดประชุมแบบ AIC โดยเน้นการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

ขั้น A (appreciation) การทำให้ทุกคนยอมรับและชื่นชม มีผลการวิจัยดังนี้

คณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้นำชุมชน เพื่อติดต่อชาวบ้านกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมในครั้งที่ผ่านมา เพื่อมาร่วมวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น ในการพิจารณาเพิ่มมูลค่าของทรัพยากร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีหลักพิจารณา ดังนี้

-กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อ ความมั่นคง และ ความยั่งยืน ของการพัฒนา

-คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

-คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

-เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัย ทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

-เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

-เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

-แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การนำเสนอตัวอย่าง จากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และลักษณะการนำหลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ ผู้เข้าร่วม ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมหลายคนเสนอความคิดเห็นที่ต้องการจะให้บ้านร่องเย็นได้รับการ พัฒนาในหลายๆด้าน เพื่อให้ทุกคนได้ร่วมกันพิจารณาเพิ่มมูลค่าของทรัพยากร และการใช้ ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ เช่น เทคนิคการเพิ่มผลผลิตด้านเกษตร การท่องเที่ยว การตลาดด้าน เกษตร การเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาระบบน้ำ การพัฒนางานหัตถกรรม พื้นบ้าน และอาชีพเสริม เป็นต้น

ขั้น 1 (influence) การระดมความคิดสร้างสรรค์ ผลการวิจัยมีดังนี้

จากการวิเคราะห์ทรัพยากรร่วมกันจากการประชุมพูดคุยและหารือถึงแนวทางการพัฒนา บ้านร่องเย็น พบว่ามีหลายประเด็นเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้แก่

- เทคนิคการเพิ่มผลผลิตด้านเกษตร
- การเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร
- การตลาดด้านเกษตร
- การท่องเที่ยว
- การพัฒนาระบบน้ำ
- การพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้าน
- อาชีพเสริม

คณะผู้วิจัยได้สรุปและนำเสนอแนวความคิดเพิ่มเติมให้ผู้เข้าร่วมประชุมว่า การพัฒนาทุก ด้านมีความสำคัญ โดยเฉพาะด้านการเกษตร พบว่าชุมชนบ้านร่องเย็นมีทักษะและภูมิปัญญา ด้านการเกษตรบนพื้นฐานของการเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติ และมีความสร้างสรรค์ในการรักษา ทุนทางสังคม ธรรมชาติ วัฒนธรรม และสังคม ให้คงอยู่เพื่อให้ความเป็นบ้านร่องเย็นเป็นชุมชนที่

เข้มแข็ง สามารถดูแลตัวเองและมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยและรู้จักความพอเพียงในลักษณะการอยู่อย่างเรียบง่าย โดยสังเกตได้จากการรับประทานอาหารพื้นบ้านจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน การพูดภาษาถิ่นแบบล้านนา วัฒนธรรมพิธีกรรมความเชื่อยังเป็นแบบดั้งเดิมเพื่อใช้เป็นกรอบในการยึดถือปฏิบัติของผู้คนในชุมชนบ้านร่องเย็น หรือแม้กระทั่งระบบอาวุโส คนรุ่นใหม่ยังให้ความสำคัญกับการผู้อาวุโส ที่แสดงออกถึงการให้เกียรติและนับถือ หรือการแบ่งปันแลกเปลี่ยนหรือแลกซื้อภายในหมู่บ้าน และที่สำคัญคือการปกครองระดับครอบครัว ยังพบหลายครอบครัวที่มีความพอ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย ที่จะต้องช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน อีกสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกได้ชัดได้แก่การให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงศาสนา ทุกวันพระจะมีชาวบ้านทำบุญใส่บาตร หรือการแก้ปัญหาคัดแย้งในชุมชน ซึ่งจะมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันและสามารถแก้ปัญหาในระดับชุมชนได้ อีกทั้งการได้รับรางวัลรับรองจากรัฐบาลให้เป็นหมู่บ้านอยู่ในบัญชีรายชื่อให้เป็นหมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข และผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญดูแลความเป็นอยู่อย่างดีในทุกด้าน และการพัฒนาในแต่ละด้านที่นำเสนอมีอยู่ตามแผนการพัฒนาท้องถิ่น และต้องค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติและงบประมาณจากรัฐบาล ซึ่งแตกต่างไปจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ที่มีพัฒนาสร้างมูลค่าท้องถิ่นแบบใช้ต้นทุนต่ำ ดังนั้นคณะผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณาเลือกวิธีการพัฒนาชุมชนโดยการใช้ระบบประชาธิปไตยด้วยการยกมือเลือก จากประเด็นต่างๆ ดังนี้

-เทคนิคการเพิ่มผลผลิตด้านเกษตร	10	คะแนน
-การเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร	9	คะแนน
-การตลาดด้านเกษตร	3	คะแนน
-การท่องเที่ยว	11	คะแนน
-การพัฒนาระบบน้ำ	1	คะแนน
-การพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้าน	2	คะแนน
-อาชีพเสริม	3	คะแนน

จากการใช้ระบบประชาธิปไตยเพื่อเลือกวิธีการพัฒนาชุมชนบ้านร่องเย็นที่สามารถทำได้ในทุกฤดูกาลและใช้งบประมาณจากภาครัฐน้อยกว่าการพัฒนาด้านอื่นๆ พบว่าผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจที่เลือกด้านการท่องเที่ยวมาเป็นวิธีการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

ขั้น C (control) นำวิธีการหรือทางเลือกที่ได้ มาวางแผนปฏิบัติการ ซึ่งมีวิธีการดังนี้ คือ ให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมช่วยกันวางแผนในการจัดตั้งเป็นองค์กรหรือชมรม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ จากผลการสรุปข้างต้นพบว่าผู้เข้าร่วมประชุมได้ตัดสินใจร่วมกันเลือกการท่องเที่ยว มาพัฒนาชุมชนของตน โดยนำหลักการการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ไทย ที่ได้ร่วมกันประเมินมาวิเคราะห์ร่วมกันอีกครั้งเพื่อทบทวนรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้ได้มีคุณภาพและสามารถจัดการได้โดยชุมชน

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรหรือชมรมหรือกลุ่ม เพื่อให้มีโครงสร้างการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว โดยให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอชื่อกลุ่มหรือชมรม ซึ่งมีการเสนอชื่อ และมีผู้สนใจเลือกให้ชื่อว่า "ชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านร่องเย็น"

ผลการประชุมสรุปได้ว่าผู้เข้าร่วมประชุมได้เลือกและตั้งชื่อคณะทำงานว่า "ชมรมชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านร่องเย็น" จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำเสนอให้มีการแต่งตั้งประธานการทำงาน โดยให้มีการเสนอชื่อและคัดเลือก พร้อมกับคณะทำงานเป็นเบื้องต้นสำหรับการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

นายมานัส พิชัยแสน	ประธาน
นายบุญเทียน กันทะไธ้	รองประธาน
นายล้วน ร่องแก้ว	เลขานุการ
นางจุฬามณี สุขสวัสดิ์	เหรัญญิก
นายนิรติราคม ไหมคำ	หัวหน้าฝ่ายมัคคุเทศก์
นางลาววัลย์ หล่ายแก้ว	หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์
นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	ที่ปรึกษา
ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	ที่ปรึกษา

หลังจากที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันกำหนดโครงการสร้างการบริหารงานแล้ว คณะผู้วิจัยได้แนะนำในเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ได้แก่ การกำหนดข้อปฏิบัติของให้บริการนำเที่ยว ข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว และการออกแบบรายการนำเที่ยวพร้อมอัตราค่าบริการนำเที่ยว ผลของการหารือร่วมกันสามารถสรุปรูปแบบรายการนำเที่ยวได้ดังนี้

รายการนำเที่ยวที่ 1 : ครึ่งวัน : ชมวิถีวัฒนธรรมบ้านร่องเย็น /ชมและเลือกซื้องานหัตถกรรม/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 1 มื้อ

รายการนำเที่ยวที่ 2 : หนึ่งวัน : ชมวิถีวัฒนธรรมบ้านร่องเย็น /ชมพื้นที่การเกษตรและเก็บพืชผลการเกษตรตามฤดูกาล/เดินป่ารอบหมู่บ้าน/ชมและเลือกซื้องานหัตถกรรม/อาหารกลางวัน 1 มื้อ/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 2 มื้อ

รายการนำเที่ยวที่ 3 : หนึ่งวันหนึ่งคืน : ชมวิถีวัฒนธรรมบ้านร่องเย็น /ชมพื้นที่การเกษตรและเก็บพืชผลการเกษตรตามฤดูกาล/เดินป่ารอบหมู่บ้าน/ชมและเลือกซื้องานหัตถกรรม/อาหารกลางวัน 1 มื้อ/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 2 มื้อ/พักแบบโฮมสเตย์และอาหารเช้า 1 มื้อ

การกำหนดอัตราค่าบริการ

รายการนำเที่ยวที่ 1 : ครึ่งวัน : ชมวิถีวัฒนธรรมบ้านร่องเย็น /ชมและเลือกซื้องานหัตถกรรม/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 1 มื้อ กำหนดอัตราค่าบริการ ตามกรณีดังนี้

- อัตราค่าบริการ 100 บาทต่อคน
- มัคคุเทศก์ 1 คน บริการนักท่องเที่ยว เฉลี่ยจำนวนไม่เกิน 10 คน
- แบ่งรายได้ร้อยละ 20 สำหรับการบริหารจัดการของชมรม

รายการนำเที่ยวที่ 2 : หนึ่งวัน : ชมวิถีวัฒนธรรมบ้านร่องเย็น /ชมพื้นที่การเกษตรและเก็บพืชผลการเกษตรตามฤดูกาล/เดินป่ารอบหมู่บ้าน/ชมและเลือกซื้องานหัตถกรรม/อาหารกลางวัน 1 มื้อ/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 2 มื้อ กำหนดอัตราค่าบริการ ตามกรณีดังนี้

- อัตราค่าบริการ 200 บาทต่อคน
- มัคคุเทศก์ 1 คน บริการนักท่องเที่ยว เฉลี่ยจำนวนไม่เกิน 10 คน
- แบ่งรายได้ร้อยละ 20 สำหรับการบริหารจัดการของชมรม

รายการนำเที่ยวที่ 3 : หนึ่งวันหนึ่งคืน : ชมวิถีวัฒนธรรมบ้านร่องเย็น /ชมพื้นที่การเกษตรและเก็บพืชผลการเกษตรตามฤดูกาล/เดินป่ารอบหมู่บ้าน/ชมและเลือกซื้องานหัตถกรรม/อาหารกลางวัน 1 มื้อ/อาหารเช้า 1 มื้อ/อาหารว่างและเครื่องดื่ม 2 มื้อ/พักแบบโฮมสเตย์และอาหารเช้า 1 มื้อ กำหนดอัตราค่าบริการ ตามกรณีดังนี้

- อัตราค่าบริการ 350 บาทต่อคน
- มัคคุเทศก์ 1 คน บริการนักท่องเที่ยว เฉลี่ยจำนวนไม่เกิน 10 คน
- แบ่งรายได้ร้อยละ 20 สำหรับการบริหารจัดการของชมรม
- กิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรมเพิ่มค่าใช้จ่าย 1,000 บาท

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษานบ้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) โดยกำหนดใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research, PAR) และเทคนิคการจัดประชุมแบบ เทคนิค AIC ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องการวิถีการเกษตร เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คณะผู้วิจัยได้นำแบบประเมินด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของกรมการท่องเที่ยว และแบบประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกัน ซึ่งการวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ได้แก่

- 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมชุมชนบ้านร่องเย็นในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงนิเวศ
- 2) เพื่อศึกษาการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนบ้านร่องเย็น

จากการวิจัยที่กำหนดตามวิธีดำเนินการวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ดังนี้

สรุป

จากการศึกษาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษานบ้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) มีผลการวิจัยพบว่าประชาชนบ้านร่องเย็น หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 5 ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีรวมทั้งการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำว และได้อบรมเกี่ยวกับทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของบ้านร่องเย็นที่มีเอกลักษณ์และโดดเด่นด้านการเกษตรที่มีความหลากหลาย

เช่น การปลูกข้าว ยาสูบ พืชผักสวนครัว ไม้ผล การเลี้ยงปลา อีกทั้งพิธีกรรมความเชื่อในเชิงเกษตรที่ยังคงอยู่ รวมทั้งเอกลักษณ์ความเป็นวิถีล้านนาตะวันออกของประเทศไทย ที่ยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุข บรรยากาศความอบอุ่นในการเอาใจใส่แบบญาติพี่น้อง การพึ่งพาช่วยเหลือ รวมถึงวัฒนธรรมการให้ยังพบได้ที่บ้านร่องเย็น และที่สำคัญคือวัฒนธรรมความพอเพียง การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยสังเกตจากการเก็บพืชผักจากรั้วบ้าน พื้นที่ในบ้าน หรือจากเพื่อนบ้าน หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เช่น เกษตรกรบางคนเลี้ยงปลา แต่ไม่ได้ปลูกผักก็จะนำมาแลกเปลี่ยน หรือนำมาขายในตลาดชุมชน ที่คนชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ปลูกและเลี้ยงสัตว์ หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ และนำมาขายแลกเปลี่ยนกันในตลาดชุมชนบ้านร่องเย็น ซึ่งเป็นราคาที่ทุกคนยอมรับได้ ราคาถูก ปริมาณได้มากกว่าตลาดกลางในที่แห่งอื่น นั้นหมายความว่าชุมชนบ้านร่องเย็นส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และจากการวิจัยทำให้ชุมชนบ้านร่องเย็นได้ร่วมกันตัดสินใจใช้การท่องเที่ยวมาเป็นทางเลือกในการพัฒนาชุมชน เนื่องจากจากการวิเคราะห์ที่พิจารณาว่าเป็นการลงทุนต่ำ เพราะใช้ทรัพยากรของบ้านร่องเย็นที่มีอยู่แล้วมาจัดการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ส่วนเรื่องอื่นๆ ที่ชุมชนต้องการให้มีการพัฒนา ส่วนใหญ่มีอยู่ในแผนการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้าว ดังนั้นการนำการท่องเที่ยวมาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะต้องได้รับความรู้และความเข้าใจที่แท้จริง เพราะการท่องเที่ยวเป็นลักษณะของงานบริการที่จะต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และเกิดผลกระทบน้อยที่สุดกับวัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือสังคม อีกทั้งการจัดการท่องเที่ยวนั้นจะต้องใช้หลักการของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อชุมชนมองว่าเป็นเพียงอาชีพเสริม และจะต้องไม่กระทบต่อวิถีดั้งเดิมหรืออาชีพหลักของตน

การอภิปรายผล

การศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE) มีนักวิชาการโดย วารุณี เกตุสะอาด และ ปกรณ์ สุวานิช(2554 : ออนไลน์) สามารถกล่าวโดยสรุปจากผลการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่เขตทวีวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร บางส่วนว่า ในการทำการท่องเที่ยวนั้น จะต้องมีการกำหนด

เส้นทางท่องเที่ยวร่วมกันโดยอาจแบ่งตามฤดูกาลเพราะพืชผัก ผลผลิตทางการเกษตรต้องดูตามฤดูกาล ต้องนำเสนอเน้นของดี หรือของแปลกทางการเกษตรกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ ต้องสร้าง OTOP มาร่วมในการบริหารการท่องเที่ยวโดยใช้บรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม เจ้าหน้าที่ด้านเกษตรของสำนักงานเขตต้องเข้ามามีบทบาทและนากการท่องเที่ยวด้วย ประชาชนต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มจำนวนสมาชิกให้มากขึ้น ควรจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ โดยระยะแรกใช้สถานที่ทางราชการ เพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและให้มีการจัดการเป็นเครือข่าย ควรมีคณะกรรมการและสมาชิกร่วมประชุม ดำเนินการวางแผนการท่องเที่ยวสม่ำเสมอ ควรคิดรูปแบบคณะกรรมการหรือคณะทำงาน และคุณสมบัติของสมาชิกใหม่อย่างเป็นรูปธรรม กลุ่มเกษตรต้องไฝหาประสบการณ์เพิ่มขึ้น โดยการศึกษาพื้นที่อื่นและสร้างเครือข่าย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งประกาศใช้ในปีมหามงคลนี้ เป็นแผนที่เกิดจากการระดมพลังความคิดและการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยจากทุกภาคส่วนทุกหมู่เหล่า ทุกภูมิภาคทั่วประเทศ มาร่วมกันดำเนินการในทุกขั้นตอนอย่างกว้างขวาง และเห็นพ้องร่วมกันอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างจริงจังเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุล เป็นธรรมและยั่งยืน มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” อันจะเป็นการเสริมสร้างประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนโดยถ้วนหน้า สมดังพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อประเทศไทย โดยด้านหนึ่งประเทศไทยจะมีโอกาสมากขึ้นในการขยายตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพ และการให้บริการด้านอาหารสุขภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์พื้นบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุ จึงนับเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยและนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ แต่ในอีกด้านก็จะเป็นภัยคุกคามในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือและทักษะไปสู่ประเทศที่มีผลตอบแทนสูงกว่า ขณะเดียวกัน การแพร่ขยายของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนทำให้การดูแลและป้องกันเด็กและวัยรุ่นจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เป็นไปได้ยากลำบากมากขึ้น ตลอดจนปัญหาการก่อการร้าย การระบาดของโรคพันธุกรรมใหม่ๆ และการค้ายาเสพติดในหลากหลายรูปแบบ

กิติพจน์ แสนสิงห์(2552 : ออนไลน์) ใ้ได้รับทุนวิจัยเกี่ยวกับศูนย์วนศาสตร์ชุมชนตึ๊งภาคีร่วมศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านบัวเหิง(RDG51E0111) การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ด้านชุมชนบ้านบัวเหิง ตำบลท่าช้างอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี

เป็นชุมชนที่ตั้งมาเกือบ 200 ปี อาชีพของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตคือการเกษตร บรรพบุรุษได้แนะนำ
อบรม สั่งสอนให้ลูกหลานทำนา ทำสวน ทำไร่ มาตลอดชีวิต ที่สำคัญ ทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำมูล
มีห้วยขนาดเล็ก 2 แห่งไหลผ่านชุมชน ดินดี น้ำดีมีป่ามากมาย คนในชุมชนต่างก็ขยันขันแข็ง
ช่วยกันทำนาทำสวนทำไร่ ทั้งครอบครัว ในอดีตก็ทำเพื่อกินเพื่อใช้ ในครอบครัว ต่อมาเมื่อสังคม
เปลี่ยน ระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทมากขึ้นชาวบ้านจึงเปลี่ยนวิธีเดิม ๆ ที่ทำเพื่อกินเพื่อใช้เป็น
เพื่อขาย มีการนำเอาเทคนิคใหม่ ๆ มาปรับใช้กับการเกษตรในชุมชน เช่น พร้อมใจกันลดการใช้
สารเคมีและยาฆ่าแมลง หันไปใช้ปุ๋ยอินทรีย์กับพืชผักสวนครัว ร่วมกันสร้างแหล่งอาหารที่
ปลอดภัยกับชุมชน การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกำจัดแมลงศัตรูพืช เป็นการลด
ค่าใช้จ่ายจากการซื้อสารเคมีและยาฆ่าแมลงได้ปีละหลายแสนบาท โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนบ้านบัวเทิง
ตำบลท่าช้างอำเภอสว่างวีระวงศ์ จังหวัดอุบลราชธานี โดยนายกิติพงษ์ แสนสิงห์ เป็นหัวหน้า
โครงการ มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วม
ของชุมชนได้ผลักดันให้ชุมชนส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ลดการใช้สารเคมีและยาฆ่า
แมลงในแปลงสวนเกษตร ให้เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพาชาว อันที่จริง การปลูก
ผักสวนครัว ชาวบ้านก็ทำมาตลอดชีวิตของคนในชุมชนแต่วิธีทำก็คือ ปลูกแต่น้อยเพื่อใช้เท่าที่
จำเป็นจริง ๆ ปลูกตามที่ว่างทุก ๆ ที่ที่เจ้าของสะดวก การรดน้ำใส่ปุ๋ยก็ตามแต่ความ
สะดวก เทวดาดูแทนบ้าง เมื่อจะกินจะใช้ก็ไปเก็บมาล้างน้ำเป็นอันใช้ได้ เมื่องานวิจัยเข้ามาก็พา
เปลี่ยนวิธีคิดต้องให้มันมีความปลอดภัยต่อการกินการใช้มากขึ้น ต้องให้สะอาดน่ากินจากเดิมที่
ปลูกตามดินทั่วไป ก็ทำค้ำให้มันเล็กลง ทำขุมให้ผัก เล็กลงขึ้นไปข้างบ้านหน้าบ้าน นำกระถาง
ยางรถยนต์ มาวางแล้วปลูก ทำค้ำให้สูงขึ้นจากดินห่างจากที่หมูหมาเดินผ่าน ชักชวนให้ลดการใช้
สารเคมี ผลที่เกิดตามมาคือความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ชาวบ้านก็น่ารัก ร่วมใจกันดีมาก ทุก
บ้านจะมีขุมหน้าบ้าน ทำค้ำปลูกผักต่าง ๆ สูงจากพื้นดิน นำภาชนะที่ไม่ใช้ เช่น กระถาง กะละมัง
ยางรถยนต์ มาปลูกผักสวนครัว ดูดีน่าจดจำไปเป็นตัวอย่างผู้คนจากต่างถิ่นมาพบเห็นก็ชื่นชม ทำ
ให้ได้รับความสนใจจากหน่วยงาน นักวิชาการ และเกษตรกร เข้าไปศึกษาดูงานในชุมชนอย่าง
คึกคักเช่น เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2552 ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญนำเกษตรกร
ผู้นำชุมชน กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านการเกษตรที่อยู่ใกล้ป่าไม้ ตามแนวทางให้คน
กับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จากจังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดยโสธร จำนวน 60 คน เพื่อ
ศึกษาดูงานด้านการเกษตร ดูว่าชุมชนบ้านบัวเทิงเขาปลูกผักสวนครัว อย่างไร ถกรเกษตรผสมผสาน
เขาทำอย่างไร มาแล้วก็ให้ชาวบ้านพาเดินดู อธิบายให้ฟัง แนะนำวิธีการปลูกผัก

ผลไม่ต่าง ๆ แนะนำวิธีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ แนะนำการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพกับพืชผักสวนครัว สร้างแหล่งอาหารที่ปลอดภัย ผลจากการที่กลุ่มเกษตรกรมาดูงาน ทำให้ทราบว่าคนที่มาดูมีความสุข มีความพอใจที่ได้เห็นความพร้อม ความสามัคคี ของคนในชุมชน เห็นการปลูกพืชผักตามหน้าบ้าน ช้างบ้าน การทำเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกพืชหลายชนิดในแปลงเดียวกัน เขาได้ความรู้ คนที่มาดูงานต่างก็ยืนยันว่าจะจดจำเอาสิ่งดี ๆ ไปใช้กับชุมชนของตนเอง ชาวบ้านบัวเทิงก็มีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นชุมชนต้นแบบให้กลุ่มอื่น ชุมชนอื่นนำเอาวิธีการไปปรับใช้ เป็นไปได้ว่าชุมชนอื่นอาจจะมีความสามารถมากกว่าหรือทำได้ดีกว่าชุมชนบ้านบัวเทิงก็ได้ ใครจะไปรู้ สักวันหนึ่งชุมชนบ้านบัวเทิงอาจจะได้เดินทางไปดูงานในชุมชนที่มาดูงานวันนี้ก็ได้ แน่แน่นอนที่สุดเมื่อวันนั้นมาถึง ทุกคนทุกชุมชน ก็จะมีความสุขกันถ้วนหน้า มีอาหารปลอดภัยให้ครอบครัวลูกหลาน ให้ชุมชน

วิชานันท์ ผ่องศรี และ สมพงษ์ ธงไชย(2550 : ออนไลน์) ได้เสนอผลการวิจัยในภาพรวม ทั้ง 4 หมู่บ้าน ที่ทำการศึกษามีลักษณะสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้การประกอบอาชีพหลักและวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกันออกไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว หมู่บ้านเวินบึก เป็นชุมชนชาวบรู ที่ยึดถือวัฒนธรรมดั้งเดิม มีการตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำโขง และมีทรัพยากรป่าสาธารณะใกล้กับชุมชน จึงเน้นที่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม และเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ หมู่บ้านตามุย เป็นชุมชนชนบทชาวอีสาน ตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำโขงในบริเวณลักษณะที่ราบตะกอนน้ำพัดพา เน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและทางธรรมชาติ การล่องเรือชมแม่น้ำโขง และเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ หมู่บ้านท่าลั้ง เป็นชุมชนชาวบรูที่ได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และด้านการท่องเที่ยวมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำโขง ปัจจุบันเป็นหมู่บ้าน OTOP ท่องเที่ยว และหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ซึ่งได้รับมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชมวิถีชีวิต การผลิตเครื่องจักสานและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมู่บ้านชะฮอม เป็นชุมชนชนบทชาวอีสานที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อการท่องเที่ยวก่อนหมู่บ้านอื่นๆ จึงเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของอำเภอในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ป่าชุมชน จึงมีการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวจากป่าชุมชนเป็นหลัก มีการทำเกษตรกรรมทานา เน้นการท่องเที่ยวเกษตรผสมผสานในหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะมีการทำนาข้าว และการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ที่ได้รับมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์จากกระทรวง

การท่องเที่ยวและกีฬา จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีอยู่และที่พยายามจะผลักดันให้เกิดขึ้นนั้น ทั้งหมดเป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น และโครงสร้างพื้นฐานของระบบสาธารณูปโภคมาเป็นพื้นฐานในการจัดการและการบริการการท่องเที่ยว พื้นที่ศึกษาทั้ง 4 หมู่บ้าน สามารถจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกันได้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกตามความต้องการ ซึ่งทั้งนี้ในแต่ละพื้นที่มีองค์ประกอบและการบริการการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ทำให้การท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่เกิดขึ้นอยู่ในระดับที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการ การจัดการให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้งการบริการการท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้านนามาผสมผสาน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่สมบูรณ์ขึ้นได้

ผลการวิจัยและศึกษาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาย่านร่องเย็น อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) ที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้นมีแนวทางการพัฒนาและความมุ่งหมายเหมือนกับนักวิชาการและนโยบายของรัฐที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนด้วยการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นวิถีการพัฒนาวิธีการหนึ่งที่จะนำมาซึ่งการบูรณาการในทุกด้านสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่สูงซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าที่มีวิถีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นสิ่งที่มิเห็นในเชิงอีสานทางวัฒนธรรมเชิงเกษตรที่สามารถดึงดูดผู้คนหรือนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปค้นหาเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง แต่กระบวนการพัฒนาชนเผ่าเหล่านี้ต้องอาศัยระยะเวลาและการสร้างความเข้าใจ รวมถึงการสร้างความรู้ความตระหนักในคุณค่าของตนเองที่สามารถนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาเรียบเรียงและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรมของตนเองอันจะนำมาสู่ความยั่งยืนอย่างเป็นธรรม ความเสมอภาค และความยุติธรรมทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยและพัฒนาศึกษาชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาย่านร่องเย็น อำเภอสอง

จังหวัดแพร่ (THE STUDY OF COMMUNITY FOR SUPPORTING AGRO-ECOTOURISM ACTIVITIES TO ALONG THE SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF BAN RONGYEN, SONG DISTRICT, PHRAE PROVINCE.) ได้สรุปข้อเสนอแนะสำหรับบุคคลและหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศ รวมทั้งชุมชนอื่นๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืนดังนี้

1)มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นสถาบันระดับอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่น ควรเข้ามามีบทบาทและสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และสนับสนุนการนำรายวิชาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชน และนำชุมชนเป็นห้องเรียนชีวิตจริงเพื่อการศึกษาเรียนรู้

2)คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งน้ำว รวมถึงหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ควรให้ความสำคัญในการเชื่อมโยงการพัฒนาโดยการสนับสนุนและผลักดันให้การท่องเที่ยวนำไปสู่การพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกัน

3)ผู้ประกอบการภาคเอกชน ควรมีบทบาทเข้ามาร่วมกับพัฒนาและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การท่องเที่ยวระดับประเทศและระดับสากล

4)นักศึกษา นักวิจัย หรือผู้สนใจ สามารถนำข้อมูลไปศึกษา เปรียบเทียบ หรือพิจารณาในลักษณะอื่นๆ เกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีชุมชนเป็นฐานการพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วม ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร และสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวไทย.(2554).

แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.

[ออนไลน์]. สาระสำคัญจาก

<http://www.cdoae.doae.go.th/53/tong-teew/แบบประเมินศักยภาพฯ.doc>

(วันที่ค้นข้อมูล : 30 มีนาคม 2554)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(2538). นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์(Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง

แอนด์พับลิชชิง จำกัด (มหาชน).

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2546). การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ของไทยก้าวเดินได้อย่างไร จึงจะยั่งยืน(The Path towards Sustainability of Thai

Ecotourism) วันที่ 2-3 พฤษภาคม 2546 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์.

กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับ คณะวนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กิติพจน์ แสนสิงห์.(2552)ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนตึงภาคีร่วมศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยว

เชิงเกษตรบ้านบัวเทิง . [ออนไลน์].

สาระสำคัญจาก http://www.vijai.org/re_detail.asp?Topicid=214

(วันที่ค้นข้อมูล : 30 มีนาคม 2554)

ขนิษฐา กาญจนสินนท์. (2536). โครงสร้างและการเข้าถึงเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบใน

ชนบท. วิทยานิพนธ์พัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ : กรมส่งเสริมการเกษตร .(2540).เศรษฐกิจพอเพียง.[ออนไลน์].

สาระสำคัญจาก <http://www.doae.go.th/report/SE/html/01.htm>(วันที่ค้นข้อมูล : 24

มีนาคม 2550)

จตุพร วิศิษฎ์โชติอังกูร.(2550).การท่องเที่ยวโดยชุมชน.มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.[ออนไลน์].

สาระสำคัญจาก <http://gotoknow.org/blog/cbl/82571>(วันที่ค้นข้อมูล : 24 มีนาคม

2550)

จริน ศิริ.(2549).การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็น
ฐานในการพัฒนา : กรณีชุมชนเมืองก๊าด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.

มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.

เบญจรงค์.(2550).การท่องเที่ยวโดยชุมชน.[ออนไลน์]. สาระสำคัญจาก

<http://www.communitytourism.net/localstory/natalay.htm>(วันที่ค้นข้อมูล : 24
มีนาคม 2550)

ปริญญินี พงษ์พานิช.(2541).การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวอนุรักษ์ในทัศนนะของผู้ประกอบ
ธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่.มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.

นำชัย ทนุผล.(2538). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : ทำไมและอะไร. วารสารส่งเสริม
และพัฒนากการเกษตร. ปีที่ 7 ฉบับที่ 3. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นำชัย ทนุผล.(2540). การท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ. เอกสารประกอบการบรรยายในการ
ฝึกอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ วันที่ 28 พฤศจิกายน 2540
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่.

นำชัย ทนุผล.(2540). การวางแผนและประเมินผลงานส่งเสริมการเกษตร. ภาควิชาส่งเสริม
การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่.

นำชัย ทนุผล.(2542). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับบทบาทของชุมชนท้องถิ่น. ในสารพิธีเปิด
อาคาร 25 ปี คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่.

นำชัย ทนุผล. (2542). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : สาขาวิชา
พัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นำชัย ทนุผล และคณะ.(2543).การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง
ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.

นำชัย ทนุผล และคณะ.(2545).การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการเกษตรและสิ่งแวดล้อม
เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ยั่งยืนแก่เกษตรกร จังหวัดแพร่.
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.

นำชัย ทนุผล และคณะ. (2547).การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนา
ทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ชาวบ้านในอำเภอร้องกวาง
จังหวัดแพร่ เพื่อรองรับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้
ของภูมิภาค.มหาวิทยาลัยแม่โจ้ : เชียงใหม่.

นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). "การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม".

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2 : 7 (กรกฎาคม-ธันวาคม): หน้า 61-71.

วารุณี เกตุสะอาด และปกรณ สุวานิช.(2554).การประเมินศักยภาพท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ของพื้นที่เขตทวีวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร : Potential Assessment of
Agro-Tourism in Thawee Watana District, Bangkok Metropolitan.

สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา : นครปฐม.[ออนไลน์]

สาระสำคัญจาก <http://www.codi.or.th/downloads/Research/Research09.pdf>

(วันที่ค้นข้อมูล : 20 มีนาคม 2554)

วิชานันท์ ผ่องศรี และสมพงษ์ ธงไชย.(2550).การสร้างสรรครูปแบบการท่องเที่ยว
เชิงบูรณาการ พื้นที่ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี.

สาระสำคัญจาก http://www.en.mahidol.ac.th/journal/20081/18vichanan_f.pdf

วันที่ค้นข้อมูล : 30 มีนาคม 2554)

วีระพล ทองมา.(2553).การท่องเที่ยวโดยชุมชน.[ออนไลน์].

สาระสำคัญจาก <http://www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.doc>

(วันที่ค้นข้อมูล : 5 กุมภาพันธ์ 2553)

วุฒิพงษ์ ดงคำฟู .(2543).การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติ
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแม่ปิง จังหวัดลำพูน.[ออนไลน์]

http://library.cmu.ac.th/digital_collection/etheses/fulltext.php?id=17458#

(วันที่ค้นข้อมูล : 5 กุมภาพันธ์ 2553)

สมพงษ์ เทียงธรรม.(2536).ความพร้อม.[ออนไลน์].สาระสำคัญจาก

http://www.peak-life.com/news_insurance.asp (วันที่ค้นข้อมูล : 24 มีนาคม 2550)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2542). รายงานขั้นสุดท้าย

การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.

เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2554).แผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10. [ออนไลน์].สาระสำคัญจาก

• <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139>(วันที่ค้นข้อมูล : 30 มีนาคม 2554)

สุภางค์ จันทวานิช. (2531). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบบันทึกการสำรวจข้อมูลชุมชน

กรอบการบันทึกการสำรวจข้อมูลชุมชน

สถานที่.....

ที่ตั้ง.....

รูปแบบการเดินทาง.....

ระยะทาง/การคมนาคม.....กิโลเมตร

การเข้าถึง.....

ประวัติความเป็นมา.....

ผู้ให้ข้อมูล ทั้งหมด.....คน

ชาย.....คน

หญิง.....คน

โครงสร้างการปกครองส่วนท้องถิ่น

อาชีพ/รายได้

สินค้าทางการเกษตร

สินค้า OTOP/ของที่ระลึก

ลักษณะที่อยู่อาศัย

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะเด่นของหมู่บ้าน

สิ่งอำนวยความสะดวก/บริการ

การประชาสัมพันธ์

หน่วยงานรับผิดชอบ/หน่วยงานในพื้นที่

สถานที่ทางศาสนา

ลักษณะเฉพาะถิ่น

-ภาษา

-การแต่งกาย

-อาหาร

-การเล่น

-พิธีกรรมความเชื่อ

-วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา

-วิถีการเกษตร

สาธารณูปโภค

- ระบบน้ำ
- ระบบไฟฟ้า
- ระบบการกำจัดขยะ
- ระบบการป้องกันสาธารณภัย/ความปลอดภัย

กิจกรรมในชุมชน

- ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ด้านการประกอบอาชีพ
- กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

- ป่าไม้
- สัตว์ป่า
- การใช้ที่ดิน

การรวมกลุ่มในสังคม

ข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ผู้สำรวจข้อมูล

(.....)

วัน..... เดือน..... ปี.....

ภาคผนวก ข
แบบวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1 ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	30 คะแนน
2 ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	40 คะแนน
3 ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	10 คะแนน
4 ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	20 คะแนน
รวม	100 คะแนน

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 30 คะแนน	ผลการประเมิน		
	ระดับศักยภาพการรองรับ		
	มีเพียงพอ	มีแต่ไม่เพียงพอ	ไม่มี
ประเด็น	[2]	[1]	[0]
1) มีที่พัก(บ้าน, เต็นท์/สถานที่ต้อนรับ) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
2) มีห้องน้ำที่คนดูใช้ได้ (ห้องน้ำสาธารณะ/ห้องน้ำชาวบ้าน) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
3) มีจุดบริการอาหาร (ร้านอาหาร จุดซื้อขายอาหาร จุดบริการจัดหาอาหารบริการนักท่องเที่ยว) เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
4) มีที่จอดรถเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว			
5) มีจุดแวะซื้อสินค้าเกษตร/ศูนย์รวมสินค้าการเกษตร กระจายอยู่ตามบริเวณสำคัญภายในแหล่งท่องเที่ยว			
6) มีสิ่งอำนวยความสะดวกเฉพาะสำหรับผู้พิการ			
7) มีระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา รองรับความต้องการ			
8) มีป้ายบอกทาง และป้ายสื่อความหมายตามบริเวณที่สำคัญ			
9) มีจุดบริการการเดินทาง (ทางบกและทางน้ำ) ตั้งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยว			

1. ศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 30 คะแนน (ต่อ)	ผลการประเมิน ระดับศักยภาพการรองรับ		
ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
	[2]	[1]	[0]
10) สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม			
11) มีถนนหนทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก			
ประเด็น	ผลการประเมิน ระดับผลกระทบของกิจกรรม		
	น้อย	ปานกลาง	มาก
	[2]	[1]	[0]
12) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม			
13) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม			
14) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสังคม			
ประเด็น	ผลการประเมิน ระดับผลกระทบของกิจกรรม		
	มาก	ปานกลาง	น้อย
	[2]	[1]	[0]
15) กิจกรรมการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ			

ระดับศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (30 คะแนน)

- 0-10 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง
- 11-20 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง
- 21-30 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	40 คะแนน	ผลการประเมิน			
มิติความเป็นเจ้าบ้าน	30	ระดับศักยภาพการจัดการ			
ประเด็น	สูง	กลาง	ต่ำ	ขาดการ จัดการ	
	[3]	[2]	[1]	[0]	
1) มีสื่อหลากหลายประเภทสำหรับให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิตยสาร และวีดิทัศน์ เป็นต้น					
2) มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว เช่น มาตรการอพยพ, เส้นทางหนีไฟ เป็นต้น					
3) มีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวชัดเจน					
4) มีความพร้อมของบุคลากรแหล่งท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด ตลอดจนมีความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ฉุกเฉินตลอดเวลา					
5) มีการรวมกลุ่มหรือคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว					
6) มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน					
7) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว					
8) มีการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในท้องถิ่น					
9) มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถถ่ายทอดข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว					
10) มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ					

ระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (30 คะแนน) มิติความเป็นเจ้าบ้าน 30 คะแนน

0-10 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง

11-20 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง

21-30 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

2. ศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มิติด้านการตลาด 10 คะแนน	40 คะแนน (ต่อ)	ผลการประเมิน ระดับศักยภาพการจัดการ	
		มีคุณสมบัติ [1]	ไม่มีคุณสมบัติ [0]
ประเด็น			
1) มีการนำเสนอราคาสำหรับการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและยุติธรรม			
2) มีช่องทางการจัดจำหน่ายโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ การขายตรง, การขายผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น			
3) มีการส่งเสริมการขายในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ การโฆษณา, การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น			
4) มีการสร้างเครือข่ายทางการท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด กับภาคีอื่น			
5) มีการจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูป(แพคเกจ ทัวร์)			
6) มีการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยว			
7) มีการสำรวจ หรือวิจัย หรือมีข้อมูลการตลาดการท่องเที่ยว			
8) มีการกำหนดจุดขายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร			
9) มีการพัฒนากระบวนการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ			
10) มีการดำเนินการด้านการตลาดโดยไม่เน้นผลกำไรเป็นหลัก			

ระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (10 คะแนน) มิติด้านการตลาด 10 คะแนน

- 0-3 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง
- 4-7 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง
- 8-10 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

ระดับศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (40 คะแนน)

- 0-13 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง
- 14-27 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง
- 28-40 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

3. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	10 คะแนน	ผลการประเมิน			
ประเด็น		ระดับศักยภาพการดึงดูดใจ			
		สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ไม่มี
		[2]	[1.33]	[0.66]	[0]
1) แหล่งท่องเที่ยวมีระบบนิเวศที่สมบูรณ์					
2) แหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจด้านพืชพันธุ์และ/หรือสัตว์ที่พบเจอในแหล่ง					
3) แหล่งท่องเที่ยวมีทัศนียภาพโดยรอบที่สวยงาม					
4) แหล่งท่องเที่ยวมีวิถีชีวิตเกษตรที่น่าสนใจ					
5) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในแหล่งท่องเที่ยว					

ระดับศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(10 คะแนน)

- 0-3 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง
- 4-7 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง
- 8-10 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

4. ศักยภาพการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 20 คะแนน	ผลการประเมิน		
	ระดับศักยภาพการบริการ		
	สูง	ปานกลาง	ต่ำ
ประเด็น	[2]	[1]	[0]
1) การบริการนักท่องเที่ยว			
2) ทักษะการให้บริการ			
3) การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว			
4) ความรู้และทักษะของผู้ให้บริการข้อมูล			
5) ความสุภาพ ความมีน้ำใจในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว			
6) การสร้างความน่าเชื่อถือของแหล่งท่องเที่ยว			
7) ความเสมอภาคในการให้บริการ			
8) กระบวนการให้บริการมีลำดับขั้นตอน			
9) เทคนิคการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยว			
10) ความเข้าใจความต้องการของนักท่องเที่ยว และตอบสนองอย่างทันท่วงที			

ระดับศักยภาพด้านการบริการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร(20 คะแนน)

0-6 คะแนน = ศักยภาพระดับควรปรับปรุง

7-13 คะแนน = ศักยภาพระดับกลาง

14-20 คะแนน = ศักยภาพระดับสูง

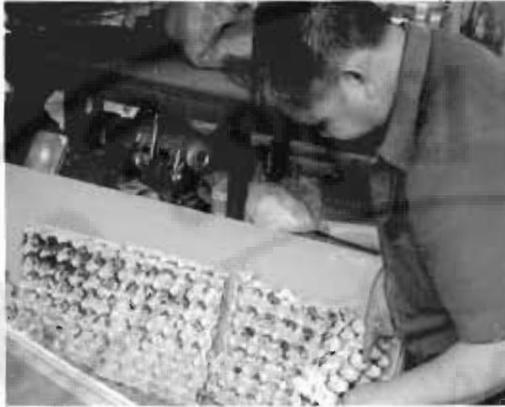
ภาคผนวก ค
ภาพงานวิจัย

วิถีชีวิตความเป็นอยู่และพิธีกรรมทาง
ความเชื่อ รวมทั้งศิลปพื้นบ้าน ที่ชาวบ้าน
ยังคงยึดถือและปฏิบัติถึงปัจจุบัน

กิจกรรมด้านการเกษตรของบ้านร่อง
เย็น เช่น การปลูกข้าว เลี้ยงปลา ปลูก
ผักสวนครัว การปลูกยาสูบ การเลี้ยง
สุกร เป็นต้น

รังไข่เป็นอีกหนึ่งในอุปกรณ์การเลี้ยงหรีด

พ่อค้า ร่องศักดิ์ ผู้มีภูมิปัญญาในการจักสาน

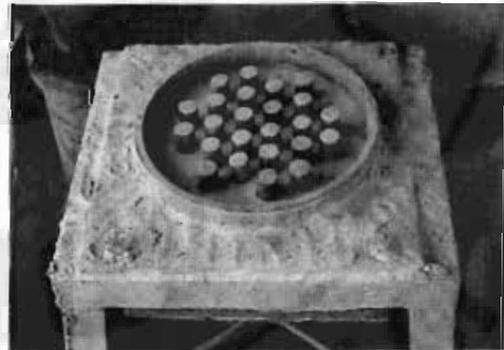
การเก็บผึ้งกริมรั้ว

นาย ประสิทธิ์ หล่ายแก้ว เกษตรกรทำการเกษตรแบบเกษตรทฤษฎีใหม่

สร้างความปลอดภัยให้กับชุมชน

เครื่องมือการผลิตตะแกรง สำหรับใส่เตา

แม่ทำสาฟีนบ้าน

ถ่านอัดแท่ง

ภาคผนวก ง
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-สกุล(ภาษาไทย) นางสาวอำนวยการ ใหญ่ยิ่ง

(ภาษาอังกฤษ)Miss. Amnuayporn Yaiping

2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3 7207 00266 98 2

3. ตำแหน่งบริหาร : รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักศึกษา

ตำแหน่งวิชาการ : อาจารย์

4. หน่วยงานและที่อยู่

สาขาวิชาพัฒนนาการท่องเที่ยว สังกัดมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ
บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ทราย อำเภอร่องขาว จังหวัดแพร่ โทรศัพท์ 054-648593-5

โทรสาร 054-648596 E-mail : amnuay@phrae.mju.ac.th หรือ inlhanin60@hotmail.com

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบการศึกษา	สถานศึกษา	สาขาวิชา	วุฒิปริญญา
ปี พ.ศ. 2539	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ส่งเสริมการเกษตร	วิทยาศาสตรบัณฑิต
ปี พ.ศ. 2542	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ส่งเสริมการเกษตร	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

6.1) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

6.2) การจัดการกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

● การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านโป่งที่มีศักยภาพต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
เกษตรเชิงนิเวศ ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่(A study of Banpong cultural
community for Agro-Ecotourism Activities Tambon Papai Amphur Sansai Changwat
Chiangmai. วิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปี พ.ศ. 2540-2542

● การวิจัยการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและพัฒนาธุรกิจชุมชนด้วยการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดแพร่. Promotion of tourist service center Establishment and
Community Ecotourism Business Development in Phrae Province. ได้รับทุนวิจัย

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2542-2543 แหล่งทุน : สกว. ผู้ร่วมวิจัย ร้อยละ 10

●การวิจัยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากรด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ยั่งยืนแก่เกษตรกร จังหวัดแพร่ Dissemination of agricultural and environmental management technologies for sustainable socio-economics and cultural development in phrae province(ผู้ร่วมวิจัย) ปี พ.ศ.2544-2545 ได้รับทุนวิจัย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2544-2545 แหล่งทุน : สกว. ผู้ร่วมวิจัย ร้อยละ 10

●การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ชาวบ้านในอำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ เพื่อรองรับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ของภูมิภาค. Dissemination of Tourism and Activities Development for Sustainable Tourism to Villagers in Rongkwang District, Phrae Proving the way for the North-South Economic Corridor. (ผู้ร่วมวิจัย) ปี พ.ศ. 2546-2547) ได้รับทุนวิจัย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546-2547 แหล่งทุน : สกว. ผู้ร่วมวิจัย ร้อยละ 10

●ชุดโครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในรูปแบบวิทยาเขตไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ. Development Framework of Higher Education to Excellent Academic Accreditation : Campus Model, Maejo University-Phare Campus. โครงการย่อยที่ 4 แนวทางการพัฒนาด้านการวิจัยและการบริการวิชาการแก่สังคม : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ผู้ร่วมวิจัย (ปี พ.ศ. 2545-2546)ได้รับทุนวิจัย ปีงบประมาณ พ.ศ. พ.ศ. 2545-2546 แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติผู้ร่วมวิจัย ร้อยละ 10

●การจัดการความรู้ของกลุ่มอนุรักษ์ดอยหลวง เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนห้วยหม้าย(Knowledge management of Ruk Doi Lung Group to Build Economy sustainable Hoy Maye Community) ได้รับทุนวิจัย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 แหล่งทุน กระทรวงวัฒนธรรม ผู้ร่วมวิจัย ร้อยละ 10

●วิจัยและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนมลาบรี อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่Research and |Development Potential Tourism resource for supporting agro-tourism in Mlabri Rongkwang,Phrae. ได้รับทุนวิจัย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2551 แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หัวหน้าโครงการวิจัย ร้อยละ 50

●การจัดตั้งห้องเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ESTABLISHMENT OF LOCAL WISDOM CLASSROOM TO SUPPORT ECOTOURISM ACTIVITIES IN TAMBON MAE SAI, AMPHOE RONG KWANG, PHRAE PROVINCE. (ปี 2552) ผู้ร่วมวิจัย

●การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนลุ่มน้ำแม่ยางหลวง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ Tourism Development in Mae Yang Long Water Shade Communities Rongkwang District. Phrae Province. (ปี 2551)

●การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่าง (The Development's Potential of Ban Mae Ram Community Tombon Towpoon Song District Phrae Province. with Ecotourism for the Promotion of Sustainable Community's Strengths 2552

●การศึกษาความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (The Study of community Prompts for supporting agro-ecotourism to sufficiency economy, Ban rongyen, Tambon tungnow, Song district, Phrae province.) ได้รับทุนวิจัย ปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หัวหน้าโครงการวิจัย ร้อยละ 50 ผู้ร่วมวิจัย อาจารย์เกษราพร ทิราวังค์ ร้อยละ 50

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-สกุล(ภาษาไทย) นางเกษราพร ทิราวงศ์

(ภาษาอังกฤษ)Mrs.Kassaraporn Thirawong

2. รหัสประจำตัวนักวิจัยแห่งชาติ 47100021

3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

4. หน่วยงานและที่อยู่ติดต่อได้สะดวกพร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และE-mail

สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว สังกัดมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ
บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 3 ตำบลแม่ทราย อำเภอวังทอง จังหวัดแพร่ โทรศัพท์ 054-648593-5
โทรสาร 054-648596 E-mail Kas_thira@mju.ac.th

5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบการศึกษา	สถานศึกษา	สาขาวิชา	วุฒิปริญญา
ปี พ.ศ. 2538	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ส่งเสริมการเกษตร	วิทยาศาสตร์บัณฑิต
ปี พ.ศ. 2540	มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ส่งเสริมการเกษตร	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิมหาบัณฑิต)

6.1) การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

6.2) การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

7.1) งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของสตรีชนบทอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่(ผู้วิจัย) วิทยานิพนธ์ ปี พ.ศ.2541

- โครงการวิจัยการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและพัฒนาธุรกิจชุมชนด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดแพร่ Promotion of tourist service center Establishment and Community Ecotourism Business Development in Phrae Province. (ผู้ร่วมวิจัย) ปี พ.ศ. 2542-2543

- โครงการวิจัยการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการทรัพยากรด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ยั่งยืนแก่เกษตรกร จังหวัดแพร่ Dissemination of agricultural and environmental management technologies for sustainable socio-economics and cultural development in phrae province(ผู้ร่วมวิจัย) ปี พ.ศ. 2544-2545

•โครงการวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ชาวบ้านในอำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ เพื่อรองรับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ของภูมิภาค. Dissemination of Tourism and Activities Development for Sustainable Tourism to Villagers in Rongkwang District, Phrae Proving the way for the North-South Economic Corridor. (ผู้ร่วมวิจัย) ปี พ.ศ. 2546-2547)

•ชุดโครงการวิจัย แนวทางการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในรูปแบบวิทยาเขตไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ. Development Framework of Higher Education to Excellent Academic Accreditation : Campus Model, Maejo University-Phare Campus. โครงการย่อยที่ 4 แนวทางการพัฒนาด้านการวิจัยและการบริการวิชาการแก่สังคม : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ. ผู้ร่วมวิจัย (ปี พ.ศ. 2545-2546).

•โครงการวิจัย การจัดการความรู้ของกลุ่มรักดอยหลวงเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านห้วยหม้าย. Knowledge Management of Rak Doi Luang Group to Build Sustainable Economy System of Hoy maye Community. (ผู้ร่วมวิจัย)

•การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนลุ่มน้ำแม่ยางหลวง อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ Tourism Development in Mae Yang Long Water Shade Communitihies Rongkwang District. Phrae Province. (ผู้วิจัย)

•การวิจัยและพัฒนาศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในชุมชนมลาบสี อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ Research and Development Potential Tourism resourch for supporting agro-tourism in Mlabri community Rongkwang district, Phrae province. (ผู้ร่วมวิจัย)

•การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่าง (The Development's Potential of Ban Mae Ram Community Tombon Towpoon Song District Phrae Province with Ecotourism for lthe Promotion of Sustainable Community's Strengths 2552 (ผู้วิจัย)

•การศึกษาความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงบ้านร่องเย็น ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ (The Study of community Prompts for supporting agro-ecotourism to sufficiency economy, Ban rongyen, Tambon lungnow, Song district, Phrae province) ผู้ร่วมวิจัย